

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA 2022

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	1
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	2
1.2 Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma	3
1.2.1 Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta- ja päivitysprosessi	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Mäntyharjulla	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Mäntyharjulla	16
2.2.1 Päiväkotitoiminta	17
2.2.2 Perhepäivähoito	19
2.2.3 Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus	20
2.2.4 Kotihoidontuki ja kotihoidontuen kuntalisä	22
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	22
2.4 Arvoperusta	23
2.5 Oppimiskäsitys	26
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	27
2.7 Laaja-alainen osaaminen	33
2.7.1 Ajattelu ja oppiminen	35
2.7.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	36
2.7.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	37
2.7.4 Monilukutaito	38
2.7.5 Digitaalinen osaaminen	40
2.7.6 Osallistuminen ja vaikuttaminen	41
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	44
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	48
3.1.1 Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	51
3.1.2 Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	52
3.1.3 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	52
3.1.4 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	56
3.1.5 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	57
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	60
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	64
3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	64

3.3.2 Yhteistyö eri tahojen kanssa Mäntyharjulla	65
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	69
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	69
4.2 Pedagoginen dokumentointi	75
4.3 Monipuoliset työtavat	77
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	78
4.5 Oppimisen alueet	81
4.5.1 Kielten rikas maailma	82
4.5.2 Ilmaisun monet muodot	85
4.5.3 Minä ja meidän yhteisömme	89
4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	91
4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn	95
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	99
5. Lapsen tuki	103
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	104
5.2 Yhteistyö tuen aikana	107
5.2.1 Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	107
5.2.2 Monialainen yhteistyö	108
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	111
5.3.1 Yleinen tuki	113
5.3.2 Tehostettu tuki	118
5.3.3 Erityinen tuki	119
5.3.4 Tuen muodot	120
5.4 Lapsen tuen arviointi	126
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	127
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	129
6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	133
6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen Mäntyharjulla	133

Tukimateriaalia

-toimintaa ohjaavat lait ja asetukset

-muut ohjaavat asiakirjat ja julkaisut

-muut varhaiskasvatustoimintaa tukevat materiaalit ja ohjeet

Päiväkoti Mustikkatassun hahmot ja runot: Terhi Kastehelmi Aalto

Siilitenavahahmot: Heidi Mäki

Mukula-muksujen joukossa
häärii poika ponteva.
Juuri-Vesa, se hän on
nyt juuri hieman levoton:
maan alla vielä juuri ja juuri,
vaan innostus on suuren suuri
ponkaista jo juuriltaan
ylämaailmaa tutkimaan.
Juu-Risto, veli verraton,
aina samaa mieltä on.
"Aivan, kyllä, juupa-juu"
lausuu Risto-veikon suu,
vaikka mitä tapahtuu!

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain (540/2018), jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.¹

Kansallisarkiston määräys arkistolain (831/1994) 8 ja 11 §:n nojalla varhaiskasvatuksen asiakirjatiedoista pysyvästi säilytetään paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma (varhaiskasvatustilain 540/2018, 22 §) ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen (varhaiskasvatustilain 540/2018, 23 §).

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 1

Kuvio 1 Varhaiskasvatuksen kokonaisuus.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Opetushallitus määräsi 18.2.2022 uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 1.8.2022 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti laadittavat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön elokuussa 2022.²

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.³

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.⁴

² Opetushallituksen määräys OPH-700-2022

³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 1

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 2

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjä oikeudellisesti velvoittava määräys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä asiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä Mäntyharjun kuntaa. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.⁵

1.2 Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittava ja sitä arvioidaan ja kehitetään arvioinnin pohjalta.⁶

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (myöhemmin kuntavasun) on laadittu Opetushallituksen 18.10.2016 hyväksymien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta ja sitä on päivitetty keväällä 2022 vastaamaan uusia valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja varhaiskasvatustakia. Uudistuksessa on päivitetty varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden käsitteet, lähteet sekä sisältö varhaiskasvatustakia mukaisesti. Päivityksessä on myös huomioitu Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) toteuttaman varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toimeenpanoon liittyvän arvioinnin tuloksia.

Mäntyharjun kuntavasun on laadittu suomeksi annettavaa varhaiskasvatusta varten ja toimii kaikkien varhaiskasvatustakien ja -yksiköiden toiminnan suunnittelun perustana ja on laadittu ohjaamaan varhaiskasvatustakia useamman vuoden kerrallaan.

Mäntyharjun kuntavasun sisältö myötäilee varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja sitä on tarkoitus käyttää rinnan valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa. Asiakirjojen lukemista helpottaa niiden yhdenmukainen sisällysluettelo. Varhaiskasvatussuunnitelman sähköisessä versiossa hyödynnetään linkkejä perusteisiin, lakeihin, asiakirjoihin ja mahdollisiin kuntakohtaisiin ohjeisiin ja linjauksiin.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on oleellinen osa laadunhallintaa, joka perustuu valtakunnan varhaiskasvatussuunnitelman perusteasiakirjaan ja ohjaa omaleimaista kunnallista varhaiskasvatuksen toteuttamista. Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on myös varhaiskasvatushenkilöstön tärkeä työväline, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen eri toimintamodoissa ja -yksiköissä sekä lapsiryhmissä toimintaa järjestetään. Lisäksi kuntakohtainen vasu on tarkoitettu vanhemmille ja muille yhteistyökumppaneille esittelemään kunnassa toteutettavaa varhaiskasvatusta.

Mäntyharjun kuntavasussa päätetään pedagogisesti painottuneen varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteistyöstä sekä monialaisesta yhteistyöstä.

Kuntavasun pohjalta arvioidaan kunnan varhaiskasvatustakien toteutumista ja laatua, sekä seurataan kuntavasun kirjattujen varhaiskasvatuksen sisältöjen ja toimintatapojen toteutumista.

⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 2

⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 2

Kuntavasun arvioinnissa hyödynnetään kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuottamia arviointityökaluja.⁷

Kuntakohtaista suunnitelmaa tarkistetaan säännöllisesti tarpeen mukaan valtakunnallisten linjausten ja ajankohtaisten tietojen päivittämiseksi. Kuntavasun laajempaa sisällöllistä arviointia suoritetaan ja palautetta kerätään jatkuvasti. Koko varhaiskasvatushenkilöstö sitoutuu arvioimaan suunnitelman toimivuutta, toteutumista ja pohtimaan sekä esittämään siihen tarvittavia muutoksia.

Mäntyharjulaisuuteen kuuluu olennaisena osana kaunis ja puhdas luonto. Tältä pohjalta luonnon merkitystä korostetaan osana paikallista mäntyharjalaista kulttuuri-identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa yhtenä osana on pyrkimys tutustuttaa lapset omaan elinympäristöönsä mahdollisuuksien mukaan.

Mäntyharjulla kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuen:

- edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko kunnassa
- ohjata varhaiskasvatuksen sisällöllistä kehittämistä ja yhdenmukaista toimintaa
- tukea henkilöstön ammatillista tietoisuutta
- lisätä vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa
- toteuttaa ja kehittää monialaista yhteistyötä lasta ja perhettä tuettaessa.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon muut paikallisella ja seudullisella tasolla tehdyt suunnitelmat:

- Mäntyharjun kunnan kuntastrategia
- Mäntyharjun kunnan hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma
- Esiopetuksen opetussuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- Mäntyharjun kunnan opiskeluhoollon opas
- Mäntyharjun kunnan kotouttamisohjelma
- Mäntyharjun kunnan kulttuurihyvinvointisuunnitelma
- Etelä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Varhaiskasvatuspalvelujen toiminnan toteuttamisen tueksi on laadittu kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmat ja -kertomukset, Varautumissuunnitelma, Lääkehoitosuunnitelma, Kiusaamisen ehkäisy-suunnitelma, Ikäpolvitoiminnan ideaopas ja vuosikello varhaiskasvatukseen, Nivelvaiheen vuosikello varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, Erityisen tuen käsikirja ja Monikulttuurisuus rikkautena varhaiskasvatuksessa -materiaalit.

⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 3

1.2.1 Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta- ja päivitysprosessi

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu vuosina 2016–2017 ja päivitys tehty keväällä 2019 ja keväällä 2022 varhaiskasvatustilain ja perusteasiakirjapäivitysten jälkeen. Kuntavasan laadinta ja päivitys on ollut prosessimaista koulutusta ja työskentelyä, johon on osallistunut koko varhaiskasvatushenkilöstö. Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelun ja päivityksen lähtökohtana on ollut tuoda esille muuttuvan toimintakulttuurin, osaamisen ja oppimisen, lapsen muuttuvan roolin merkitys, inklusiivisuus sekä lapsen etu. Ns. pedagoginen puhe on ollut vahvasti esillä vasu -työskentelyssä. Uutta toimintakulttuuria, varhaiskasvatustilain tavoitteita ja kolmitasoista tukea ja tuen prosessia on työstetty ja avattu käytännön tasolle.

Henkilöstöstä koostuvan monialaisen vasutyöryhmän tehtävänä on ollut avata perusteasiakirjan teemoja, koordinoita oppimiskahviloita ja koostaa oleellimmat seikat pedagogisesta keskustelusta kuntavasuun sekä toimia myös linkkinä tiimien, perheiden ja moniammatillisten yhteistyöverkostojen suuntaan.

Mäntyharjun kunta on huolehtinut siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille on annettu mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, kehittämiseen ja päivittämiseen. Osallistamiskeinoina ovat olleet oppimiskahvilat, tiimi- ja ammattiryhmätehtävät, haastattelut ja kyselyt. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin myös arjen toiminnassa ja tätä palautetta on hyödynnetty kuntavasan päivityksessä.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa on laadittu yhteistyössä paikallisten sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat ovat voineet osallistua varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, kehittämiseen ja päivitykseen.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatustilain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa.⁸

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (myöhemmin lapsen vasu) laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle ja se on lakisääteinen, pedagoginen asiakirja.

Suunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi perustuu lapsen tuntemiseen, kuulemiseen ja havainnointiin.⁹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laa-

⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 3

⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 3

dittaessa tai päivitettyä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia.¹⁰

Kuvio 2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tärkeimmät sisältöalueet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuuksia sekä mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ja lääkehoito ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, liitetään varhaiskasvatuksessa toteutettavasta lääkehoidosta suunnitelma lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle sekä oppimisympäristölle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten vasuista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä.¹¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toi-

¹⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 3

¹¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 3

siltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen.

Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatukseen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.¹²

1.3.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Mäntyharjulla

Jokaiselle Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa.

Siirtokeskustelut lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai hoitomuodosta toiseen käydään riittävän hyvissä ajoin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on sähköisessä muodossa Daisy -toiminnanohjausjärjestelmässä. Kaavake noudattelee Opetushallituksen laatimaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Päiväkodissa lapsen vasun laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Prosessiin kuuluvia vasukeskusteluja voidaan tehdä muidenkin kasvattajien toimesta, kuitenkin kuullen koko tiimin asiantuntijuutta. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista tullaan hyödyntämään lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä.

Perheen kannalta on kuitenkin tärkeää, että vastuut on lapsiryhmässä sovittu ja perhe tietää, kenen kasvattajan vastuulla keskustelut ovat. Kaikkien ryhmän työntekijöiden tulee myös tietää lapsiryhmässä olevien lasten asiat, jotka oleellisesti vaikuttavat lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut asiantuntijat osallistuvat lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarvittaessa.

Lapsen vasun laatimisessa on merkittävää, että lapsen mielipide tulee huomioiduksi kehitys- ja ikätasoisesti. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti, vähintään

¹² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 3–5

kerran vuodessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.¹³

Mäntyharjulla lapsen vasun toteutuminen tarkistetaan keväällä sekä myös muulloin tarpeen mukaan. Arviointi kohdistuu toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen. Suunnitelma tarkistetaan aina silloin, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloitteen voi tehdä lapsen kanssa työskentelevä henkilö tai lapsen huoltaja. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairaudesta johtuvan lääkehoidon toteutussuunnitelman liittäminen varhaiskasvatussuunnitelmaan tai tuen tason muutos.

Hoitosuhteen päättyessä tai lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma annetaan huoltajalle sekä arkistoidaan arkistolain ja kunnan arkistonmuodostussuunnitelman (AMS) mukaisesti.

Tutustumiskäynnit:	Vasukeskustelu:	Arviointikeskustelu:
<p>Ennen varhaiskasvatuksen alkua perheillä on mahdollisuus tutustumiskäynteihin varhaiskasvatuspaikassa. Tutustuminen on pohja yhteistyölle.</p>	<p>Lapsen vasukeskustelu käydään jatkavan lapsen huoltajien kanssa uudella toimintakaudella syyskuun loppuun mennessä. Uusien tai vasta aloittaneiden lasten osalta vasukeskustelut käydään vk 43 mennessä.</p>	<p>Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.</p>
<p>Tutustuminen alkaa kasvatuhenkilön yhteydenotosta huoltajaan sopimalla tutustumiskäynnin ja aloituskeskustelun ajankohdan.</p>	<p>Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu kasvattajien ja huoltajien havaintoihin lapsesta.</p>	<p>Arviointi kohdistuu toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.</p>
<p>Tutustumiskäyntejä varhaiskasvatukseen voi olla perheen tarpeen mukaisesti.</p>	<p>Lasta kuullaan ja hänen näkemyksiään kirjataan vasuun lapsen ikätaso huomioiden.</p>	<p>Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään koko ajan säännöllisesti tiimityössä.</p>
<p>Huoltajat voivat halutessaan seurata päivän kulkua lapsiryhmässä yhdessä lapsen kanssa.</p>	<p>Lapsen vasuun kirjataan tavoitteet pedagogiselle toiminnalle, mahdollinen tuki ja tuen muodot.</p>	<p>Lapsen vasun toteutumisen arviointia tehdään jatkuvasti myös henkilöstön ja lapsen vuorovaikutuksessa.</p>
<p>Aloituskeskustelu: Hoidon alkuun sijoittuva aloituskeskustelu voidaan käydä perheen toiveiden mukaisesti joko lapsen kotona tai päiväkodissa.</p>	<p>Kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi.</p>	<p>Arvioinnin perustana on henkilöstön tekemä havainnointi, varhaiskasvatuskeskustelu ja pedagoginen dokumentointi.</p>
<p>Aloituskeskustelussa kerrotaan huoltajille varhaiskasvatuspaikan toimintakulttuurista ja -käytännöistä. Huoltajat voivat kertoa lapsestaan, odotuksista ja toiveista varhaiskasvatukselle. Luottamuksen rakentaminen on hoitosuhteen aloittamisessa tärkeää.</p>	<p>Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet.</p>	<p>Keskustelussa kasvattaja ja huoltajat tarkistavat lapsen senhetkisen kasvun ja kehityksen suuntaa.</p>
<p>Varhaiskasvatukseen liittyvät</p>	<p>Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman laadinnassa.</p> <p>Keskustelussa yhdistyy huoltajien</p>	<p>Arviointi edellyttää avointa, luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta.</p>

¹³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 4

<p>käytänteet ja perustiedot aloituksesta kirjataan aloituskeskustelukaavakkeeseen.</p> <p>Varhaiskasvatuksessa nimetään lapselle vastuukasvattaja, joka alussa tutustuu paremmin lapseen ja perheeseen sekä hoitaa tarvittaessa yhteistyön muiden yhteistyötahojen kanssa lasta koskevissa asioissa.</p>	<p>ja henkilöstön tiedot, lapsen mielihalut ja toiveet sekä kokemukset lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.</p> <p>Keskustelussa sovitaan myös huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoista ja tarjottavien tukimuotojen tavoista ja arvioinnista.</p> <p>Siltä osin kuin terveydenhuollossa laaditun lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä varhaiskasvatuksen järjestämisessä, lapsen vasuun liitetään lääkehoidon toteuttamissuunnitelma varhaiskasvatuksessa. Suunnitelma laaditaan aina yhdessä huoltajien kanssa.</p>	
---	--	--

Kuvio 3 Lapsen varhaiskasvatuskeskustelut ja niiden sisältö Mäntyharjulla.

*Pops-toukkatyttö hoputon
aivan tyytyväinen on
siinä missä mutustaa
vihersalaatti makoisaa.*

*Toisin on Naps-napsukan laita:
yksi haukkaus, eikä lehti enää maita.
Askelmittoja se jo laskelmoi.
Mistä uuden herkkupalan löytää voi?*

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lapsen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.¹⁴

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatuslaki antaa jokaiselle perheelle subjektiivisen oikeuden osallistua varhaiskasvatukseen. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkupe- räiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.¹⁵

¹⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 6

¹⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 6–7

Varhaiskasvatuslain (540/2018)¹⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

1. *edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ monipuolinen ravinto
- ✓ turvallinen ympäristö
- ✓ uni / lepo
- ✓ monipuolista ulkoilua, liikuntaa, leikkiä
- ✓ vuorovaikutustaidot, kaverisuhteet
- ✓ ikätasoaan vastaava toiminta huomioidaan ohjauksessa ja ideoissa
- ✓ hyväksyvä ilmapiiri, yhdenvertaisuus
- ✓ leikkiympäristön muokkaaminen ikätason mukaan
- ✓ lukeminen -> kielen rikkaus, kielen kehittyminen -> kuvatuki
- ✓ ilmaisun mahdollisuus ja toteutus
- ✓ lapsen vahvuudet ja tuen tarve sekä niiden huomioiminen yksilöllisesti
- ✓ osallistaminen, lasten ideat kuuluviin toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- ✓ pienryhmätoiminta kokopäiväpedagogiikassa
- ✓ mahdollisimman normaalin arjen turvaaminen eri tilanteissa
- ✓ lapsen mielen hyvinvoinnin tukeminen
- ✓ lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja terveyden näkeminen kokonaisuutena ja siihen tuen tarjoaminen ammatillisesti
- ✓ yhteistyö eri tahojen kanssa
- ✓ palveluohjaus.

2. *tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ lapsilähtöiset tavat oppia ja opettaa
- ✓ aikuisen rooli, miten aikuinen hyödyntää arjen tilanteet ja havainnot oppimisen näkökulmassa
- ✓ mielekkään ja ikätason mukaisen tekemisen tarjoaminen
- ✓ herkkyyskausien huomioiminen
- ✓ lasten kiinnostuksen kohteiden havainnointi, etsintä, huomiointi, kysely
- ✓ innostuksen ja kiinnostuksen kipinän ylläpitäminen
- ✓ tiedonhalun ja etsinnän halun löytyminen ja säilyttäminen
- ✓ ihmettelyn taito
- ✓ arjen tilanteiden rikkauden huomaaminen oppimistilanteena -> kokopäiväpedagogiikka
- ✓ leikki oppimistilanteena tuokioiden tilalla
- ✓ aikuisen malli tärkeä elinikäisessä oppimisessa
- ✓ oppiminen ja koulutus ei ole sidoksissa sukupuoleen, ei "tyttöjen ja poikien" leikkejä tai ammatteja
- ✓ kaikilla lapsilla on samanlainen oikeus osallistua varhaiskasvatukseen
- ✓ esteettömyyden huomioiminen toiminnassa
- ✓ aikuisen asennekasvatus koulutusten avulla
- ✓ yksilöllisten tuen tarpeiden kartoitus -> tuen keinojen miettiminen ja tavoitteet yhdessä huoltajien ja tarvittaessa muiden ammattilaisten kanssa
- ✓ kolmitasoinen tuki, joista tärkein yleinen tuki
- ✓ pidennetty oppivelvollisuus.

3. *toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ monipuolisen ja erilaisen toiminnan tarjoaminen, puitteiden muokkaaminen toiminnan toteutukseen
- ✓ luonto osaksi oppimista -> liikunta, leikki, taide
- ✓ leikin kautta innostetaan lasta oppimaan ja harjoittelemaan esim. roolileikit, mielikuvitus, lorut, sadut, laulut, kuvat

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3§

- ✓ lapsi leikinkehittäjänä ja kokemusasiantuntijana
- ✓ aikaa leikille, aikuinen kannustaa lasta sitoutumaan leikkiin
- ✓ aikuinen kannustaa lasta liikkumaan eri tavoin, esim. siirtymissä, ulkoilussa, tuokioilla
- ✓ liikkumisen huomioiminen ja huomaaminen keskittymisen tukena ja mahdollistajana
- ✓ vuodenaikojen ja juhlapyhien huomioiminen toiminnassa
- ✓ kulttuurisesti arvokkaiden paikallisten kohteiden, taiteen ja perinteiden huomioiminen laaja-alaisesti toiminnan suunnittelussa
- ✓ lasten omat näyttelyt, esitysten kuvaaminen ja tallentaminen vanhemmille
- ✓ lapsi aktiivisena toimijana. Yhdessä tiedon etsiminen, kokeileminen ja kokeminen
- ✓ lapsen ääni kuuluviin kuukausiteemoissa / pedagogisessa suunnittelussa
- ✓ erilaiset arjen tilanteet osaksi oppimista (esim. siirtymät ja odotteluhetket). Aikuinen huomioi, millaista oppimista siirtymissä voi olla sekä pohditaan keinoja ja menetelmiä odotteluhetkiin
- ✓ lapsilla mahdollisuus vaikuttaa tekemiseen esim. eri vaihtoehdoista valitseminen
- ✓ lasten itseohjautuvuus odotteluleikkien, leikkien ja vapaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- ✓ aikuisen ohjaus ja tuki: aikuinen kehuu, kannustaa ja on esimerkkinä -> positiivinen palaute ja vahvuuksien huomioiminen -> palaute myös vertaisryhmältä
- ✓ aikuinen mukana toiminnassa ja läsnä leikeissä
- ✓ aikuinen leikin rikastuttajana
- ✓ aikuinen huomioi lapsen edistymisen -> palaute, kehu oikeassa paikassa
- ✓ epäonnistuminen vs. onnistuminen; yrittäminen, sinnikkyys, pettymysten sieto ja niistä vahvistuminen -> aikuisen tehtävä lisätä lapsen ymmärrystä, mitä pitää esim. harjoitella lisää, aina ei voi onnistua eikä kaikkea tarvitse osata -> jokainen päivä on uusi mahdollisuus.

4. *varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustilasto;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ aikuinen huomioi kokonaisvaltaisesti fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön
- ✓ luonto ja lähiympäristö oppimisympäristönä, aikuinen huomioi esteettömyyden yhteisessä toiminnassa (retket kodalle, kirjastoon)
- ✓ virikkeellinen ja lasten näköinen fyysinen ympäristö esteettömyys huomioiden
- ✓ lelut, välineet ikätason mukaiset, lasten leikkimaailma
- ✓ suunniteltu, rakennettu ja rakentamaton ympäristö innostaa lasta tutkimaan, tekemään ja oppimaan
- ✓ aikuinen muistaa myös ärsyketulvan liiallisuuden
- ✓ tutut ja turvalliset aikuiset, toimiva vuorovaikutus
- ✓ pienryhmätoiminta ja kokopäiväpedagogiikka
- ✓ lapsen kunnioittaminen, kehuminen, kehittävä palaute ja kannustaminen
- ✓ lapsia ei vertailla
- ✓ aikuisen läsnäolo ja malli
- ✓ ulkoiluvalvonta luo turvallisuutta
- ✓ piha-alueen ja -leikkivälineiden turvallisuus ja kunto, valaistus
- ✓ puhtaat tilat edistävät terveys- ja puhtauskasvatusta
- ✓ hyvään hygieniaan opettaminen on osa kasvatusta ja oppimista
- ✓ selkeä toimintamalli epidemioissa, pandemioissa
- ✓ selkeä toimintamalli kiusaamisen puuttumiseen ja ehkäisyyn
- ✓ monipuolinen ja kokeileva ruokakasvatus
- ✓ liikunnan ja ruokakasvatuksen valtakunnalliset suositukset ja vuosikellot
- ✓ yksikön varautumissuunnitelma (ulkopuoliset tiloissa, poistuminen, sisäsuojautuminen).

5. *turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustilaston välillä;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ yksilöllisyys, lasten ja perheiden kuunteleminen
- ✓ perheiden toiveet huomioiminen
- ✓ kulttuuri ja katsomus (lapsen oman uskonnon kunnioitus, perheen katsomukselliset tavat ja näkemykset)
- ✓ perheen oma toimintakulttuuri, arvot ja tavat (pukeutuminen, ruokailu, kuvaaminen, juhlat)
- ✓ monikulttuurisuus luontevana osana ryhmän toimintaa
- ✓ aikuinen huomioi lapsen vahvuudet

- ✓ kiinteät pienryhmät, pysyvät aikuissuhteet. Aikuinen siirtyy lapsiryhmän mukana, kun lapsi vaihtaa ryhmää. Tuttu aikuinen pystyy parhaiten vastaamaan lapsen tarpeisiin, kun tuntee lapsen jo ennestään. Vuosia kestävä paisyvyysuhde.
- ✓ lapselle myös tosi tärkeää saada olla kavereiden kanssa samassa ryhmässä mahdollisimman kauan, ehkä myös kouluun asti. Kestävä ystävyys.
- ✓ käytös- ja vuorovaikutustavat (aikuisten välillä, huoltajien kanssa, lasten kanssa)
- ✓ aikuiset ovat mallina toiminnassa ja vuorovaikutuksessa
- ✓ aikuinen kiinnittää huomiota siihen, mitä ja miten puhumme toisillemme
- ✓ olen peilinä itselle, kuinka kohtelen lasta / kuinka puhun toisesta muiden kuullen.

6. *antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ kaikilla lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen lapsen osallisuutta kunnioittaen
- ✓ toiminnan suunnittelu niin, että kaikilla on mahdollisuus osallistua omien taitojen mukaan inklusion periaatteiden mukaisesti
- ✓ erityistä tukevat lapset ryhmässä yhdenvertaisena jäsenenä, omalla esimerkillä malli hyväksynnästä
- ✓ samanlainen suhtautuminen kaikkiin lapsiin taustoista riippumatta
- ✓ suunnitelmallinen yleinen tuki osana arkipäivää lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti
- ✓ aikuinen käyttää lapsen nimeä, ei tyttö/poika -termejä
- ✓ jos lapsi luokittelee itsensä tytöksi tai pojaksi, aikuinen ei kiellä tai kyseenalaista sitä
- ✓ aikuinen suhtautuu sukupuolineutraalisti väreihin, leikkeihin, varusteisiin (roolivaatteet, lapsen omat vaatteet, luistimet, tossut)
- ✓ aikuinen vahvistaa ja arvostaa yksilöllisiä taipumuksia
- ✓ aikuinen kannustaa yhteisiin leikkeihin (nuket, autot, rakentelu)
- ✓ vuorohoitolapset, ryhmädynamiikka, ryhmässä toimiminen -> aikuinen varmistaa epäsäännöllisesti varhaiskasvatuksessa olevan lapsen ryhmään kuulumisen
- ✓ ryhmä tekee yhdessä pelisäännöt, joihin kaikki sitoutuu
- ✓ aikuinen etsii tietoa lapsen kielestä, kulttuurista ja ottaa saamansa tiedon osaksi ryhmän toimintaa esim. syntymäpäivälaulussa, leikeissä ja juhlissa
- ✓ aikuinen arvostaa erilaisia perheitä (yhden vanhemman perhe, sateenkaariperhe, uusioperhe)
- ✓ aikuinen huomioi perheen tavat toimia
- ✓ aikuinen kunnioittaa perheen omaa kulttuuria (juhlat, tavat, pukeutuminen)
- ✓ aikuisen tehtävänä on kunnioittaa eri vakaumuksia ja järjestää samanarvoista toimintaa
- ✓ aikuinen avaa yleisiä suomalaisen perinteeseen liittyviä tapoja ja tukee eri kulttuurista tulevia perheitä sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja sääilmöihin (pukeutuminen, ruokailu)
- ✓ aikuisten tehtävänä on varmistaa kulttuurivuosisellon, ruokakasvatuksen, digitaalisuuden osana pedagogiikkaa, katsomuskasvatuksen ja monikulttuurisen toiminnan toteutuminen
- ✓ vierailut ja yhteistyö vanhusten ja erityisryhmien kanssa
- ✓ aikuinen hyväksyy, että aika, tavat ja tottumukset muuttuvat. "Tämä aika on näiden lasten lapsuus".

7. *tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen
- ✓ jokaisella lapsella on oikeus yleiseen tukeen
- ✓ aikuinen havainnoi lasta
- ✓ aikuinen on kiinnostunut lapsesta ja lapsen luonteesta
- ✓ aikuinen mieltii vaihtoehtoisia toimintamalleja lapsen arjen helpottamiseksi
- ✓ aikuisen tehtävä on ottaa huoli puheeksi huoltajan kanssa
- ✓ aikuisen tehtävä on kirjata tuen suunnitelma ja lapsen vasu
- ✓ varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultointi
- ✓ monialainen ja konsultoiva yhteistyö
- ✓ ennaltaehkäisy; toimintamallien rakentaminen

- ✓ henkilöstön kouluttautuminen
- ✓ toimivat menetelmät
- ✓ hyvinvointialueen yhtenevät toimintamallit.

8. *kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ aikuinen tiimityötaitojen mallintaja -> toisen kuunteleminen, mielipiteiden kunnioittaminen, oman mielipiteen kertominen, vuoron odottaminen ja jakaminen
- ✓ turvallinen ja salliva ilmapiiri
- ✓ ryhmään kuulumisen tunne
- ✓ pienryhmätoiminta ja erilaisissa ryhmissä työskentely (eri ikäiset, ja kokoiset ryhmät)
- ✓ mallioppiminen vuorovaikutustaidoissa -> aikuisen tapa puhua lapselle
- ✓ sääntöleikit ja -pelit
- ✓ leikki parhaan ystävän kanssa, mutta myös erilaisten lasten ja ryhmien kanssa
- ✓ yhteisesti tehdyt toimintaohjeet, pelisäännöt
- ✓ vahvuuksien hyödyntäminen
- ✓ aikuinen tukee lapsia lasten välisten erimielisyyksien selvittämisessä, vertaissovittelu
- ✓ tunteista puhuminen, tunnetilojen sanoittaminen
- ✓ pettymysten sietäminen turvallisessa ympäristössä
- ✓ erilaisuuden sietäminen ja arvostaminen
- ✓ eriyttäminen ja henkilökohtainen tuki
- ✓ valinnan mahdollisuus <--> syy-seuraussuhteiden opettaminen
- ✓ aikaa pohdiskelulle ja ihmettelylle
- ✓ jokamiehen oikeudet
- ✓ vastuu luonnosta (roskaaminen, oksien katkominen, jäte- ja ruokahuolto)
- ✓ luonnon kunnioittaminen (luonnonsuojelu, sääilmiöt)
- ✓ kestävä kehityksen opettelu
- ✓ leikkiympäristön ja omaisuuden kunnioittaminen (yhteinen omaisuus)
- ✓ oikean ja väärän oppiminen
- ✓ vanhusten ja vammaisten kohtaaminen ja arvostaminen.

9. *varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ lapsen mielipiteet ja toiveet kuuluviin (vasu, lasten kokoukset, osallisuuden puu, haastattelut, kyselyt)
- ✓ osallistumista on myös vieressä katsominen
- ✓ lapsi saa osallistua omien edellytysten mukaisesti
- ✓ oikeus päättää omista asioista (lepo hetkelle riisuminen, unisatu, toiveruoka, kampaussmalli)
- ✓ leikkien valinta, suunnittelu ja toteutus yhdessä aikuisen kanssa
- ✓ aikuinen pysähtyy kuuntelemaan myös hiljaisinta, ujointa tai puhumatonta lasta
- ✓ aikuinen miettii keinot mahdollistaakseen osallistumisen ja vaikuttamisen
- ✓ havainnointi ja huoltajien näkemykset, toiveet
- ✓ aikuisen tehtävä on selvittää säännöllisesti lapsen oma kokemus osallisuudesta
- ✓ lelut, pelit ja muut tarvikkeet (esim. kynät, paperit, sakset, muoviluvälineet) lasten ulottuvilla ikätason mukaisesti.

10. *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhemmaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.¹⁷*

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- ✓ lapsella on oikeus tukeen ja turvaan
- ✓ ruoka, liikunta ja lepo
- ✓ hyvät, pysyvät ihmissuhteet ja kestävät kaverisuhteet
- ✓ mielen hyvinvointi, itsetunnon vahvistaminen ja tunnetaitokasvatus
- ✓ toimiva ja avoin yhteistyö, yhteisen sävelen löytäminen

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- ✓ huomaaminen ja kuuleminen yksilönä ja perheenä
- ✓ erilaiset keinot tiedottamiseen; reissuvihko, sähköinen viestintäkanava, ilmoitustaulu
- ✓ vinkkien jakaminen, perustellut ja tutkitut käytänteet
- ✓ puheeksi ottaminen oikea-aikaisesti
- ✓ kysymys; mitä sinulle kuuluu?
- ✓ palveluohjaus
- ✓ varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultointi
- ✓ monialainen ja konsultoiva yhteistyö -> suunnitelmallisuus ja samat pelisäännöt yhteistyölle
- ✓ menetelmät ja niiden koulutukset henkilöstölle
- ✓ asiantuntijavierailut vanhempainilloissa, vertaistapahtumissa
- ✓ kunnan hyvinvointisuunnitelma osana varhaiskasvatustoimintaa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu ja se kuuluu jokaiselle lapselle hoitoaikojen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait.

Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.¹⁸

Kansallinen varhaiskasvatuksen tietovaranto Varda kerää varhaiskasvatuksen tiedot valtakunnallisesti yhteen paikkaan vuoden 2019 alusta lähtien. Tietovarannon avulla varhaiskasvatuksesta saadaan yhteismitallista, vertailukelpoista ja laadukasta tietoa mm. viranomaisten käyttöön. Varhaiskasvatuksen tietovarantoon tietoja tallentavat varhaiskasvatustoimijat. Varhaiskasvatuksen tietovarannosta määrätään varhaiskasvatustalouksella (540/2018), joka astui voimaan 1.9.2018.¹⁹

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Mäntyharjulla

Kunnallinen päivähoito Mäntyharjulla on alkanut päivähoitolain tultua voimaan vuonna 1973, jolloin lasten kasvatuksesta huolehtimaan palkattiin kunnallisia perhepäivähoitajia. Vuonna 1974 avattiin ensimmäinen päiväkotikoti, Muksula. Vuonna 1997 Muksulassa käynnistettiin puolipäiväryhmä. Päiväkotikoti Touhula perustettiin päivähoitopalvelujen kysynnän laajentuessa vuonna 1978. Vuorohoitoon tarkoitettu ryhmäperhepäivähoitokoti Sopukka perustettiin vuonna 2002, joka muuttui myöhemmin vuorohoitopäiväkodiksi.

Vuonna 2007 päivähoitoon kunnallinen hallinto siirtyi perusturvalautakunnasta sivistyspalvelujen alaisuuteen. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tultua voimaan vuonna 2000, esiope-

¹⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 8

¹⁹ Varhaiskasvatustalouksella 540/2018, luku 13

tusta annettiin päiväkotien ja tarvittaessa kyläkoulujen yhteydessä. Esiopetusta on järjestetty Mäntyharjun Yhtenäiskoulussa syksystä 2011 alkaen. Esiopetuksen järjestämismääräykset koko kunnan osalta on siirtynyt 1.1.2013 perusopetukselle ja koulujen rehtoreille.

Tänä päivänä Mäntyharjulla varhaiskasvatuspalveluja annetaan kunnallisena palveluna vuoropäiväkotinä Mustikkatassussa ja perhepäivähoidossa. Esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta annetaan Mäntyharjun Yhtenäiskoulun esiopetuksen yhteydessä.

Mäntyharjun kunnallisessa varhaiskasvatuspalvelussa työskentelee noin 30 työntekijää. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuutta ja varhaiskasvatuksessa työskentelevien kasvattajien ja lasten välistä määrää ja suhdetta säätelee varhaiskasvatusturva- ja varhaiskasvatuksesta annettu valtioneuvoston asetus.²⁰

Varhaiskasvatuspalveluissa on käytettävissä varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja.

Varhaiskasvatuksen johtaja vastaa varhaiskasvatustoiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä yhdessä henkilökunnan kanssa.

Mäntyharjulla ohjausta ja neuvontaa tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista saa kunnan Internet-sivujen, varhaiskasvatuksen johtajan ja henkilöstön, perheneuvon sekä moniammatillisten verkostojen kautta.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus:

Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen kasvatukseen, oppimiseen ja hoitoon, leikkiin sekä ystävyyssuhteisiin vertaisryhmässä.

Tavoitteena on yhteistyössä huoltajien kanssa hyvän itsetunnon, sosiaalisten valmiuksien, erilaisuuden hyväksymisen sekä hyvien tapojen omaksuminen turvallisessa ja hyväksytyssä ilmapiiressä.

2.2.1 Päiväkotitoiminta

Päiväkodeissa ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkodin henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät, taidot ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla.

Varhaiskasvatusturvalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat,

²⁰ Varhaiskasvatusturvalaki 12 ja 19 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.²¹

Mäntyharjulla päiväkotihenkilöstön vastuut, tehtävät ja ammattiroolit on avattu työnkuvina. Vastuualueet ja -tehtävät kirjataan tiimisopimukseen ja vastuumatriisiin aina toimintavuoden alkaessa ja päivitetään tarvittaessa.

Tammikuussa 2014 toimintansa aloittaneessa **vuoropäiväkoti Mustikkatassussa** toiminnan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Päiväkodissa lapsella on mahdollisuus monipuoliseen vuorovaikutukseen lasten ja aikuisten kanssa. Näin he oppivat tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja hyväksymään erilaisuutta. Lapselle annetaan aikaa, he saavat leikkiä ja toimia luovasti.

Vuorohoitoa järjestetään iltaisin, viikonloppuisin ja öisin tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Lapsen osallistuminen varhaiskasvatukseen on vuorohoidossa usein epäsäännöllistä ja se huomioidaan pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Vuorohoidon tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arki-työssä seuraavasti:

- Tuttu ja turvallinen ympäristö, tutut aikuiset
- Toiminta on yksilöllisempää, kodinomaisempaa ja lasta osallistavaa
- Aikuinen käy tarvittaessa tervehtimässä lasta ennen vuorohoidon alkamista lapsen kotiryhmässä
- Viikonlopuissa ja illoissa käytössä kuvallinen vuorohoidon struktuuritaulu, jossa huomioidaan lepo, ruokailut, rutiinit ja aikuiset. Struktuuri mahdollistaa lapselle ennustettavuuden rakentamisen ja antaa turvallisuuden tunnetta epäsäännölliseen rytmiin sekä auttaa lasta hahmottamaan vuorokausirytmien kokonaisuuden
- Lapsille järjestetään ikää ja kehitystä tukevaa toimintaa iltaisin ja viikonloppuisin
- Vuorolasten osallistumista omassa vertaisryhmässä tuetaan sekä vuoroissa mahdollistetaan eri ikäisten lasten pedagoginen toiminta ja leikki
- Lapsen tarpeet huomioidaan vuorohoidossa oman kotiryhmän ohjeistuksen mukaisesti ja lapsen ikä huomioiden
- Lapsen yksilöllisistä tuen tarpeista huolehditaan kotiryhmän ohjeistuksen mukaisesti myös vuorohoidossa
- Hyvä yhteistyö kodin, esiopetuksen ja vuorohoidon välillä mahdollistaa esiopetusikäisen lapsen jaksamisen ja hyvinvoinnin
- Työntekijöiden välinen toimiva tiedonkulku tukee päivittäistä tiedonsiirtoa huoltajille lapsen päivästä.

Ryhmiä muodostuksessa säännösten lisäksi huomioon otetaan lasten ikä, pedagoginen toiminta sekä tuen tarve. Ryhmät ovat pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja toiminta on suunniteltu tapahtuvaksi pääosin pienryhmissä. Lasten pienryhmätyöskentelyssä tavoitteena on muun muassa lasten sosiaalisten taitojen harjoittaminen, osallisuus ja kiireettömän arjen luominen. Jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen vertaisryhmässä ja kasvattajan

²¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 9

kanssa. Pienryhmissä toimimalla kasvattajat pystyvät paremmin huomioimaan ja havainnoimaan sekä tukemaan kutakin lasta yksilöllisemmin.

Päiväkotityöskentely perustuu kasvattajien tiimityöhön. Tiimeittäin keskustellaan ajankohtaisista kasvatuksellisista ja lapsiryhmää koskevista asioista. Kasvatustoimintaa suunnitellaan työtiimeittäin osallisuuden näkökulmasta, joka näkyy kasvattajan toimintana havainnoida lasten yksilölliset kasvun ja kehityksen tarpeet ottaen huomioon ne toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Toiminta on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessimaista tukemista, joka pohjautuu lapsen omaan kulttuuriin, kokemuksiin ja jossa lapsi nähdään aktiivisena ja osallistuvana toimijana omassa ympäristössään (Alila 2011.)

Päiväkotitoiminnan tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arkityössä seuraavasti:

- Lapsen perustarpeista huolehditaan
- Lapsille annetaan aikaa, tilaa ja tukea leikkiin sekä ulkoiluun
- Lasta ohjataan kunnioittamaan toista ihmistä ja luontoa sekä eläimiä
- Lasta opastetaan hyväksymään erilaisuutta
- Pienryhmätoiminnan kautta luodaan mahdollisuus kiireettömälle arjelle ja sosiaalisten taitojen luomiselle
- Lasta kunnioitetaan omana persoonana ja tuetaan lasten kasvua ja kehitystä
- Tilanneherkkyys ja lapsen kohtaaminen, lapsen tunteet ja olosuhteet otetaan huomioon
- Osallisuuden mahdollistaminen lasten ikä- ja kehitystaso sekä hoidon tarve huomioiden.

2.2.2 Perhepäivähoito

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka. Perhepäivähoidon pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia.²²

Mäntyharjun kunnan alueella toimii kunnallisia perhepäivähoitajia, jotka hoitavat lapsia omissa kodeissaan ja vastaavat oman ryhmänsä pedagogisesta toiminnasta. Perhepäivähoitajaa ja hoitajan kotia valittaessa huomioidaan tilojen ja hoitajan soveltuvuus lasten opetukseen, kasvatukseen ja hoitoon.

Perhepäivähoidon ominaispiirteinä on toiminnan joustavuus ja kodinomaisuus sekä tiivis yhteistyö lapsen perheen kanssa. Perhepäivähoidon ympäristössä korostuu lapsiryhmän pieni koko ja hoitajan oman perheen läsnäolo. Hoitaja luo perhepäivähoitokodin säännöt ja kertoo näistä hoitosuhteen alussa sekä huoltajille että lapsille.

²² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 9

Mäntyharjun kunnan perhepäivähoidossa tavoitteena on tarjota lasten yksilölliset tarpeet huomioon ottavaa opetusta ja kasvatusta sekä hyvää hoitoa; kolmen ärrän hoitoa ”ruokaa, rakkautta ja raitista ilmaa”.

Lapsen oppimisympäristö muodostuu perhepäivähoitajan kodista, pihasta ja lähiympäristöstä. Perhepäivähoitokodissa lapsella on mahdollisuus nähdä ja osallistua kodin toimiin. Lapset saavat terveellistä ja ravintoarvoiltaan täysipainoista kotiruokaa, jonka suunnitteluun ja valmistukseen lapset voivat osallistua omien taitojensa mukaan. Ruokalista voi olla kunnan ruokahuollon suunnitelman mukainen. Perhepäivähoitaja voi lasten toiveita kuulemalla ja kyselemällä suunnitella myös oman ruokalistan. Kodit on varustettu lapsia varten siten, että sekä sisä- että ulkotilat ovat turvalliset ja asianmukaiset. Lasten käyttöön varataan riittävästi leikki- ja liikuntavälineitä. Lapsilla on mahdollisuus päivittäiseen ulkoiluun. Lisäksi perhepäivähoitokodin läheinen luonto ja leikkipuistot tarjoaa mahdollisuuden ulkoiluun, retkeilyyn ja luonnon tutkimiseen.

Mäntyharjun kunnan perhepäivähoitajat osallistuvat varhaiskasvatuksen yhteiseen toimintaan ja hoitajilla on mahdollisuus hyödyntää päiväkotia Mustikkatassun tiloja ja välineitä. Perhepäivähoitajilla on käytössään myös oma kunnan lelulainaamo. Toimintaa monipuolistavat lisäksi yhteistyö vanhuspalveluiden, kirjaston, urheiluseura Virkistykseen ja seurakunnan kanssa. Taajama-alueella hoitajien käytössä on kunnalliset leikkipuistot tai lähiliikuntapaikat.

Perhepäivähoidon tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arkityössä seuraavasti:

- Joustava ja kodinomainen arki, jossa lapselle taataan luottavainen ja turvallinen päivä
- Toiminta on pedagogisesti perusteltua
- Lapsen perustarpeista huolehditaan yksilöllisesti
- Lapsi saa osallistua arjen toimintaan ja lapsi saa vaikuttaa toiminnan suunnitteluun
- Lapselle annetaan aikaa, tilaa ja tukea leikkiin sekä uuden oppimiseen
- Lapsi saa mahdollisuuden päivittäiseen ulkoiluun ja lasta kannustetaan liikkumaan
- Lasta ohjataan kunnioittamaan toista ihmistä ja luontoa sekä eläimiä
- Erilaisuuden hyväksyminen
- Toiminta pienryhmätoimintaa
- Yhteistyö päiväkodin ja muiden toimijoiden kanssa.

2.2.3 Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän toiminnallisen jatkumon. Varhaiskasvatuksen sisältöä, laatua ja ohjaavat kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat ohjaavat koulun toimintaa.

Mäntyharjulla esiopetus on perusopetuksen alaisuudessa olevaa toimintaa. Yhtenäiskoulun esiopetuksesta vastaa tehtävään kelpoiset esiluokanopettajat.

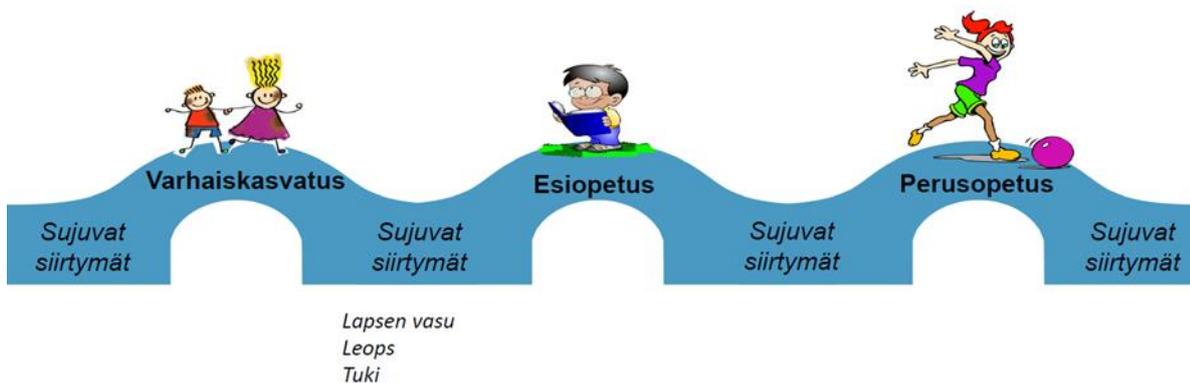
Esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta tarjotaan keskitetysti Yhtenäiskoulun esiopetustiloissa ja vuorohoidon osalta vuoropäiväkotia Mustikkatassussa. Koulun täydentävästä varhaiskasvatuksesta

sesta vastaavat varhaiskasvatuslain mukaisesti tehtävään kelpoiset koulunkäynninohjaajat ja varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.

Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimis- ja leikkikokemusten avulla ja tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen. Esiopetusta täydentävässä toiminnassa tärkeää on leikki ja ulkoilu.

Koulun kanssa tehtävällä yhteistyöllä kehitetään varhaiskasvatuksen ja opetuksen sisältöä siten, että lapselle varmistetaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo.

TAVOITTEENA EHEÄ OPPIMISEN POLKU

Kuvio 4 Eheä oppimisen polku (OPH:n materiaali 2017).

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta kouluissa järjestettävään esiopetukseen on lapselle tärkeä ja jännittävä elämänvaihe. Onnistunut ja suunnitelmallinen siirtyminen edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja kasvu- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esiopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen esiopetuksen alkua.

Siirtymistä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen valmistellaan hyvissä ajoin ja suunnitelmallisesti yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Mäntyharjulla nivelvaihe rakentuu varhaiskasvatuksen ja koulun välillä erillisen suunnitelman mukaan.

Nivelvaihe perustuu hyvään ja luottamukselliseen yhteistyöhön varhaiskasvatuksen henkilöstön ja esiopettajien sekä muiden monialaisten yhteistyötahojen välillä. Jokaiselle lapselle laaditun tiedonsiirtolomakkeen avulla välitetään tietoa lapsen vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista sekä tarvittaessa kasvun ja oppimisen tuen tarpeista. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Siirtymävaiheiden käytännöt on kirjattu yhtenäiseksi linjaksi vuosikelloon. Nivelvaiheen vuosikellossa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on määritelty kullekin kuukaudelle tehtävät, tiedotteet ja vastuhenkilöt. Vuosikellossa korostuu tärkeänä se, että varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön kanssa. Myös huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämässä huomioon.

Esikoululaiset osallistuvat mahdollisuuksien mukaan koulun yhteisiin teema- ja juhlapäiviin sekä muuhun toimintaan, jotta jatkumo eskarista kouluun olisi mahdollisimman luonnollinen.

Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.²³

Lapsen kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ovat pohjana esiopetuksessa mahdollisesti jatkuville tukitoimille sekä erilaisille suunnitelmille oppilaan kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Tavoitteena on, että lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on sujuvaa ja varhaiskasvatuksen piirissä mahdollisesti aloitetut tukitoimet jatkuvat tarpeen vaatiessa ilman katkosta esiopetuksessa.

Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

- Tarjota lapselle mahdollisuus osallistua monipuoliseen, virkistävään ja turvalliseen toimintaan ammattitaitoisten ohjaajien toteuttamana
- Huomioida toiminnan suunnittelussa yksilölliset ja ryhmän yhteisölliset tavoitteet
- Tarjota lapselle kiireetön kasvuympäristö, jossa monipuolisen tekemisen ohessa löytyy mahdollisuus myös rauhoittumiseen
- Mahdollistaa hyvien vapaa-ajanviettopojen etsimisen ja löytämisen
- Lisätä osallisuuden mahdollisuuksia ja vahvistaa sosiaalisia taitoja.

2.2.4 Kotihoidontuki ja kotihoidontuen kuntalisä

Alle kolmevuotiaan lapsen hoitaminen kotona on vaihtoehto kunnalliselle varhaiskasvatukselle. Vanhempi voi halutessaan hoitaa lasta kotona. Kotona hoitamisen mahdollistavat kotihoidon tuki, johon kuuluvat hoitoraha ja perheen tuloista riippuen hoitolisä (Kela). Kotihoidon tuen lisäksi on mahdollisuus saada myös Mäntyharju -lisää. Kuntalisän saannin edellytyksenä on, että mäntyharjulaista lasta kotona hoitaa lapsen oma vanhempi. Kotihoidon tuen kuntalisää haetaan Kelan kautta.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Kasvatushenkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Huoltajien ja kasvatushenkilöstön välinen yhteistyö on avointa, arvostavaa ja tasavertaista kohtaamista. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

²³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatustaluiden tavoitteena on luoda hyvät ja yhtenevät yhteistyön rakenteet ja tiedonsiirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.²⁴

Kuvio 5 Lapsen oppimisen polku ja sitä tukeva prosessi varhaiskasvatussuhteen aikana Mäntyharjulla.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lap-

²⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10

sen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.²⁵

Lapsuuden itseisarvo

- oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen,
- jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas,
- oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi.

Ihmisenä kasvaminen

- elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen,
- ihmisarvon loukkaamattomuus,
- pyrkimys totuuteen, hyvyyteen, kauneuteen, oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan,
- sivistyksen arvostaminen,
- arvoista keskusteleminen,
- ei kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa.

Lapsen oikeudet

- oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään, ajatuksiaan, tulla ymmärretyksi,
- oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen,
- oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan,
- oikeus rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti,
- oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen,
- oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa
- oikeus saada tietoa, kokeilla ja opetella uusia asioita,
- oikeus käsitellä tunteita ja ristiriitoja.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

- mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritautasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta.

Perheiden monimuotoisuus

- kunnioittava ja ammatillinen suhtautuminen (kieli, kulttuuri, uskonto, kasvatusnäkemys, perinteet),
- perheidentiteetin ja perhesuhteiden tukeminen.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

- terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin ohjaaminen,
- tunnetaitojen ja esteettisen ajattelun kehittäminen,
- kestävän elämäntavan periaatteiden tunnistaminen ja lisääminen,
- myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen.²⁶

Mäntyharjun kunnassa varhaiskasvatuksen arvoperusta määrittyy kansainväliselle ja suomalaiselle arvoperustalle. Mäntyharjulla on tärkeää, että lapsella on oikeus saada tasa-arvoista ja yhdenver-

²⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10

²⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10–11

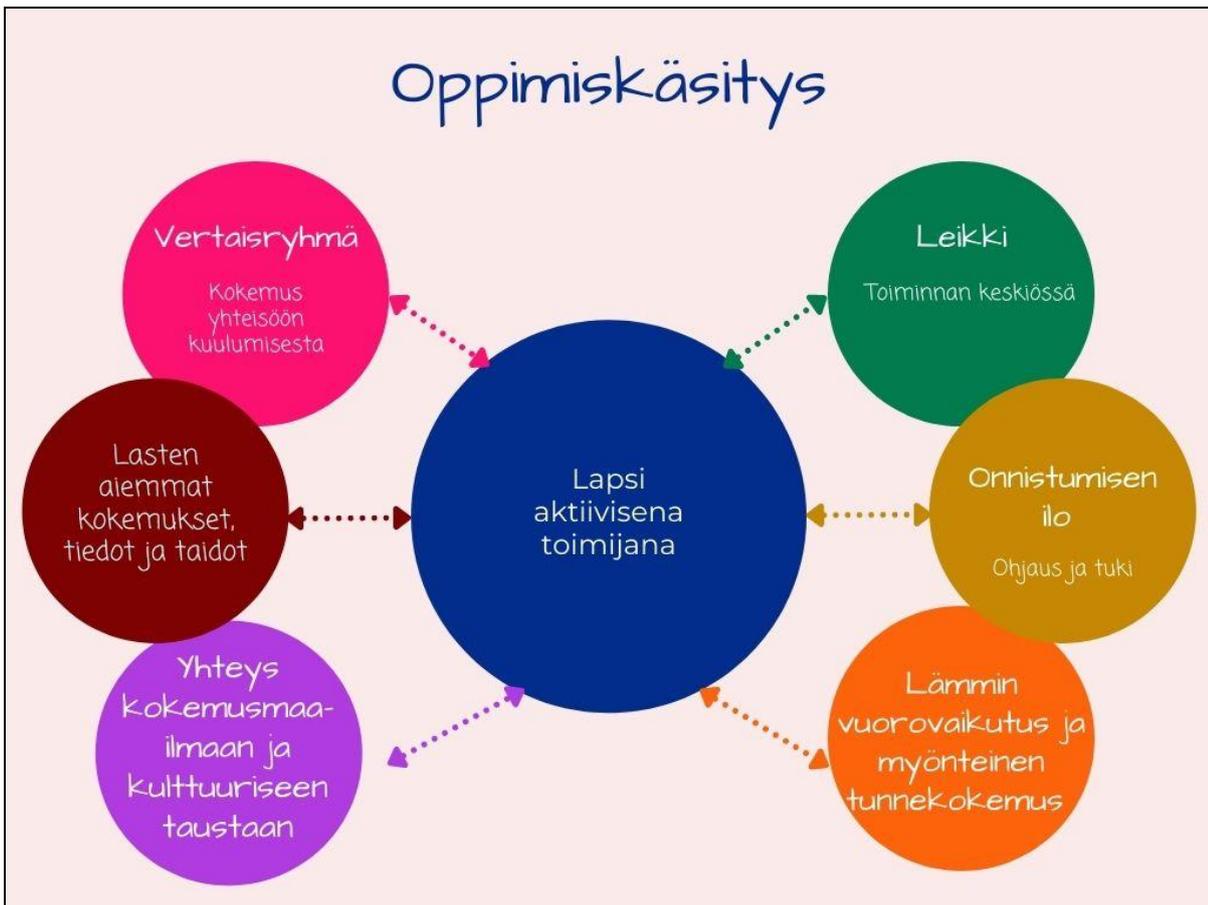
taista kohtelua, lapsen etu tulee huomioiduksi, lapselle suodaan mahdollisuus täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteet kuullaan ja otetaan huomioon.

Arvoperusta mäntyharjulaissittain:

- Perusturvallisuus
 - luottamus, aito välittäminen
 - lapsen ja perheen arvostaminen
 - tasapuolisuus ja yhdenvertaisuus
 - selkeät rajat
 - aito läsnäolo
 - lämmin vuorovaikutustapa
- Osallistava yhteistyö huoltajien kanssa
 - avoimuus
 - lapsella hyvä ja turvallinen olo varhaiskasvatuksessa
- Sosiaaliset taidot
 - moraaliset arvot, hyvät tavat
 - kasvaminen vastuuseen omasta tekemisestään
 - toisten huomioon ottaminen
 - kuuntelemaan oppiminen
 - erilaisuuden hyväksyminen
- Hyvän itsetunnon kehittyminen
- Elinympäristön kunnioitus
 - luonnonsuojelu, ympäristökasvatus, kestävä kehitys
- Lapsuuden vaaliminen
 - lapsilähtöisyys, lapsen äänen kuuleminen
 - leikin keskeinen merkitys
 - osallistaminen ja lapsen vahvuuksien tukeminen.

2.5 Oppimiskäsitys

Lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillaessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.²⁷

Kuvio 6 Oppimiskäsitys.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjaukselta ja tukeelta. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

²⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11–12

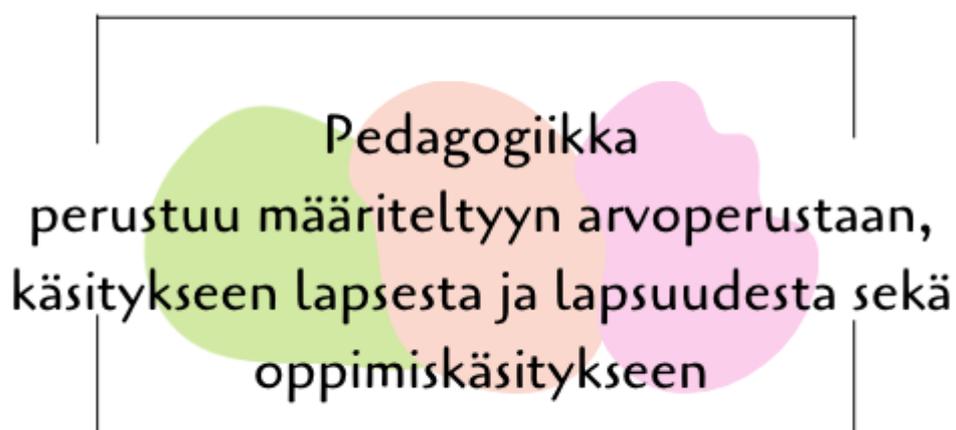
Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.²⁸

Kasvattajana:

- otan huomioon erilaiset tavat oppia ohjauksessa ja kasvatuksessa
- huomioin lapsen kehittymisen ikäkautensa ja kehitysrhythmin mukaisesti
- kannustan lasta aktiiviseksi oppijaksi myönteisessä ja turvallisessa ilmapiirissä
- varmistan, että vuorovaikutus on avointa ja sallivaa
- varmistan, että toiminta on osallistavaa, mutta aikuisen tuella ja ohjauksella etenevää
- varmistan, että toiminta on yrityksiä ja erehdyksiä sallivaa
- voin muuttaa toimintaa lasten kiinnostusten, kysymysten ja jaksamisen mukaisesti
- otan huomioon lasten ideat ja toiveet huomioiden lapsen ikätaso ja tasapuolisuus
- vahvistan lapsen tervettä itsetuntoa ja ymmärrystä itsestä aktiivisena oppijana.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksen pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteistä, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Pedagogiikka näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.²⁹

Kuvio 7 Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa.

²⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11–12

²⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 12

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja kasvatushenkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa arjen eri tilanteissa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Pedagogisen toiminnan ytimessä on avoin ja kannustava vuorovaikutus lasten ja kasvattajien välillä.

Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. Erilaiset hoidolliset ja kasvatukselliset tilanteet antavat arvokkaita hetkiä, joissa aikuisella on mahdollisuus yksilölliseen lapsen huomiointiin. Nämä hetket luovat yhteenkuuluvuutta ja lapsi saa kokea aikuisen läsnäolon. Arkisessa tilanteessa kasvatus ja oppiminen tapahtuvat leikinomaisesti ja laaja-alaisesti. Erilaisten taitojen oppimista edesauttaa lasten mahdollisuus jäljitellä vertaisryhmässä muiden lasten hyvää mallia.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle.

Kasvattajana:

- tuen yksilöllisen identiteetin muotoutumista,
- autan lasta muodostamaan omia mielipiteitä,
- tuen lasta toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla,
- autan lasta havaitsemaan oman toimintansa ja osaamisensa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä.

Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Opetuksessa hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua.

Kasvattajana:

- innostan ja motivoin lasta opettelemaan uusia asioita,
- ohjaan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja,
- tuen ja hyödynnän lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua,
- otan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksumaan hyviä tottumuksia. Voimme puhua kokopäiväpedagogiikasta, jossa varhaiskasvatuksen kes-

keiset perushoitotilanteet ja käytännöt ovat kasvatus- ja opetustoiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin perustana.³⁰

Kasvattajana:

- huolehdin, että hoitotilanteet ovat kiireettömiä ja turvallisia, ottaen huomioon toisten lasten ja kasvattajien turvallisuus,
- ymmärrän, että päivittäin toistuvat tilanteet ovat keskeinen osa lapsen päivää ja pedagogista toimintaa,
- huomioin lapsen yksilöllisyyden ja tarpeet,
- vahvistan lapsen uteliaisuutta ympäristöä kohtaan,
- kannustan lasta omatoimisuuteen,
- annan mallin omalla toiminnallani omasta ja ympäristön siisteyden huolehtimisesta,
- edistän lapsen itsestä huolehtimisen taitoja ja ajan hallintaa,
- ohjaan lasta omaksumaankin hyviä tottumuksia,
- edistän lapsen myönteistä minäkuvaakin, ajattelun kehittymistä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja.

Kokopäiväpedagogiikka tähtää kokonaisvaltaisen pedagogisen toiminnan ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edustaman ajattelun mukaiseen toimintarakenteeseen, jossa pedagoginen tavoitteenasettelu ulottuu kaikkiin, ennalta suunniteltuihin sekä spontaaneihin, päivän tilanteisiin.

Kuvio 8 Kokopäiväpedagogiikan toimintarakenteen varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä.

³⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 12–13

Varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet kulkevat tietoisesti henkilöstön työssä koko päivän ajan, erilaisissa toimissa ja tilanteissa. Yhdenmukaisten toimintatapojen tavoitteena on taata lapsille yhdenvertaiset, tasa-arvoiset mahdollisuudet laadukkaaseen varhaiskasvatukseen koko päivän ajan, vastata johdonmukaisesti lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, panostaa kohtaamiseen, suunnata myönteiseen vuorovaikutukseen ja varmistaa lapsen mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Yhdenmukaisilla toimintatavoilla saadaan myös päivittäisiin pieniin, toistuviin hetkiin selkeyttä ja pedagogista tavoitteellisuutta. Kun toiminnan raamit pohditaan sekä sovitaan tarkasti, ja tilannekohtaiset vastuut ovat selvillä, on mahdollista saada myös uudenlaista joustoa arjen hetkiin. (Tiina Lämsä 2021).

Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia seuraavat asiat lapsen oppimisen näkökulmasta:

<p>Varhaiskasvatukseen saapuminen ja lähteminen</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi saa henkilökohtaisen vastaanoton ja tuntee itsensä tervetulleeksi. • Lapsi kokee hoitopaikan turvallisena. • Huoltajien asioille on aikaa sekä tulo- että lähtötilanteissa. • Huoltajat saavat tietoa lapsen päivän kulusta. • Huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatusyksikön toimintatavoista (esim. ilmoittaminen lapsen tulosta ja lähdöstä, hakijan ilmoittamisesta kasvattajille, lasten riisumis- ja pukemiskäytännöt).
<p>Ruokailu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi saa monipuolista ja ravintoarvoltaan terveellistä ravintoa. • Lapsi saa kaikki hoitopäivään kuuluvat ateriat (aamiainen, lounas, välipala, päivällinen, iltapala). • Lapsi oppii terveelliset ravintotottumukset ja ruokavalinnat. • Lapsi tutustuu ruoan ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin eri aistien avulla. • Lapsi oppii kunnioittamaan ruokaa. • Lapsi oppii ekologisen ja kestäväen kehityksen arvoja ruokaillessa. • Lapsen ruokasanasto kehittyy ruoasta keskustelemalla, tarinoiden, lorujen ja laulujen avulla. • Lapsi oppii ruokavuoden juhlapyhät ja vuodenaikojen kierron. • Lapsi voi tutustua ruoan alkuperään ja ruoan reittiin retkien ja ruokakasvien kasvattamisen kautta. • Ruokailu on mukava, kiireetön ja sosiaalinen hetki. • Lapsi oppii hyviä ruokailu- ja käytöstapoja ja omatoimi-

suutta.

- Lapsi oppii yhdessä syömisen kulttuurin.
- Lapsi oppii hienomotorisia taitoja.
- Huoltajien kanssa neuvotellaan lapsen allergioihin ja erityisruokavalioihin liittyvistä asioista.
- Lasten ruokailuun liittyvissä kysymyksissä tehdään yhteistyötä ruokahuollon, suun terveydenhuollon ja neuvolan kanssa.
- Juhlahetkien tarjoilut ovat terveelliset, ei virvoitusjuomia tai makeisia.
- Ruokakasvatuksessa huomioidaan Terveyttä ja iloa ruoasta -varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset.
- Päiväkoti Mustikkatassulla on Makuaakkoset -diplomi®.

Ulkoilu

- Ulkoilu on osa terveellisiä elintapoja.
- Lapsella on mahdollisuus valvottuun, vapaaseen ulkoiluun.
- Lasta kannustetaan liikkumaan ulkoilun aikana.
- Ulkoilu luo leikille, liikunnalle, tutkimiselle ja lasten keskinäiselle sekä aikuisen ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle hyvät puitteet.
- Lapsella on mahdollisuus purkaa energiaa ja nauttia isosta tilasta.
- Lapsi tutustuu erilaisiin pihaleikkeihin.
- Lasten saatavilla on erilaisia leikki- ja liikuntavälineitä.
- Lapsella on mahdollisuus leikkiin toisen ryhmän lasten kanssa.
- Tarkoituksenmukainen pukeutuminen mahdollistaa lasten kokemuksen ulkoilusta eri vuodenaikoina säällä kuin säällä.
- Kasvattaja huolehtii lapsen turvallisuudesta ohjaamalla lapsia noudattamaan yhteisesti sovittuja pihäsääntöjä ja huolehtimalla ulkoleikkivälineiden ja pihan kunnosta.
- Kasvattaja vastaa ulkoiluympäristön houkuttelevuudesta, tukee ja kannustaa lasta erilaisiin leikkeihin ja peleihin.
- Huomioidaan Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia.

Lepohetki

- Lapsella on mahdollisuus päivittäiseen rauhoittumiseen ja päivälepoon.
- Lapselle annetaan mahdollisuus rauhoittua kuuntelemaan satuja ja musiikkia.

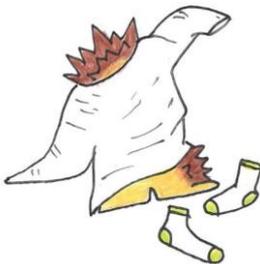
- Lapselle annetaan mahdollisuus omille ajatuksille ja mielikuville.
- Lapsi huomioidaan yksilönä levon tarpeen suhteen.
- Lapselle annetaan mahdollisuus turvalliseen aikuiskontaktiin.
- Lepohetki auttaa stressitason laskuun.
- Lapsi saa levätä päivävaatteissa halutessaan.
- Jokaisella lapsella on omat vuodevaatteet ja lepopaikka.
- Kasvattaja luo lepohetkestä miellyttävän kokemuksen.
- Yksilöllisestä lapsen lepohetkestä keskustellaan hoitajien kanssa.

Hygienia

- Lapsi oppii siisteyskasvatukseen, hygieniaan ja terveyteen liittyviä asioita, jotka siirtyvät osaksi hänen arkeaan.
- Varhain opittu hygienia ennaltaehkäisee infektioita.
- Kätet pestään ainakin päivähoitoon tullessa, ennen ruokailuja, niistämisestä ja wc:ssä käynnin jälkeen.
- Lapsi oppii omatoimisuuteen.
- Lapsen yksilöllisyys huomioidaan (lapset oppivat eri tahdissa esim. kuivaksi).
- Lapsen tavoista ja tottumuksista keskustellaan hoitajien kanssa.
- Epidemioissa ja pandemioissa kasvattajan velvollisuus on kiinnittää erityinen huomio puhtauteen ja tiedottaa epidemiasta hoitajille.

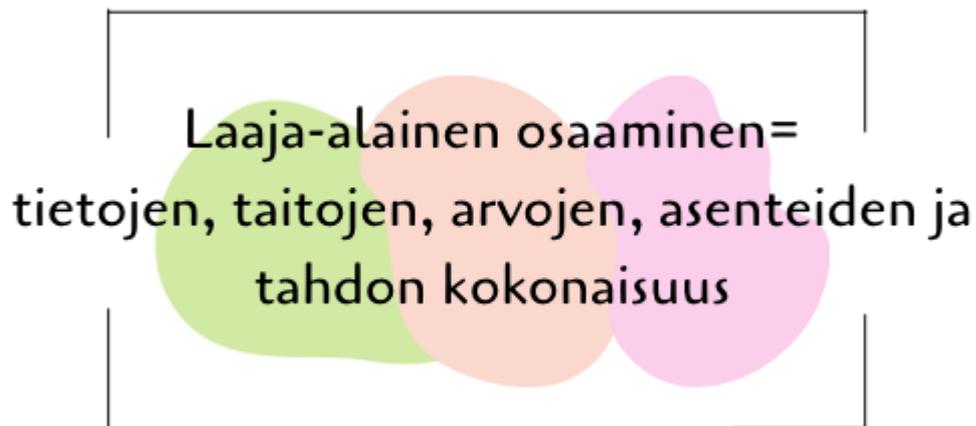
Pukeutuminen ja riisuminen

- Lapsi oppii omatoimisuutta ja vuoron odottamista.
- Pukemistilanteessa käytetään kuvia tukemaan lapsen omatoimisuutta ja ajattelua.
- Lapsi oppii huolehtimaan vaatteista ja jalkineista (varusteet lasten saatavilla).
- Lapsi oppii miettimään ja valitsemaan sääolosuhteisiin sopivaa vaatetusta.
- Lapsen pukeutumisen yksilöllisistä tarpeista sovitaan yhdessä vanhempien kanssa.
- Kasvattaja huolehtii, että eteistilanne on kiireetön ja porrastettu ja tapahtuu pienryhmissä.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen tarkoittaa tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa ja siihen kuuluu myös kyky käyttää tietoja ja taitoja kunkin tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Varhaiskasvatuksessa laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa toiminnassa ja varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kuvio 9 Laaja-alaisen osaamisen määritelmä.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.³¹

Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa on lähestytty pedagogiikkaa ja varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen alueiden kuvausten osalta ja liitetty ne varhaiskasvatuspäivän arjen konkreettisiin tapahtumiin. Vasun tavoitteet toteutuvat kasvatushenkilöstön tietoisien ja ohjaavan roolin kautta. Kasvattajat toimivat systemaattisesti ja tavoitteellisesti sekä luovat oppimiselle mahdollisuuksia antamalla tilaa toiminnassa joka päivä.

³¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 13

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta.

Kuvio 10 Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään varhaiskasvatuksen tehtävät eri osa-alueille, miksi kyseistä osaamista tarvitaan, mitä osaamisella tarkoitetaan sekä miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa eri toimintamuodoissa. Laaja-alaisen osaamisen tehtävät on avattu Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen käytännön toiminnaksi seuraavissa laatikoissa. Laatikosto toimii myös arvioinnin lähtökohtana.

2.7.1 Ajattelu ja oppiminen

<p>TEHTÄVÄ Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.</p>	<p>MIKSI? Ajattelun ja oppimisen taidot muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle.</p> <p>Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua.</p>
<p>MITÄ? Taito jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä</p> <p>Kysely ja kyseenalaistaminen</p> <p>Mielikuvitus ja luovuus ratkaisujen tekemisessä</p> <p>Lapsia kannustetaan sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa</p>	<p>MITEN? Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan</p> <ul style="list-style-type: none">✓ tutkimalla ympäröivää luontoa✓ antamalla mahdollisuus liikkumiseen✓ lisäämällä pienryhmätoimintaa. <p>Tilaa ihmettelulle, oivaltamiselle</p> <ul style="list-style-type: none">✓ oppiminen ja osaaminen tarvitsee aikaa, jokainen on erilainen oppija✓ lasten kuuleminen✓ lasten kysymyksiin tarttuminen✓ projektityöskentely. <p>Mahdollistetaan oppimisen ilo</p> <ul style="list-style-type: none">✓ lapsella mahdollisuus päättää mitä tekee, joskus asiat on vain tehtävä✓ mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin✓ draama, musiikki, tanssi, improvisointi✓ elämykset✓ monipuoliset ja merkitykselliset kokemukset erilaisissa oppimisympäristöissä. <p>Lapsia ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan</p> <ul style="list-style-type: none">✓ toiminnallinen tekeminen✓ tutkiminen✓ lapsen kiinnostuksen kohteet ja toiveet otetaan huomioon✓ arjen pulmien ratkomien✓ erilliset pulmatehtävät. <p>Opetellaan kannustamaan toisia lapsia olet itse esimerkkinä ja mallina myös kavereille!</p>

2.7.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

<p>TEHTÄVÄ Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.</p>	<p>MIKSI? Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa.</p> <p>Tarvitaan sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja, kulttuurista osaamista.</p>
<p>MITÄ? Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita</p> <p>Taitoa olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa</p> <p>Oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista</p>	<p>MITEN? Tutustumalla toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin</p> <ul style="list-style-type: none">✓ kirjaston ja tieto- ja viestintäteknologian monipuolinen käyttö. <p>Kasvattaja toimii mallina</p> <ul style="list-style-type: none">✓ kunnioittava asenne, kehonkieli ja vuorovaikutustaito✓ vakaumusten ja näkemysten kunnioittaminen✓ taito kuunnella lasta✓ monikielisen lapsen ilmaisun tukeminen ja kannustaminen oman ilmaisun löytymiseen✓ eri näkemysten ymmärrys ja niistä keskusteleminen lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti✓ omat arvot ja asenteet✓ lapsen äidinkieli on lapsen tunnekieli. <p>Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin</p> <ul style="list-style-type: none">✓ harjoitellaan asettumista toisen asemaan✓ opetellaan ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti✓ rohkaistaan ja ohjataan kiittämään ja tervehtimään✓ anteeksipyyttämisen ja -antamisen merkityksen kertominen✓ anteeksipyyntö voi olla sanallinen tai muu lapsen kehitykseen sopiva tapa, esimerkiksi koskettaminen tai katse✓ hyvien tapojen teemaviikko. <p>Toiminnassa huomioidaan erilaiset leikit, ruokailuhetket ja juhlat, jotka mahdollistavat jakamaan kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista</p> <ul style="list-style-type: none">✓ perheiden kulttuuritaustat ja heidän osallistamisensa toiminnan suunnitteluun (esim. maailman ympäri -teemaviikot)✓ rauhallinen ja kiireetön ruokailuhetki on hyvä

	<p>vuorovaikutustilanne</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vieraisiin kulttuureihin tutustuminen mm. leikkiympäristön rakentamisen, näyttelyiden tai vierailujen avulla ✓ kulttuuri-identiteetin vahvistaminen osoittamalla kiinnostuksensa lapsen kulttuuriin ja taustaan ✓ tuetaan lasta myönteiseen suhtautumiseen moninaisessa ympäristössä ✓ YK:n päivän vietto.
--	---

2.7.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja.</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.</p>	<p>MIKSI?</p> <p>Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.</p>
<p>MITÄ?</p> <p>Tuetaan itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä</p> <p>Vastuullisen elämäntavan oppiminen, itsestä ja toisista huolehtiminen</p> <p>Omien tunteiden tunnistaminen ja niiden hallinta</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ harjoitellaan erilaisia arjen taitoja ✓ annetaan lapsen yrittää, kokeilla ja ihmetellä itse, autetaan tarvittaessa ✓ aikuinen kuulevana läsnä ✓ kuvastrukturi. <p>Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tavaroista ja yhteisestä omaisuudesta huolehtiminen ✓ lapsi mukana arjen toiminnoissa ✓ liikennekasvatus ✓ levon, liikunnan merkityksen korostaminen ✓ hygieniasta huolehtiminen ✓ vaatteiden valinta sään mukaan ✓ isommat auttavat pienempiä ✓ jokamiehenoikeudet ✓ kestävä kehitys ✓ kierrätys ja lajittelu ✓ kehotunnekasvatus; oman ja toisen kehon kunnioittaminen.

	<p>Tunteiden ilmaiseminen, nimeäminen ja niistä puhuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ opastetaan lasta kohtaamaan ja tunnistamaan aikuisen tunteet ✓ lapsella mahdollisuus näyttää omat tunteet sallivassa ympäristössä ✓ tunteiden havaitseminen ja nimeäminen ✓ keskustellaan lasten kanssa mahdollisista haastavista tunnetiloista ✓ tunnekortit ✓ kiusaamisen ehkäisy ✓ kaverin kehuminen ja kannustaminen ✓ turvataitokasvatus; ohjataan lasta oman ja toisen kehon suojelemiseen ✓ hoiva, syli, empatia ✓ satuhieronta, rentoutumisharjoitukset ✓ draama.
--	---

2.7.4 Monilukutaito

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä.</p>	<p>MIKSI?</p> <p>Keskeinen merkitys lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa.</p> <p>Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito.</p> <p>Edistää lapsen kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa.</p>
<p>MITÄ?</p> <p>Monilukutaito on erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Perustana on laaja tekstikäsitys (kirjoitettu, puhuttu, audiovisuaalinen, digitaalinen)</p> <p>Sisältää erilaisia lukutaitoja: kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito, symbolinen lukutaito ja peruslukutaito</p> <p>Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ varhaiskasvatusympäristössä asioiden ja toiminnan kuvittaminen auttaa lasta kehittämään monilukutaitoaan ✓ kuvista kertominen ✓ kirjojen vuorovaikutuksellinen lukeminen ✓ kuvia ja symboleja esillä oppimisympäristöissä.

Lapselle opetetaan valmiuksia ymmärtää moninaista tekstimaailmaa esimerkiksi digitaaliset ympäristöt, mainokset, emojiit ja sosiaalinen media.

- ✓ mainokset, logot, tuotemerkit
- ✓ sanoma- ja aikakauslehdet
- ✓ esitteet
- ✓ kartat
- ✓ erilaiset kirjat (tietokirjat, satukirjat, kuvakirjat, e-kirjat)
- ✓ liikennemerkkit
- ✓ emojiit
- ✓ sosiaalinen media
- ✓ nopan silmäluvut
- ✓ pelit.

Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä.

- ✓ leikkien ja esitysten videointi
- ✓ laulujen äänittäminen
- ✓ valokuvaaminen; ilmeet, tunteet
- ✓ esitykset
- ✓ digitaalinen havainnointi ja dokumentointi
- ✓ kirjaimet ja numerot
- ✓ viittomat
- ✓ kuvasta kertominen
- ✓ sovellukset, pelit
- ✓ iPadit ja oppimispelipöytä
- ✓ Lukulumo
- ✓ erilaiset kuvat, piirroksot ja symbolit tukevat ja helpottavat lasta toimimaan arjessa.

Kasvattajan malli

- ✓ mediakriittisyys
- ✓ kasvattajan vuorovaikutteinen läsnäolo ja aktiivinen tuki monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön
- ✓ perheiden käytänteet ja arvoperusta
- ✓ lapsen taitojen kartuttaminen
- ✓ mielenkiinnon herättäminen lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden.

2.7.5 Digitaalinen osaaminen

<p>TEHTÄVÄ Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.</p>	<p>MIKSI? Digitaalinen osaaminen on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa.</p> <p>Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa.</p> <p>Edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa.</p>
<p>MITÄ? Tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä</p> <p>Digitaalisten ympäristöjen monipuolinen, vastuullinen ja turvallinen käyttö</p>	<p>MITEN? Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa</p> <ul style="list-style-type: none">✓ Bee-Bot-mehiläisrobotti ohjelmointiin✓ Easi Speak -äänitallennin erilaisten äänten, tarinoiden ja musiikin tallentamiseen✓ valopöytä tutkimiseen✓ LukuLumo satujen ja tarinoiden kuunteluun ja lukemiseen✓ Luontolive ympäristökasvatukseen✓ Moomin Language Suomi toisena kielenä tai oman äidinkielen opiskeluun✓ iPadit lasten käytössä tutkimisessa ja taiteellisessa tuottamisessa ja kokemisessa✓ erilaiset sovellukset (mm. Pikku Kakkonen, Molla, Book Creator, Stop Motion, Quiver, ChatterPix, Garageband, Paper, PuppetPals)✓ oppimispelipöytä✓ Qr-koodit oppimisympäristöjen rikastamiseen✓ virtuaaliset museot✓ käännösohjelmat tukemaan kielen ymmärtämisessä tai tuottamisessa✓ erilaiset osallistavat sovellukset (esim. Seppo, Kahoot, Padlet, jamboard, socrative). <p>Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa.</p> <ul style="list-style-type: none">✓ kamerakynäteknikka✓ valokuvaaminen✓ videokuvaaminen

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ animaatioiden tekeminen ✓ sanelut ja saneluohjelman avulla tallennusmahdollisuus kirjalliseen muotoon ✓ tiedonhaku; kuva- ja äänihaut. <p>Kasvattajan malli</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ohjaa digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen käyttöön ✓ ohjaa ja varmistaa turvallisen ja vastuullisen laitteiden käytön digitaalisissa ympäristöissä.
--	---

2.7.6 Osallistuminen ja vaikuttaminen

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.</p>	<p>MIKSI?</p> <p>Perusta demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle.</p> <p>Edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.</p>
<p>MITÄ?</p> <p>Oikeus tulla kuulluksi ja olla osallisena omaan elämään vaikuttavissa asioissa</p> <p>Yhteisten sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen</p> <p>Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen</p> <p>Minäkuvan, itseluottamuksen ja sosiaalisten taitojen vahvistuminen</p>	<p>MITEN?</p> <p>Kasvattajan vastuulla huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kuunnella lasta ja antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa päivän aikana yksittäisiin häntä koskeviin asioihin ✓ pienryhmissä kuulluksi tuleminen ✓ toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi yhdessä kasvattajan kanssa pienryhmissä ✓ viikkokokoukset ✓ lasten ehdotukset ja mielenkiinnon kohteet ✓ kuukausiteema antaa mahdollisuuden joustavaan ja lasta osallistavaan toimintaan ✓ yhteisten sääntöjen ja sopimusten laatiminen ja niistä muistuttaminen ✓ hiljaisten lasten kuuleminen ✓ lasten oma-aloitteisuus ja spontaanius huomioidaan. <p>Kasvattajan malli</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aito läsnäolo ja innostuneisuus ✓ rohkaiseva ja motivoiva malli yhdessä tekemiselle ✓ turvallinen ja innostava oppimisympäristö tukee itsensä ilmaisua ja osallistumista

	✓ kekseliäisyyden arvostaminen, eri ilmaisukeinojen hyväksyminen.
--	---

*Hitu-keiju kukassa
istuu into hukassa.
Itu-sisko viereen lehahtaa.
On hällä tuhat ideaa,
miten ilomielen taaskin saa.*

*Kas, tässä yleisniksi,
miten tullaan iloisiksi:
Ota askel ensin oikeaan
ja kaksi sitten vasempaan,
kun tätä toistain jatketaan,
päästään keiju tunnelmaan.*

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa:

- arvoista ja inklusiivisista periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisoitteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Kuvio 11 Inklusiivinen toimintakulttuuri.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.³²

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutumi-

³² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 17

nen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.³³

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.³⁴

Mäntyharjulaisessa varhaiskasvatuksessa tavoitteena on luoda inklusiivinen toimintakulttuuri, joka edistää yhdenvertaisuutta, oppimista, osallisuutta, hyvinvointia ja kestäväää elämäntapaa. Oppivan yhteisön periaatteen mukaan varhaiskasvatuksessa tulee vallita luovuutta ja vapautta salliva ilmapiiri. Kasvattajien toiminta perustuu yhteiskunnassa sovittuihin arvoihin ja toimintatapoihin sekä eettisiin periaatteisiin. Kasvattajan ja kasvattajayhteisön tärkein tehtävä on luoda jokaiseen lapseen erikseen ja koko lapsiryhmään hyvä vuorovaikutussuhde ja rakastava ilmapiiri sekä edistää lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. Kasvattajan tehtävänä on luoda lapselle turvalliset rajat.

Inklusiivisuutta kehitetään ja arvioidaan Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa jatkuvasti seuraavien periaatteiden ja toimintamallien mukaisesti.

INKLUSIIVISUUS MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUKSESSA	
<ul style="list-style-type: none">• Subjektiiivinen oikeus varhaiskasvatukseen• Lapsella oikeus osallistua toimintaan omalla tavallaan• Lapsen yksilöllisyys huomioidaan• Ryhmäytyminen ja Me-henki• Pienryhmätyöskentely• Ei erillisiä erityisryhmiä vaan lapsi on osa lapsiryhmää• Esteettömyys huomioidaan tarpeen mukaan• Kasvattajan malli ja suvaitseva ajattelumaailma tukee jokaisen lapsen osallisuutta• Huolen puheeksi otto• Lapsella on oikeus saada tarvitse-	<p>Subjektiiivinen varhaiskasvatusoikeus lisää tasa-arvoisuutta</p> <ul style="list-style-type: none">✓ jokainen lapsi on arvokas ja tervetullut <p>Lapsella on mahdollisuus osallistua kaikkeen toimintaan lapsen taitotason mukaisesti</p> <ul style="list-style-type: none">✓ lapsen vahvuudet ja luontainen tapa oppia ja toimia otetaan huomioon✓ lapsi osallistuu toimintaan omalla tavallaan✓ toiminnan seuraaminen on myös osallistumista✓ kasvattaja suunnittelee toiminnan esteettömäksi (retket, tilojen järjestely)✓ lapsen tuotoksia arvostetaan ja niistä iloitaan yhdessä✓ lapsen tuotokset hyväksytään jokaisen lapsen omannäköisenä teoksena

³³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 17

³⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 17

maansa tukea

- Erilaiset tuen muodot mahdollistavat lapsen osallistumisen varhaiskasvatukseen
- Aikuinen varmistaa tuen toteutumisen
- Luottamuksellinen yhteistyö huoltajien kanssa

Lapsella on itsemääräämisoikeus

- ✓ lapsi saa päättää itseään koskevista asioista, jotka eivät vaaranna turvallisuutta
- ✓ lapsella on mahdollisuus valita leikkikaverit
- ✓ valinnan vapaus leikeissä ja vapaassa toiminnassa

Lapsella on oikeus rauhaan

- ✓ oma alue (fyysinen ja psyykinen)
- ✓ oma tila rauhoittumiselle ja keskittymiselle

Kasvattaja huomioi lapsen tarpeet arjessa ja mahdollistaa erilaisilla toimenpiteillä lapsen mukanaolon yhteisillä tuokioilla

- ✓ lapsen oma päiväjärjestys kuvina kaulanauhassa, taululla tai seinällä
- ✓ päivästruktuuria kerrataan säännöllisesti
- ✓ lapsella on aina oma paikka (naulakkopaikka, kenkäpaikka, ruokailupaikka)
- ✓ aistilelut
- ✓ ilmatyyny
- ✓ time timer tai tiimalasi ajan määrittäjänä
- ✓ ennakointi ja suunnitelmallisuus
- ✓ toiminnan tauottaminen lapsen tarpeen mukaisesti
- ✓ kuvatuki siirtymätilanteissa (ensin-sitten)
- ✓ pikapiirros ohjeiden tukena
- ✓ lyhyet ja yksinkertaiset ohjeet
- ✓ puheen kehityksen taso huomioidaan joka tilanteessa (tuokiot, siirtymät, vuorovaikutus, vertaisryhmä)

Kasvattaja varmistaa ryhmäytymisen ja jokaisen lapsen mahdollisuuden tuntea kuuluvansa ryhmään

- ✓ laulut, leikit, retket luovat yhteenkuuluvuutta
- ✓ kasvattaja ylläpitää Me-henkeä
- ✓ kasvattaja puuttuu heti kiusaamiseen, syrjimiseen ja ristiriitatilanteisiin
- ✓ kasvattaja huolehtii, ettei yksikään lapsi jää yksin tai huomiotta
- ✓ kasvattaja huolehtii, että pelisäännöt ovat selkeät ja niitä kerrataan, jolloin lasten on helpompaa niitä noudattaa
- ✓ muistetaan kiittää ja käyttää sanaa anteeksi sen oikeassa merkityksessä

Kasvattaja sallii ihmettelyn ja tukee suvaitsevaa keskustelua erilaisuudesta

- ✓ erityisistä piirteistä saa kysyä ja niistä keskustellaan yhdessä
- ✓ aikuisen tehtävä on kertoa erilaisista apuvälineistä, hoitomuodoista

Kasvattaja mahdollistaa erilaiset pienryhmät

- ✓ kaverisuhteiden huomiointi
- ✓ vahva lapsen vertaistuki
- ✓ vuorolasten huomiointi ja mahdollisuus osallistua erilaiseen toimintaan kellonajasta riippumatta

Erilaiset tukimuodot mahdollistavat lapsen kuumumisen ryhmään ja antavat lapselle oikeuden oppia

- ✓ yleisen tuen suunnitelma ja sen päivittäminen
- ✓ tukikeinot ovat osa arkea
- ✓ vasukeskustelut
- ✓ varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoituva työote
- ✓ tarvittaessa avustaja- tai tulkkipalvelut
- ✓ moniammatillinen yhteistyö, erityistyöntekijöiden tuki, konsultointi ja tiedon jakaminen

Luottamuksellinen yhteistyö huoltajien kanssa

- ✓ huolen puheeksi otto
- ✓ tuen prosessin avaaminen huoltajille
- ✓ vasukeskustelu
- ✓ päivittäinen kohtaaminen

Kasvattajan malli

- ✓ oman mallin avulla opettaminen
- ✓ ymmärrys erilaisuudesta ja erilaisuuden hyväksyminen
- ✓ aikuinen käyttäytymis- ja vuorovaikutusmallina
- ✓ suvaitsevaisuus
- ✓ ennakkoluulottomuus
- ✓ positiivinen asenne
- ✓ positiivinen palaute lapselle pienissäkin asioissa
- ✓ kannustus
- ✓ aikuinen ei korosta ulkoisia ominaisuuksia tai taidollisia eroja

	✓ koulutusmyönteisyys✓ havainnointi, arviointi osana työn suunnittelua ja toteuttamista.

Kasvattaja tuo arjen tilanteisiin kasvatuksen ja hoidon lisäksi opetuksen ulottuvuuden. Nämä varhaiskasvatuksen ulottuvuudet painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä. Mitä pienempi lapsi on, sitä suurempi osa kasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksesta tapahtuu hoitotilanteessa, joihin yhdistetään kasvatusta ja opetusta lapsen ikä huomioiden.

Lapsen päivä muodostuu erilaisista arkeen liittyvistä tilanteista, jotka luovat selkeän ja tarvittaessa joustavan päivärhythmin. Kokonaisvaltaisella toiminnalla, joka huomioi kielen, vuorovaikutuksen ja monipuoliset työtavat, kasvattajat edistävät lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisutaitoja ja ajattelun kehittymistä.

Kasvattajalla tulee olla:

- herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin
- taitoa kunnioittaa lapsen, huoltajien ja toistensa kokemuksia ja mielipiteitä sekä toimia sen mukaisesti
- taitoa havainnoida lapsen kehitystä
- taitoa ottaa havainnointitiedot huomioon toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa
- aikaa keskustella säännöllisesti huoltajien ja toisten kasvattajien kanssa.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi.

Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.³⁵

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin ytimenä ovat selkeät peruselementit: leikki, vuorovaikutus ja läsnäolo. Nämä toteutuessaan antavat lapselle turvallisen oppimisympäristön ja mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä inklusiivisesti ryhmään täysivaltaisena jäsenenä kuuluvana yksilönä, lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Mäntyharjulla laaditaan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma, jossa huomioidaan sekä kuntastrategian että hyvinvointisuunnitelman kärjet ja tavoitteet. Toimintasuunnitelmaan kirjataan mm. toimintavuoden yhteinen teema ja tavoitteet sekä yhteistyömuodot. Varhaiskasvatuksen vuosikel-

³⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18

loon kirjataan käytännön toimet, joilla toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään. Näitä ovat mm. koulutukset, webinaarit, ammattiryhmien vertaistapaamiset ja konsultoinnit.

Mäntyharjulaisten varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintakulttuurin ja pedagogisen toiminnan perustana ja punaisena lankana ovat:

leikki, vuorovaikutus ja läsnäolo

Kuvio 12 Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin perusta.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista. Tavoitteena on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Varhaiskasvatuksen pedagogisella johtamisella on suuri merkitys, kun toimintaa kehitetään kohti oppivaa yhteisöä. Johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen inklusiivisen periaatteen mukaan sekä työyhteisön säännöllinen kehittäminen.

Varhaiskasvatuksen johtaja mahdollistaa osallistavaan toimintakulttuuriin luomalla mallin ja rakenteet ammatilliseen keskusteluun pedagogisissa iltapäivissä ja työyhteisöilloissa. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi erilaisia työkaluja hyväksikäyttäen, ja että käytänteitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti sekä osaamista kehitetään ja jaetaan.³⁶

Jokaisella työntekijällä on vastuu oman työn johtamisesta yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Toiminnan ratkaisut tehdään niin, että ne parhaalla mahdollisella tavalla edistävät perustehtävän toteutumista joka päivä. Pedagogiikan johtamisessa huomioidaan henkilöstöön liittyvät rakenteet, esim. työajat ja varhaiskasvatuksen opettajien ryhmän ulkopuolinen suunnittelu-aika.

Varhaiskasvatuksen opettaja on kokonaisvastuussa lapsiryhmän pedagogisesta toiminnasta. Hän vastaa toiminnan suunnitelmallisuudesta ja tavoitteellisuuden toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Hän luo tiimin toimintaan yhteneväisyyttä ja johdonmukaisuutta.

Päiväkodin toiminta ja toimintakulttuurin kehittäminen toteutuu tiimityöskentelyn avulla. Toimivassa tiimissä työ on joustavaa ja sujuvaa sekä opitaan uutta. Tiimin jokaisella jäsenellä on vastuu pedagogiikan toteutumisesta ja toteuttamisesta joka päivä. Henkilöstö keskustelee toiminnan arvoista osana kasvatustoiminnan suunnittelua. Tiimin arvot kirjataan tiimisopimukseen ja sitä arvioidaan ja päivitetään aina henkilöstön muuttuessa tai vähintään kerran vuodessa. Arvokeskustelut heijastuvat tätä kautta myös päivittäiseen perustyöhön ja kohtaamiseen lasten ja vanhempien kanssa. Viikoittainen tiimipalaveri mahdollistaa moniammatillisen tiimin yhteisen suunnittelun, arvioinnin ja ajatusten vaihdon kokopäiväpedagogiikka huomioiden.

³⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18

Kuvio 13 Toimintakulttuurin punainen lanka lasten näkökulmasta.

Tiimillä on vastuu työn suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Se vaatii yhteistä näkemystä esimerkiksi siitä, miten hoito, kasvatus ja opetus varhaiskasvatuksessa toteutetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Yhteiseen päämäärään sitoutumisen lisäksi tiimin jäseniltä vaaditaan kyseenalaistamisen taitoja, avointa kommunikaatiota, puheeksi ottotaitoa, erilaisuuden hyödyntämistaitoja, yhteisiä arvoja ja luottamusta toisiinsa. Tiimityössä työn tekemisestä ei olla enää vastuussa vain esimiehelle vaan myös työtovereille. Tiimin jäseniltä vaaditaan oman ammatillisen osaamisen avaamista myös muiden tiimin jäsenten käyttöön ja omien toimintaperiaatteiden kriittistä arvioimista koko tiimin kehittämiseksi.

Kasvattajana:

- tiedostan oman tapani toimia ja olla hyvässä vuorovaikutussuhteessa
- vaikutan yhteisön toimintakulttuuriin ja positiivisen ilmapiirin luomiseen, ylläpitoon ja kehittämiseen
- tiedän, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Muiden lapsi- ja perhetyötä tekevien asiantuntijoiden rooli toimintakulttuurin kehittämisessä on tärkeä. Mm. varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja monialaisen yhteistyön osapuolet konsultoivat ja toimivat varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa monialaisessa yhteistyössä lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestämisessä, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri

Kuvio 14 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ohjaavat periaatteet (OPH:n materiaali 2017).

3.1.1 Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

MIKSI?

Lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan.

Yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille, ajatusten jakamiselle ja uudenlaisten toimintatapojen kokeilulle.

MITEN?

- Jokainen haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan
- Jokainen arvostaa kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä
- Jokainen kannustaa jakamaan ajatuksia ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja
- Jokainen kannustaa toista sinnikkyteen sekä sallii erehtyminen
- Jokainen kannustaa toista itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja ammatilliseen kehittymiseen
- Oman työn säännöllinen arviointi
- Palautteiden, kehittämistyön ja arviointien hyödyntäminen
- Tutkimuksista saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2 Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

<p>MIKSI?</p> <p>Leikki on merkityksellistä lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle.</p> <p>Henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa.</p>	<p>MITEN?</p> <ul style="list-style-type: none">• Leikki saa näkyä ja kuulua• Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa• Jokaisen vastuulla on kannustaa lasta kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, ilmaisuun ja luovuuteen• Jokainen tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä• Jokainen kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä• Jokaisen vastuulla on puuttua ristiriitoihin ja opettaa rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen• Jokaisen vastuulla on toisten kunnioittaminen ja yhteistyön arvostaminen• Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa• Jokainen tukee ja vaalii vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyys-suhteita.
---	--

3.1.3 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

<p>MIKSI?</p> <p>Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa.</p> <p>Lasten sensitiivinen kohtaaminen vahvistaa osallisuutta.</p> <p>Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta.</p> <p>Myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta on tärkeää.</p>	<p>MITEN?</p> <ul style="list-style-type: none">• Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan• Kehitetään tietoisesti osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistäviä toimintatapoja ja rakenteita• Lapset ja huoltajat osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin• Jokainen tiedostaa ja ymmärtää asenteiden, vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallin välittyvän lapsille• Jokainen rohkaisee lapsia tekemään valinto-
--	--

<p>Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi osallisuuden kautta.</p> <p>Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä.</p>	<p>ja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jokainen tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä ja puuttuu niihin hienotunteisesti • Jokaisen vastuulla on tukea lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä myönteisellä vuorovaikutuksella.
--	---

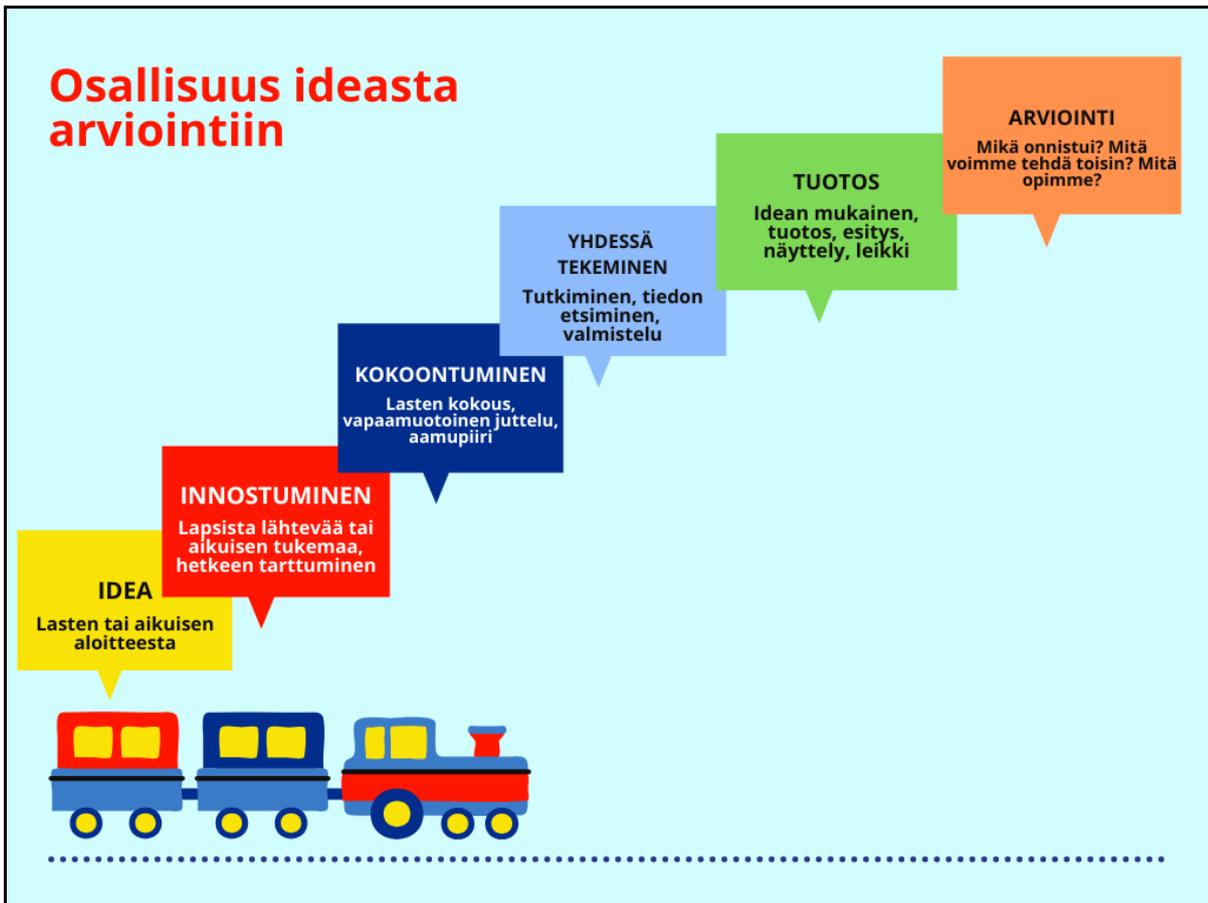
Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa tärkeänä arvona osallistumisessa on vapaaehtoisuus. Osallisuuden kokemus rakentuu olemalla mukana toiminnassa. Lapsella on kokemus omien kykyjen riittävydestä, omasta merkityksestään ja vastuun saamisesta ryhmän jäsenenä.

Osoitamme, että jokainen lapsi on tärkeä omana itsenään. Osallisuus alkaa ensikohtaamisella. Kasvattaja kohtaa lapsen ja perheen aistimalla lapsen tunnetilan ja vireyden päivittäin ja vastaa lapsen senhetkiseen tarpeeseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on kiinnostunut lapsen asioista ja kiinnostuksen kohteista, joita voidaan käyttää hyväksi lapsen itsetunnon ja itseilmaisun vahvistajana. Pyrimme ottamaan lasten toiveet huomioon toiminnan suunnittelussa. Siten lapsi myös sitoutuu paremmin yhteiseen toimintaan ja tuntee olevansa tärkeä osa ryhmää. Pyrimme seuraamaan lapsen aloitteita ja huomioimaan niitä. Aikuisen tehtävä on rikastuttaa, syventää ja selittää lapsilta tulleita ajatuksia. Parhaiten tämä näkyy päivittäisessä leikissä, kun aikuiset tarttuvat lasten leikki-ideoihin ja auttavat viemään niitä eteenpäin.

Tärkeänä toimintamuotona on yhteistoiminta perheiden kanssa ja huoltajien osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksen arkeen. Erilaiset yhteiset toimintapäivät ja vanhempien innostaminen yhteiseen suunnitteluun sekä toteutukseen ovat tärkeä osa osallistumista ja vaikuttamista. Myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa otetaan keskusteluissa huomioon lapsen ja perheen ajatukset osallisuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa varhaiskasvatustoimintaan.

Erilaisia osallisuutta tukevia malleja on koottu varhaiskasvatuksen yhteiseen toimintasuunnitelmaan, josta kukin tiimi voi vuosittain poimia ryhmäkohtaiseen toimintasuunnitelmaan tärkeimmät painopisteet lasten ikätaso ja kehitys huomioiden. Lisäksi osallisuuden toteuttamisvaihtoehtoja kootaan Osallisuuden oppaaseen.

Osallistumisen ja vaikuttamisen onnistumisen arviointia toteutetaan Mäntyharjulla lasten kanssa päivittäin kysellen ja keskustellen lasten ikätaso huomioiden. Kiinnostavia toimintamutoja kehitetään monipuolistaen ja rikastaen hyväksi havaittuja toimintamutoja. Huoltajilta saatu palaute, siitä miten lapsi on kokenut toiminnan, on ensiarvoisen tärkeää. Palautetta kerätään keskusteluiden, mielipidemittausten sekä vuosittain tehtävien laajempien kyselyiden avulla. Kasvattaja sekä kasvatustiimi arvioivat omaa toimintaansa säännöllisesti.

Kuvio 15 Osallisuuden juna matkalla ideasta arviointiin Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa.

Osallisuutta kehitetään ja arvioidaan Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa jatkuvasti seuraavien periaatteiden ja toimintamallien mukaisesti.

OSALLISUUS MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUKSESSA	
<ul style="list-style-type: none"> • yhteistoiminta, yhdessä tekemisen ilo • vuorovaikutus • läsnäolo ja kuuleminen • vastuun saaminen • toiveet näkyviin ja kuuluviin • valinnan mahdollisuus • vaikutusmahdollisuus • erilaisuuden salliminen • vireystilan seuraaminen • vapaaehtoisuus • päivän kulku selkeä • innostuneisuus • hyvä, arvostava ja salliva ilmapiiri • auttaminen 	<p>Kasvattaja kuuntelee lasta aktiivisesti</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tervehtiminen ✓ päivittäinen huomioiminen ✓ kehu ja kannustus ✓ mistä lapset ovat kiinnostuneet? <p>Kasvattaja rohkaisee lasta ilmaisemaan mieltä arjen eri tilanteissa</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kuvien käyttö ilmaisun apuvälineenä ✓ pienryhmätoiminta ✓ ilmeet, eleet ✓ pikapiirtäminen ✓ peukku ylös

<ul style="list-style-type: none"> • omatoimisuuden tukeminen • vastuuseen kasvaminen • hyvinvoinnin lisääntyminen • tunne ryhmään kuulumisesta • ymmärretyksi tuleminen mahdollistetaan eri keinoin • merkityksellisyyden tunne • onnistumisen kokemukset 	<p>Kasvattaja osoittaa kiinnostuneisuutta lapsen ajatuksia ja keskustelua kohtaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aikaa keskusteluille ✓ pukemistilanne sosiaalisena hetkenä ✓ tunnetaidot, tunteiden sanoittaminen <p>Toiminnassa otetaan huomioon lapsen aloitteet, ideat ja mielipiteet</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ toiminnallisuus (leikki, luonto, liikunta) ✓ hetkeen tarttuminen ✓ pienryhmätoiminta ✓ leikki-ideat käyttöön ✓ viikon tähtihetki <p>Lasten on mahdollista valita leikkikaverit ja leikkiympäristöt mahdollisuuksien mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ toivetaulut ✓ leikkitaulut ✓ osallistuminen leikkiympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen <p>Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua toiminta- ja oppimisympäristön suunnitteluun ja arviointiin</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ apulaistehtävät ✓ kuukausitason suunnitelmat/teemat ✓ lasten kokoukset ✓ aamupiiri ✓ lapset kuvaavat tylsät ja kivat paikat ✓ lasten käden jälki näkyy toiminta- ja oppimisympäristöissä <p>Lapsella on mahdollisuus käyttää eri välineitä, leluja ja materiaaleja yhdessä sovituin ehdoin</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ välineet lasten ulottuvilla ✓ kuvat laatikoissa tai kaappien ovissa kertovat sisällön ✓ aikaa vapaalle ja omaehtoiselle toiminnalle ja leikille <p>Lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja arviointiin</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lasten kokoukset ✓ osallisuuden puu ✓ pelisääntöjen ja sopimusten luominen yhdessä ja niiden kertaaminen ✓ mikä oli kivaa? Mitä opimme?
---	---

	<p>Kasvattaja havainnoi aktiivisesti lasten toimintaa ja hyödyntää tietoa suunnittelussa ja toiminnassa</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ videointi, valokuvaaminen ✓ havaintovihko ja muut havainnoinnin materiaalit ✓ leikin havainnoinnin materiaali ✓ sosiogrammi <p>Kasvattaja osallistuu aktiivisesti lasten kanssa toimintaan ja leikkeihin sopivasti katsomallaan tavalla</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aikuinen huomaa ja aistii lasten mielenkiinnon kohteet ✓ aikuinen mahdollistaa leikin pitkäkestoisuuden ja leikin etenemisen ✓ aikuinen tukee leikin rakentumista ✓ aikuinen varmistaa lasten mahdollisuuden osallistua leikkeihin ja ryhmätoimintaan yhdenvertaisesti <p>Kasvattaja huolehtii, että yhdessä sovittuja sääntöjä noudatetaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aikuisen läsnäolo ja asenne tukee lapsen vallankäyttöä ja päätösvaltaa leikin kulusta ✓ aikuinen puuttuu vallan väärinkäyttöön keskustellen lasten kanssa ✓ erilaiset keinot ja menetelmät vertaissovitteille <p>Kasvattaja nauttii yhdessä tekemisestä ja kokee työn iloa.</p>
--	---

3.1.4 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

<p>MIKSI?</p> <p>Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa.</p> <p>Oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen.</p>	<p>MITEN?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jokainen vahvistaa taitoa nähdä ja ymmärtää asioita sekä asettua toisen asemaan • Jokainen tiedostaa, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla • Jokainen ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa,
--	---

<p>Kulttuurisesti kestävä kehityksen edistäminen.</p> <p>Kulttuurinen moninaisuus on voimavara.</p>	<p>vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jokainen ymmärtää kielen keskeisen merkityksen identiteetin rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa • Tehdään monikielisyys näkyväksi • Jokainen kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön • Jokainen rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti • Aikuisen tehtävänä on antaa aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.
---	--

3.1.5 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

<p>MIKSI?</p> <p>Lapset omaksuvat varhaiskasvatuksessa terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja.</p> <p>Aikuisen kanssa opetellaan kestävä elämäntavan mukaisia periaatteita: yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vältetään pitkäkestoista istumista <p>Edistetään lasten hyvinvointia mm. joustavalla päivän rakenteella</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kuvitetut päivärytmit myös vuorohoidossa ✓ päivän aikana mahdollisuus lepoon ja rauhoittumiseen ✓ monipuolinen, riittävä ja terveellinen ravinto <p>Huomioidaan mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tilojen jakaminen ✓ pienryhmäpedagogiikka ✓ kokopäiväpedagogiikka <p>Huolehditaan yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tilojen ja välineiden turvallisuus ✓ jokaisen aikuisen vastuulla on suojella lasta kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä ✓ lapsia tuetaan vertaissuhteissa ✓ jokaisen aikuisen vastuulla on yhteisön hyvinvointi ✓ jokaisen aikuisen vastuulla on puuttua kiu-
--	---

	<p>saamiseen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ turvataidot ja lapsen kehon tunteminen ja tunnistaminen ✓ tunteiden sanoittaminen (papukaija -puhe) <p>Tunnistetaan, puututaan ja ehkäistään kiusaamista ja tapaturmia</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kiusaamisen ehkäisy-suunnitelma ✓ lapsen lohduttaminen ✓ lapsella on oikeus syyliin ja lohdutukseen ✓ aikuisen tehtävä on opettaa tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti (Mini-verso) ✓ kiusaamisesta puhuminen ✓ kasvattajan tehtävä on keskustella häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista huoltajien kanssa ja etsiä yhdessä ratkaisuja ✓ kasvattaja vastaa, että toiminta- ja oppimisympäristö on turvallinen <p>Johdetaan turvallisuutta ja turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ puheeksi otto -koulutukset ✓ säännönmukaiset ensiapu- ja turvallisuus-koulutukset ✓ turvallisuus- ja varautumissuunnitelma ✓ riskianalyysi ✓ turvakävely ✓ ajanmukainen talotekniikka ja sen käytön osaaminen <p>Huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ välineiden ja tilojen yhteiskäyttö ✓ säästäväisyys ✓ korjaaminen ✓ uusiokäyttö ja kierrätys ✓ vastuullinen suhtautuminen luontoon ja ympäristöön.
--	---

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatukseen on laadittu kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, jonka tavoitteena on selventää kuntavasun tukena varhaiskasvatuksen arvot ja yhtenevä toimintamalli kiusaamistilanteissa. Lisäksi suunnitelman tehtävänä on määrittellä, mikä on kiusaamista ja mikä on ristiriitatilanne, millä keinoilla kiusaamista voidaan ehkäistä lasten kanssa toimies- sa ja kuinka kiusaamiseen puututaan.

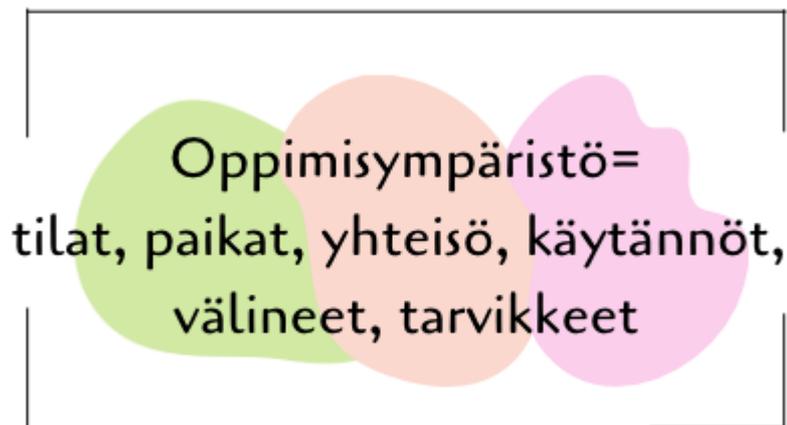
Ryhmätasolla tehdään jokaisen toimintavuoden alussa tiimin oma suunnitelma, mihin kirjataan erilaiset toimintamallit, vastuut, dokumentointi ja suunnitelman arviointi.

Kasvattajana ennaltaehkäisen ja puutun kiusaamiseen seuraavasti:

- käytän ryhmäytymistä tukevia menetelmiä, kuvia, leikkejä, lauluja
- havainnoin lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona ja ennakkoin tilanteita
- seuraan ja havainnoin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja puutun kiusaamiseen heti, olen läsnä lasten leikki-tilanteissa
- turvaan siirtymätilanteet
- keskustelen lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävydestä
- keskustelen ja kyselen lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää” tapahtuu
- rohkaisen lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua
- en syyllistä lasta tai vähättele lapsen tunteita
- otan vastaan kiusaajan ja kiusatun tunteet
- selvitän kaikkien osapuolien kanssa eri näkemykset
- olen tasapuolinen ja oikeudenmukainen
- teen yhteistyötä huoltajien kanssa, rohkaisen heitä ottamaan asian puheeksi
- teen havaintoja ja dokumentoin niitä valokuvaamalla tai videoimalla luvan mukaisesti
- käytän kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita
- luen lasten kanssa kiusaamista ja tunteita käsitteleviä kirjoja
- käsittelen tunteita ja kiusaamista satujen ja draaman avulla
- toimin esimerkkinä toisten kohtelemisesta; sanallinen ja sanaton viestintä
- ymmärrän anteeksipyyntömerkityksen
- toimin tukena lasten vertaissovittelutaitojen harjoittelussa
- kirjaan havaintoja kokonaistilanteen hahmottamiseksi
- seuraan kiusaamisen loppumista dokumentoimalla.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä ja inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö.³⁷

Kuvio 16 Oppimisympäristö varhaiskasvatuksessa.

Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä.

Oppimisympäristön avulla edistetään:

- lapsen kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta
- yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa
- osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä
- kulttuurista moninaisuutta
- leikkiä, fyysistä aktiivisuutta, tutkimista sekä taiteellista ilmaisua ja kokemista, luontoelämyksiä.

Oppimisympäristöt:

- suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa
- tukevat lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua
- tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon
- muuntuvat pedagogisen toiminnan ja lapsiryhmän tarpeen mukaan.

Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.³⁸

³⁷ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

³⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20

Mäntyharjulla varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen suunnittelua ja rakentamista ohjaa lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet sekä ryhmän toiminnan tavoitteet. Henkilöstön tehtävänä on lasten kanssa säännöllisesti suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön ratkaisuja sekä arjen toimintoja. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Päiväkodin suunnittelussa pedagogisena lähtökohtana on pienryhmätoiminta. Pienryhmätilat ja askarteluhuone ovat koko talon käytössä. Yhteinen ruokasali mahdollistaa leikkien jatkuvuuden ryhmätiloissa. Kotikeittiö ja käytävien oleskelutilat luovat myös vuorohoidon tiloissa kodikkaan tunnelman. Yhteinen sali toimii liikunta-, musiikki-, leikki-, toimintaterapia-, juhla- ja pelipaikkana.

Toiminnalliset piha-alueet on suunniteltu pienille ja isoille lapsille erikseen. Pihojen liikenneteema houkuttelee lapsia liikkumaan ja tutustumaan liikennesääntöihin. Pihalla on tilaa myös pallopeleihin ja pyöräilyyn. Viereinen metsä mahdollistaa tutkimusmatkat luontoon ja hiihtoretket talvisin. Pienten pihan päädyssä ja koulun urheilukentällä oleva jääkenttä antavat mahdollisuuden tutustua luiseluun. Päiväkodin vieressä oleva Leijonakota mahdollistaa esteettömän retkeilyn.

Rakennettu ja rakentamaton ympäristö mahdollistavat leikin ja tutkimisen myös päiväkodin ja perhepäivähoitajan pihan ulkopuolella. Luonto ja liikkuminen ovat tärkeä osa mäntyharjulaista varhaiskasvatusta. Lähiliikuntapaikat, rakennetut luontopolut, seikkailupuisto ja paikallisten urheiluseurojen kanssa tehtävä yhteistyö rikastuttavat lasten oppimisympäristöjä ja tuovat tasa-arvoa.

Erilaisten leikkiympäristöjen luominen ja leikin rikastuttaminen ja uusien oivalluksien syntyminen kasvattajan ja lasten yhteistyönä vahvistavat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sopimusten ja sääntöjen omaksumista.

Teknologia on osa lapsia osallistavaa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa teknologia- ja mediakasvatus takaa myös tasa-arvon; lapset, joiden kodeissa ei ole mahdollisuuksia hankkia teknologiaa saavat varhaiskasvatuksessa mahdollisuuden oppia niiden käyttöä. Varhaiskasvatuksessa lasten käytettävissä ovat erilaiset älylaitteet, kuten tabletit ja jättipeli-pöytä.

Oppimisympäristöjen toiminnallisuutta, itse toimintaa ja sen jäseniä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti mm. sähköisen arviointikyselyn avulla. Arvioinnin tavoitteena on seurata lapsen yksilöllistä kehitystä ja kasvua, sekä ryhmän sisäistä toimintaa. Arviointiin osallistuvat henkilöstön lisäksi lapset ja huoltajat.

Fyysinen oppimisympäristö	Psyykinen oppimisympäristö	Sosiaalinen oppimisympäristö
<p>Tilat, sisustus, välineet ja materiaalit</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ päiväkodin tilat on suunniteltu esteettömiksi ✓ viereinen Leijonakota mahdollistaa esteettömän retkeilyn <p>Lapset mukana tilojen suunnittelijoina, rakentajina ja käyttäjinä</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ mahdollisuus lasten näköiseen leikkiin ja pelamiseen ✓ mahdollisuus rauhoittumiseen ✓ lasten ideat, tekemät työt näkyvillä <p>Turvallisuus, terveellisyys, esteettisyys ja muunneltavuus</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ leikkiympäristöt ✓ ohjattu toiminta ✓ omaehtoinen toiminta ✓ pienryhmätoiminta ✓ mahdollisuus liikkumiseen ja fyysiseen aktiivisuuteen <p>Ympäristö tukee luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tutkiminen kaikilla aisteilla <p>Mahdollisuus tutkimiseen, kokeiluun ja liikuntaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vuodenajat ✓ kuvat ja symbolit ✓ materiaalit ja välineet lasten saatavilla ✓ lasten itseohjautuvuus ja omatoimisuus ✓ tieto- ja viestintäteknologia 	<p>Turvallinen, rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aikaa kuunnella lasta ✓ yksilölliset tarpeet huomioidaan ✓ yhdessä luodut säännöt ja sopimukset ✓ kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen ✓ tunteiden näyttäminen on mahdollista ✓ tunteiden sanoittaminen <p>Hyväksyvä ja myönteinen kasvatuskulttuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ iloinen, avoin ja rohkaiseva asenne ✓ mahdollisuus oppia yrityksen ja erehdyksen kautta ✓ aikuisen oma malli ✓ positiivinen asenne ja tasa-arvoinen kohtaaminen ✓ aikuisten välinen vuorovaikutus ✓ aikuinen auttaa tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä <p>Aikuiset herkkiä kuulemaan lapsia</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aikaa lasten kysymyksille ✓ aikuinen vastaa lasten kysymyksiin <p>Kiitos ja kannustus</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ positiivinen palaute ✓ selitetään, miksi asiat tehdään tietyllä tavalla <p>Havainnointi, yksilöllisyyden huomiointi</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ sosiogrammi ✓ leikin havainnointi ✓ siirtymätilanteet. 	<p>Läheinen vuorovaikutus aikuisten ja lasten kesken</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aito läsnäolo ja kuuntelu ✓ turvalliset rajat ja yhteiset säännöt ✓ kysymykset ja ihmettely <p>Lasten keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen, yhteistyökyky</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ystävyysuhteiden vaaliminen ✓ ristiriitatilanteiden ratkaiseminen aikuisen tuella ✓ kiusaamisen ehkäisy ✓ kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteiden käsittely ✓ odotukset ja vaatimukset käyttäytymiseen ja omatoimisuuteen lapsen ikätason mukaisesti ✓ lapsen valinnat ja päätökset, seurauksiin ohjaaminen ✓ satuhieronta <p>Tunneilmaisu, kuuntelu, empatia, huumori, rehellisyys</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tuttu ja turvallinen syli mahdollistaa keskustelun ja tunteiden ilmaisun ✓ toisen kunnioittaminen ja huomioonottaminen ✓ sukupuolisensitiivisyys ✓ tasa-arvoinen kohtelu ✓ kielitietoisuus ja monikulttuurisuuden hyväksyminen.

<ul style="list-style-type: none"> ✓ digitaalinen osaaminen <p>Lähiympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ liikunta- ja luontoelämykset ✓ kokemukset, materiaalit ja monipuoliset mahdollisuudet leikkiin ja tutkimiseen ✓ metsä tunteiden tulkkina ✓ luonto oppimisympäristönä ja liikuntapaikkana <p>Muu rakennettu ympäristö ja yhteistyötahot</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Leijonakota ✓ leikkipuistot ✓ kirjasto ✓ Lukion kulttuurisali ✓ Monitoimihalli Kisala ✓ urheilualue ✓ huoltajien työpaikat ✓ perhekahvila ✓ seurakunta ✓ palolaitos ✓ maatilat ✓ vanhuspalveluiden yksiköt ✓ Iso-Pappilan museo ✓ verkkomuseo <p>https://mantlyharjunverkko.museo.com/.</p>		
--	--	--

Kuvio 17 Kasvattaja oppimisympäristöjen mahdollistajana Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä ja varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä laadukasta pedagogista toimintaa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä.³⁹

Kuvio 18 Me olemme mäntyharjulaisen lapsen kasvun tukena ja turvana.

3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyö edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta.

Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu kasvattajien ammatillinen sensitiivisyys, jotta huoltajat tulevat kuulluiksi ja kokevat olevansa osallisia lapsensa varhaiskasvatuksessa. Huoltajille annetut viestit ovat kannustavia ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavia. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.⁴⁰

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa päivittäisissä ”Mitä kuuluu” -tilanteissa jaetaan puolin ja toisin tärkeät kuulumiset lapseen liittyen. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Huoltajille on ensiar-

³⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁴⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21

voisen tärkeää kertoa myös kaverisuhteista ja leikin kehittymisestä osana lapsen sosiaalista kasvua. Jotta kohtaaminen päivän tärkeimmässä hetkessä olisi toista kunnioittavaa, puhelut ja multi-mediaviestit voivat odottaa ja varmistamme kiireettömän hetken kuulumisten vaihtamiseen puolin ja toisin.

Päivittäistä yhteistyötä toteutetaan lapsiryhmäkohtaisesti ja huoltajien toiveita kuunnellen. Teknologiaa ja erilaisia kokousovelluksia voidaan hyödyntää huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä mm. vasukeskusteluissa tai monialaisissa palavereissa. Päivittäisen yhteistyön muotoja ovat päiväkodin ilmoitustaulu, Daisy -toiminnanohjausjärjestelmä, päiväkodin info-tv:t ja toiminnasta tiedottavat kuukausikirjeet. Yhteydenpitoa varten on käytössä myös ryhmien ja henkilöstön työ sähköpostiosoitteet.

Päiväkodissa huoltajilla on myös mahdollisuus varata henkilökohtainen keskustelu-aika, ns. ”Perjantaiavartti” oman lapsen päiväkotiryhmän kasvattajan kanssa. Uuden lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen, aloituskeskustelu voidaan käydä perheen kotona heidän toiveestaan.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.⁴¹

Mäntyharjulla vanhemmille ja/tai koko perheelle järjestetään erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia pitkin toimintavuotta, esimerkiksi vanhempainillat, juhlat, retket, toiminnalliset tempaukset ja perheilat. Näiden tilaisuuksien tavoitteena on informoida vanhempia varhaiskasvatustoiminnasta ja viettää mukavaa aikaa yhdessä sekä verkostoitua. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön ja huoltajien väliselle yhteistyölle.

Lasten huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajat voivat antaa ehdotuksia toiminnan sisältöön mm. osallisuuden puun, vanhempainiltojen tai lapsen vasukeskustelujen aikana. Toiminnan ja laadun arviointiin perheet voivat osallistua erilaisten kyselyjen kautta.

3.3.2 Yhteistyö eri tahojen kanssa Mäntyharjulla

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.⁴²

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Mäntyharjulla yhteistyötä tehdään tiiviisti ruokapalvelun, kunnan kulttuuri- ja liikuntatoimen sekä kirjaston kanssa. Palo- ja pelastustoimen ja seurakunnan kanssa yhteistyötä tehdään vuosittain toimintasuunnitelman mukaisesti. Myös mäntyharjulaiset maatilat, vanhustalveluuyksiköt, kehitysvammaisten päivätoiminta,

⁴¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21

⁴² Varhaiskasvatustalaki 7 ja 22 §

urheiluseurat ja muut järjestöt (mm. Reissupolku, Liikenneturva, Mäntyharjun judo, 4H –kerho) kuuluvat tärkeisiin yhteistyötahoihin painottuen kunkin vuoden teeman mukaisesti ja näin lisäävät ja tukevat oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja varhaiskasvatuksen tavoitteita.

Toimintaa suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan yhteistyöpalaverissa kasvattajien, kunkin yhteistyötahon yhdyshenkilön ja varhaiskasvatuksen johtajan toimesta.

Ruoka- ja puhtauspalvelut

Yhteistyön tavoitteena on koota tietoa siitä, miten terveellinen ravinto ja ruokailutottumukset näytetään varhaiskasvatuksen arjessa. Ruokapalvelujen kanssa tehtävässä yhteistyössä tavoitteena on arvioida ja suunnitella ruokakasvatusta ravitsemussuositusten ja kulttuuriperinteiden mukaisesti. Päiväkotit voi tilata ruokapalveluilta raaka-aineita ja leipomistarvikkeita ruokakasvatustoimintaa varten. Lapset saavat vaikuttaa kiertävään ruokalistaan esittämällä toiveruokia tai kuvittamalla ruokaympyrän. Myös jatkuva arviointi niin ruoka- kuin puhtauspalveluista ovat osa varhaiskasvatustoimintaa.

Ruokapalvelut ja varhaiskasvatus ovat yhdessä hakeneet ja saaneet kehittämistyön tuloksena Maakaaakoset® -diplomin. Ruokakasvatushankkeiden avulla yhteistyötä kehitetään myös kolmannen sektorin ja maatalojen kanssa.

Kulttuuri- ja liikuntapalvelut

Tavoitteena on tukea monipuolista kulttuuri- ja liikuntakasvatusta. Kunnan kulttuuritoimen kanssa tehtävä yhteistyö perustuu pääsääntöisesti lapsille suunnattujen kulttuuritapahtumien suunnitteluun ja järjestämiseen, mm. konsertit, tanssi- tai työpajat, elokuvat. Kotiseutumuseon materiaalit ovat lainattavissa tietyiltä osin ja virtuaalinen museo on kaikkien saatavilla. Toimintaa ja yhteistyötä ohjaa myös kunnan kulttuurihyvinvointisuunnitelma.

Liikuntatoimi antaa mahdollisuuden monipuoliseen talviliikuntaan päiväkodin ja koulun alueella mm. jääkenttien ja latujen huoltamisella. Kisalan urheilualueen seikkailupuistossa, urheilukentällä ja -hallissa varhaiskasvatus voi järjestää erilaisia tapahtumia ja tempauksia. Monitoimihalli Kisalan vieressä sijaitseva liukumäki ja kota ovat myös varhaiskasvatuksen varattavissa tarvittaessa. Päiväkodin vieressä oleva Leijonakota taasen tarjoaa esteettömän kohtaamisen eri yhteistyötahojen kanssa tai seikkailuretkikohteen varhaiskasvatuksen arkeen.

Kirjastopalvelut

Kirjaston kanssa tehtävässä yhteistyössä on tärkeää mm. erilaisten materiaalien lainausmahdollisuus, jotka osaltaan tukevat varhaiskasvatuksen omaa toimintaa. Päiväkodissa on lasten käytettävissä vaihtuva käsikirjasto. Jokaisella päiväkodin tiimillä on kirjastokortti ja lainaajatunnukset. Tiimeissä kirjaston tarjontaa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toiminnan toteutuksessa.

Perhepäivähoitajilla on mahdollisuus saada käsikirjasto kotiinsa kirjoista, joita myös pienimmätkin voivat huoletta lukea ja maistella. Kirjojen kunnosta ei siis tarvitse olla huolissaan ja hoitajan ei tarvitse tätä materiaalia lainata omalla kirjastokortilla. Käsikirjasto palautetaan toimintavuoden lopussa toukokuussa.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen ja kirjaston välisellä yhteistyöllä isompien lasten lukuinnostusta voidaan tukea Lukulumouksen avulla, ja pienemmille lapsille löytyy monipuolista luettavaa asiantuntijoiden avustuksella. Lisäksi kirjasto tarjoaa erilaisia palveluja varhaiskasvatuksen henki-

löstölle ja lapsille tarpeen mukaisesti mm. satutuntien, tutustumiskäyntien ja kirjakahviloiden muodossa. Myös kirjaston näyttelytilaa ja mininäyttelytilaa hyödynnetään lasten omien töiden taidenäyttelyille.

Seurakunta ja /tai muu katsomuksellinen yhteisö

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa huomioidaan Opetushallituksen ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä. Uskonnottomuus huomioidaan muiden katsomusten rinnalla, jolloin katsomuksia tarkastellaan tasavertaisina. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Katsomuskasvatuksessa huomioidaan vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat, kuten pääsiäinen, mikkelinpäivä ja adventin aika. Varhaiskasvatuksessa vietetään perinteisiä juhlia, kuten joulujuhla, kevätjuhla ja itsenäisyyspäivän juhla. Juhlaan voi liittyä yksittäinen virsi tai hengellinen laulu, jolloin sitä ei pidetä uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä uskontoa harjoittavana tilaisuutena. Huoltajia tiedotetaan juhlasta ja sen mahdollisesta uskontoon viittavasta elementistä riittävän ajoissa.

Varhaiskasvatuksessa tapahtuva katsomuskasvatus toteutetaan yhteistyössä seurakunnan työntekijöiden kanssa. Vanhemmille tiedotetaan katsomuskasvatustoiminnasta hyvissä ajoin ja vakaumuksensa puolesta toiminnasta poisjääville lapsille järjestetään suunnitelmallista oheistoimintaa.

Perhepäivähoidossa olevilla lapsilla on mahdollisuus käydä seurakunnan päiväkerhoissa, mutta siitä sovitaan aina erikseen huoltajien kanssa.

Urheiluseurat ja Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma

Kunnassa toimivat urheiluseurat tukevat lasten liikkumisharrastuksia sekä tekevät palveluohjausta perheille erilaisiin harrastusmahdollisuuksiin. Urheiluseurat antavat ohjausta ja koulutusta myös varhaiskasvatukseen. Erilaiset työpajat, lajiesittelyt ja ohjaajien vierailut varhaiskasvatussyksiköissä monipuolistavat varhaiskasvatuksen liikuntakasvatusta.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatus on lisäksi mukana Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa. Maksuton valtakunnallinen ohjelma tarjoaa varhaiskasvattajille välineitä lasten liikkumisen lisäämiseen sekä oman työn kehittämiseen varhaiskasvatussuunnitelman, kunnan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelman sekä varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten pohjalta. Ohjelma tarjoaa konkreettisia askelmerkkejä fyysisesti aktiivisen oppimisympäristön ja toimintakulttuurin luomiseen. Ohjelmaa toteutetaan päiväkodin ryhmien ja perhepäivähoidon lähtökohdista, pienten askelten ideologialla sekä jatkuvan kehittämisen mallia hyödyntäen.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella.⁴³ Monialaisesta yhteistyöstä ja sen toteuttamisesta Mäntyharjulla on luettavissa enemmän luvussa 5.

⁴³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 22

*Kuningas Mustikkatassun alainen
on Sammalisto-seurue salainen.*

*Sammaljoukon kulkua
ei voi kukaan havaita.*

*Sammal-Isto ja pehmot toiset,
hipsuttajat suurenmoiset,
käyttävät salasanoja,
joita ei voi tulkita.*

*He pehmoisia puhuvat
sammaltaen kaikki sanomat.*

*Kun tieto kulkee tällä lailla,
kuningas on huolta vailla.*

*SAMMALLAMMAS, vihje tää,
sentään ehkä selviää.*

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Pedagoginen toiminta on tietoista, suunnitelmallista ja tavoitteellista. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (luku 2).

Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.⁴⁴ Suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen ovat laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytys.

Kuvio 19 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 23)

⁴⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 23

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat:

- arvoperusta
- oppimiskäsitys
- toimintakulttuuri
- monipuoliset oppimisympäristöt
- yhteistyö
- työtavat
- lapsen tuki
- lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet
- lapsen kasvuympäristöön liittyvät merkitykselliset asiat
- oppimisen alueet
- suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen
- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet.

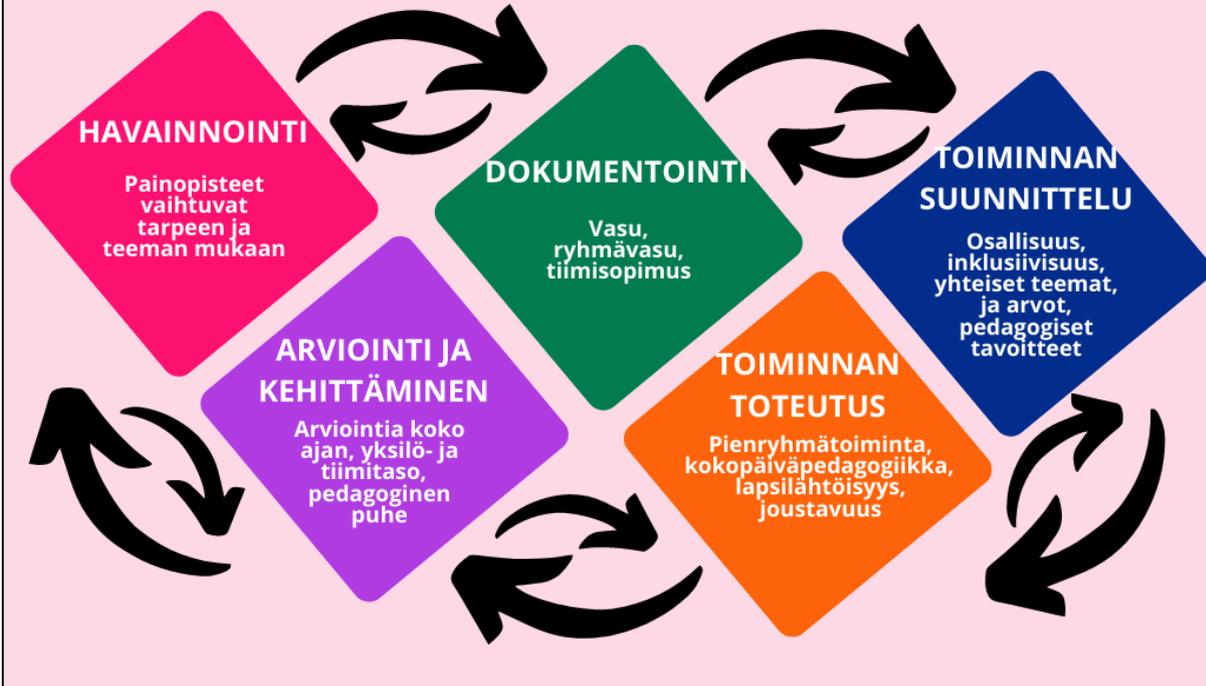
4.1.1 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehä Mäntyharjulla

Varhaiskasvatustoiminta tapahtuu yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Lähtökoh-
tana toiminnalle ovat varhaiskasvatuksen arvoperusta, oppimiskäsitys, laaja-alainen osaaminen ja
toiminta-ajatus.

Suunnitelmallisessa ja kehittyvässä varhaiskasvatustoiminnassa korostuvat monipuolinen suunnit-
telu, toiminnan toteutus ja sen arviointi. Arvioinnin pohjalta kehitetään toimintaa. Dokumentointi
kuuluu kaikkiin varhaiskasvatustoiminnan vaiheisiin keskeisenä osana.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteisiin vaikuttavat kuntastrategia, talousarvion ta-
voitteet, hyvinvointisuunnitelma, varhaiskasvatussuunnitelmat sekä varhaiskasvatuksen toiminta-
suunnitelma. Tavoitteita tarkennetaan yksikkö- ja ryhmäkohtaisesti ja niissä huomioidaan toimin-
tamuoto, henkilöstörakenne sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehä

Kuvio 20 Pedagogisen toiminnan kehä Mäntyharjulla.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa on luotu yhtenäinen käytäntö laadun takaamiseksi. Ymmärrys kunkin lapsen tarpeista sekä tavoista toimia ja oppia edellyttää kasvattajilta johdonmukaista havainnointia ja dokumentointia. Aikuinen havainnoi toimintaa ja arvioi työskentelyään sekä toiminnan ohessa että sen jälkeen. Havainnointi ja dokumentointi on jokaisen kasvattajana velvollisuus. Havaintojen avulla toimintaa suunnitellaan lasten tarpeiden, mielenkiinnon ja kiinnostuksen mukaisesti.

Mäntyharjulainen varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu tapahtuu monitasoisesti, jossa kunta-vasu ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostavat prosessimaisen kokonaisuuden. Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi tapahtuvat itsearviointin, havainnointin ja toimintakertomuksen avulla. Varhaiskasvatuksen suunnitelma- ja arviointitasojen kokonaisuutta on kuvattu kuviossa 20.

Työkaluina varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ovat:

- ✓ varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma
- ✓ varhaiskasvatuksen vuosikello
- ✓ varhaiskasvatuksen yhteinen teema ja päätavoitteet
- ✓ ryhmäkohtaiset kuukausiteemat ja pedagogisen toiminnan tavoitteet
- ✓ pienryhmätason suunnitelma
- ✓ viikko-, päivä- ja tuokiotason suunnitelmat
- ✓ lapsen tuen suunnitelma

- ✓ osallisuuden eri työvälit ja -muodot (lapsi – huoltaja – henkilöstö – moniammatillinen yhteistyö)
- ✓ havainnointi ja dokumentointi eri keinoin
- ✓ pienryhmätoiminnan dokumentointi ja henkilöstön yksilötason arviointi ja peilaus
- ✓ arviointityö ja pedagogisen keskustelun ylläpito tiimipalavereissa ja pedagogisissa iltapäivissä

1 Suunnittelu

Lapset viihtyvät ja oppivat parhaiten ilmapiirissä, jossa heidät hyväksytään ja heitä kuunnellaan aidosti, heitä rohkaistaan uusiin taitoihin ja heidän vahvuuksiensa tuetaan. Tästä syystä kasvattajien lähtökohtaisena suunnitteluun liittyvänä tehtävänä on kuulla ja huomioida jokainen lapsi yksilönä ja ohjata heitä heidän omien tarpeidensa ja kehitystasonsa mukaisesti.

Mäntyharjulla suunnittelutyö on monikerroksista, jossa huomioidaan kasvattajien vahvuudet, lasten mielenkiinnon kohteet ja huoltajien näkemys varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja tavoitteista.

Tiimityöskentelyn pohjana on toimiva ja samalla tavalla ajatteleva henkilöstö. **Tiimisopimuksessa** avataan toiminnan dokumentointia, arviointia ja kehittämistä koskevat käytännöt, kasvattajien vastuutehtävät, roolit ja arjen tilanteiden pedagogiset arvoperustat ja pelisäännöt. Henkilöstön vahvuudet ja erityisosaaminen otetaan huomioon osana toiminnan suunnittelua varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen osa-alueet huomioiden.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoinnin ja vanhemmilta saadun tiedon kautta selvittää lasten yksilölliset tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja kehitystaso ja ottaa ne huomioon toiminnan suunnittelussa. Vanhempien kanssa laadittu **lapsen varhaiskasvatussuunnitelma** on perustana yksilöllisesti lapsen kasvun, kehityksen, tuen tarpeen ja oppimisen seurannalle ja siten koko lapsiryhmän toiminnan suunnittelulle.

Ryhmävasuun kirjataan varhaiskasvatuksen arvoperusta ja yhteiset tavoitteet. Ryhmävasuun kirjataan myös henkilöstön keinot tukea ja edistää eri oppimisen alueiden toteutumista.

Toiminnan suunnittelun perustana on kokopäiväpedagogiikka ja se on yhdessä suunniteltua ja sitä arvioidaan tiimipalavereissa säännöllisesti. **Ryhmäkohtainen toimintasuunnitelma** tehdään puolivuositain vasupohjaisesti lasten ikä- ja kehitystaso ja tarpeet huomioon ottaen. Lasten oppimista, kasvua ja kehitystä tukevat leikki- ja oppimisympäristöt ovat inklusiiviset ja monipuoliset ja lasten ikä- ja kehitystaso on aina huomioitu ryhmäkohtaisessa suunnitelmassa.

Kuukausitason suunnitelmissa henkilöstö asettaa tavoitteet kuukauden teemalle, kasvattajien toiminnalle ja varhaiskasvatusympäristön muokkaamiselle sekä miettii toiminnan sisältöä ja menetelmiä. Varhaiskasvatuksen opettaja on vastuussa suunnittelusta, arvioinnista ja tiimin toimivuudesta.

PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU

MIKSI?

- Pedagoginen toiminta on tietoista ja monipuolista
- Pedagoginen toiminta on suunnitelmallista ja laadukasta
- Pedagoginen toiminta perustuu varhaiskasvatussuunnitelmiin
- Pedagoginen toiminta on laaja-alaista ja huomioi oppimisen alueet
- Pedagoginen toiminta on tasa-arvoista ja inklusiivista
- Lasten osallisuus mahdollistuu
- Pedagoginen toiminta tukee lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä.

MITEN?

Vuosisuunnitelmassa yhteiset tavoitteet hoitomuodosta riippumatta

- ✓ lasten ikä huomioiden tiimeissä täsmennetään tavoitteita
- ✓ työtavat ja menetelmät

Ryhmävasu ja lapsen vasu

- ✓ ryhädynamiikan merkitys
- ✓ vertaisoppimisen hyödyntäminen
- ✓ tuen suunnitelmat osana pedagogista suunnittelua

Vuosikelloajattelu

- ✓ mm. liikunnan, musiikin, ruokakasvatuksen vuosikellot
- ✓ vuodenkierto ja juhlapyhät

Suunnitelmassa huomioidaan esteettömyys ja mahdollisuus osallistua toimintaan

- ✓ vuorohoitolasten osallistuminen pedagogiseen toimintaan huomioidaan
- ✓ tilat, välineet
- ✓ liikkuminen

Lasten osallisuus näkyy

- ✓ lasten kokouksissa
- ✓ aamupiireissä
- ✓ omaehtoisessa toiminnassa
- ✓ aikuisen herkkyytenä lapsen havainnoinnissa ja huomioinnissa

Lasten osallisuus näkyy mielenkiinnon ja kiinnostuksen kohteiden huomiointina suunnittelu-työssä

- ✓ joustavuus suunnitelmien muuttamiselle ja päivittämiselle
- ✓ tarpeeksi pitkä jakso pedagogiselle toiminnalle (kuukausisuunnitelma voi jatkua)

Suunnittelussa huomioidaan kokopäiväisyys sekä siirtymätilanteiden mahdollisuus

- ✓ pedagoginen työvuorosuunnittelu
- ✓ perushoitotilanteet oppimisen aikaa

2 Toteutus

Toteutusvaihe perustuu hyvään ja monipuoliseen suunnitteluun. Toteutuksesta vastaa koko tiimin henkilöstö hyödyntäen erilaisia vahvuuksia. Varhaiskasvatustoiminnan toteutuksessa käytetään pienryhmätyöskentelyä tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö havainnoi lapsiryhmää ja soveltaa suunnitelmaa tekemällä toiminnan toteutuksessa valintoja ja ratkaisuja itsenäisesti siten, että ne palvelevat lapsia ja tukevat heidän kehitystään sekä tuen tarpeitaan. Lasten ideat ja mielipiteet otetaan huomioon toiminnan toteutuksessa. Toiminta voi olla myös omaehtoista tai aikuisjohtoista toimintaa. Omaehtoisessa toiminnassa korostuu aikuisen valvonta ja havainnointi. Toteutuksessa vanhempien osallistaminen ideointiin tai toteuttamiseen on mahdollista mm. osallisuuden puun avulla. Kuukausi- ja viikkotason toiminnasta tiedotetaan huoltajia säännöllisesti.

3 Havainnointi

Lasten havainnointi on toiminnan arvioinnissa merkittävä työmenetelmä. Myös keskustelut lasten kanssa ja heiltä saatava palaute ja tieto edesauttavat laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen ja monipuolisen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Arvioinnin tehtävänä on myös kannustaa lasta myönteisellä tavalla omien tavoitteiden asettamiseen ja itsenäiseen työskentelyyn.

HAVAINNOINTI

MIKSI?

- Auttaa ymmärtämään lapsen tapaa toimia ja ajatella
- Antaa tietoa lapsen persoonallisuudesta ja kiinnostuksen kohteista
- Auttaa kasvattajaa mukauttamaan toimintansa lapsen tarpeiden mukaiseksi.

MITEN?

Aikuinen mukana lasten leikeissä

- ✓ havaintovihko
- ✓ kuvaaminen
- ✓ videointi

Kuunteleva aikuinen

- ✓ pysähdy kuuntelemaan lapsen asia ja kirjaa se ylös

Leikin havainnoinnissa sosiaaliset suhteet korostuvat

- ✓ sosiogrammi

Vuorovaikutus lasten ja kasvattajan välillä

- ✓ lasten haastattelut
- ✓ kuvaa, mikä kivaa / mikä ei kivaa

Vuorovaikutus kasvattajien välillä

- ✓ tiimipalaverit
- ✓ puheeksi otto

Vuorovaikutus vanhempien kanssa

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ puheeksi otto ✓ rakentava ja kannustava keskusteluyhteys ✓ vasu <p>Oman toiminnan havainnointi, miksi teen kuten teen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pienryhmän jälkeen kirjaaminen <p>Toisen toiminnan havainnointi</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ peilinä oleminen ✓ veon konsultointi ✓ Benchmarking (esikuva-analyysi/vertailuanalyysi) ✓ vierailut toisissa kunnissa <p>Erilaiset kirjaustavat, dokumentointi</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vihko, kansio ✓ Daisyn merkinnät <p>Yhden asian havainnointi kerrallaan, esim. leikki ja vertaissuhteet</p> <p>Havainnointi ei ole tulkintoja.</p>
--	---

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot ja dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.⁴⁵

⁴⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

Mäntyharjulla varhaiskasvatustoiminnan kirjaaminen (dokumentointi) kuuluu kaikkiin kasvattajien työtoiminnan vaiheisiin. Tavoitteena on, että dokumentointi ei ole vain lopputuotos, vaan suunnitelmallinen ja luonteva tapa työskennellä lasten kanssa. Kasvattajat kirjaavat eri tavoin ja mahdollisimman monipuolisesti havaintojaan, suunnitteluaan, toiminnan toteutusta sekä toiminnan arviointia ja kehittämistyötä. Myös sähköisiä kirjaus- ja arviointimenetelmiä käytetään ja niiden osaamista kehitetään.

Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia ja se tuodaan esille vuorovaikutteisessa keskustelussa henkilökunnan ja perheen välillä. Dokumentointia hyödynnetään myös lapsikohtaisesti sähköisen kasvunkansion avulla. Muut lapsikohtaiset pedagogiset kirjaukset (esim. tuen tarpeen arviointi, suunnitelma ja vaikuttavuuden arviointi) ovat aina tarvittaessa vanhempien nähtävissä.

Lapsiryhmätasolla toiminnan suunnittelu ja arviointi dokumentoidaan lapsiryhmän toimintasuunnitelmaan. Lisäksi tehdään muuta dokumentointia työtiimi- ja työyhteisötasolla mm. itsearviointiin avulla.

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit (esim. varhaiskasvatuksen toimintakertomus) on tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja tiimien toiminnan itsearviointia.

PEDAGOGINEN DOKUMENTOINTI	
<p>MIKSI?</p> <p>Tuottaa tietoa lasten elämästä kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista</p> <ul style="list-style-type: none"> • lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot • kiinnostuksen kohteet ja tarpeet • oppii tuntemaan yksittäistä lasta • dokumentointi apuna kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa <p>Tuottaa tietoa lapsiryhmän toiminnasta voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppii ymmärtämään lasten välisiä suhteita <p>Toiminnan suunnittelun perusta</p> <ul style="list-style-type: none"> • varhaiskasvatuksen toteuttaminen lapsilähtöisesti • apu työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa • pedagogisen toiminnan arviointi • henkilöstön toiminnan itsearviointi 	<p>MITEN?</p> <p>Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja kasvunkansio</p> <p>Valokuvaus; arjen tekeminen näkyväksi, lapsen näkökulman tekeminen näkyväksi</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lapset valokuvaavat tai videokuvaavat omia kiinnostuksen kohteitaan, tärkeitä asioita perheestä tai kodista ✓ kasvattaja kuvaa lasten toimintaa ✓ arjen kuvien avulla siirtymien ennakointi ✓ kuvalliset ohjeet ja tuki arkeen omasta lapsen ympäristöstä, ennakointi ✓ S2 –perheille kertomaan arjen kulusta, kuva yhteinen kieli ✓ valokuvanäyttelyt ✓ lasten itse tekemät muistipelit, kirjat ✓ retket, tapahtumat <p>Lasten työt</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ piirroksat ✓ lasten haastattelut ✓ lapsen oma kerronta <p>Digitointi, sähköiset kasvunkansiot</p>

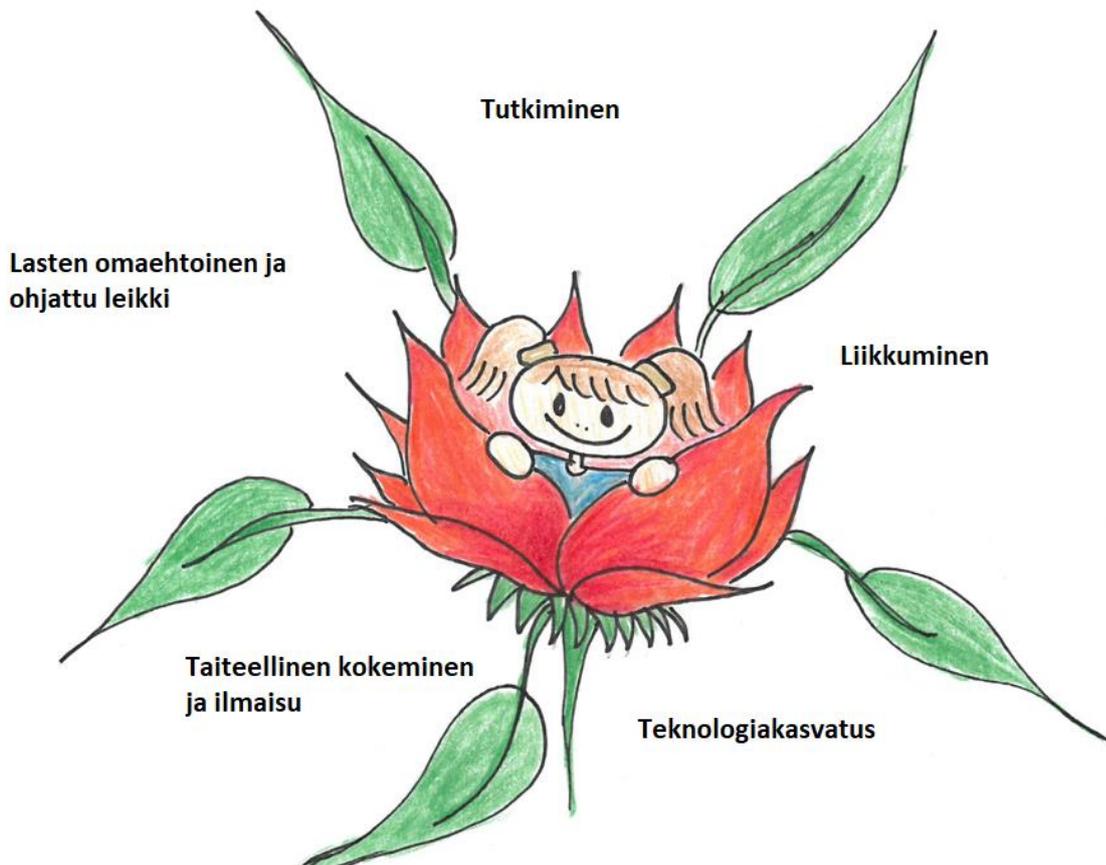
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ itse valitut kuvat, sisältö, kuvatekstit ✓ itse tehdyt lehdet tai muut julkaisut <p>Historian digitointi</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lapsen historiaa varhaiskasvatusvuosilta (vanhemmat ja kasvattajat) <p>Äänitys, video</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ leikit ✓ keskustelut ✓ haastattelut ✓ laulut ✓ esitykset <p>Sadutus</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ sadutus kuvien pohjalta lapsen omaksi kirjaksi <p>Toimintakertomus</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ toiminnan arviointi ✓ seuraavan toimintavuoden kehittäminen <p>Sähköiset havainnointi- ja arviointilomakkeet</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ leikin havainnointi ✓ kirjaaminen ✓ henkilöstön itsearviointi
--	--

4.3 Monipuoliset työtavat

Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, edellytykset, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet ohjaavat työtapojen valintaa. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.⁴⁶

⁴⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

Kuvio 21 Monipuoliset työtavat varhaiskasvatuksessa.

Digitaaliset välineet, sovellukset ja ympäristö kannustaa tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan, keksimään ja päättämään. Lapsia ohjataan laitteiden turvalliseen käyttöön. Mäntyharjulla varhaiskasvatuksessa lasten ja kasvattajien aktiivisessa käytössä ovat kamerat, iPadit, kannettava tietokone, videotykki, äänen tallennuslaitteet ja oppimispelipöytä.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikkiessään lapsi tutkii, kokeilee ja oppii uusia asioita ja rakentaa suhdettaan ympäröivään maailmaan. Lapset harjoittavat leikeissään uusia taitojaan, taitojaan ja valmiuksiaan. He myös nauttivat taidoistaan, tiedoistaan ja kokemuksistaan. Leikissä yhdistyvät myös lasten tunteet, mielikuvitus ja ajatukset. Lapsi voi leikkiessään pohtia suhdettaan mm. perheeseen, ystäviin, yhteisöön ja erilaisiin tunnetiloihin (esimerkiksi pelot ja suru). Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on turvata leikin edellytykset ja tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Kasvattajien tärkein tehtävä on ymmärtää leikin arvo ja merkitys lapselle. Leikit saavat kuulua ja näkyä. Päiväjärjestyksessä on otettu huomioon leikin ja muun toiminnan vuorottelu sekä sisällä että ulkona. Kasvattaja vaihtaa välineitä, muuntelee tilojen käyttömahdollisuuksia ja antaa mielikuvia lasten leikin tueksi. Myös rakennetut, suuret leikit (esimerkiksi mielikuvitusleikit) ovat lasten käytettävissä riittävän pitkän ajan. Tiloja

muokataan yhdessä lasten kanssa heidän ideoiden ja kiinnostuksen mukaisesti. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämissä ja leikkiympäristöjen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja.

Leikki on aina sosiaalinen tapahtuma. Pienimpien lasten leikki toteutuu vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, kun taas isompien lasten leikki vertaisryhmässä on suunnitelmallista ja etenee johdonmukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä. Joskus lapset haluavat leikkiä yksin, ja kasvattajan tehtävä on antaa siihen mahdollisuus esim. tarjoamalla lapselle välineet ja paikan rauhalliselle leikille.

Kasvattaja havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä. Havainnoita käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Leikin kehittyminen ja monipuolistuminen vaativat kasvattajan ammattitaitoista ohjaamista, joka kuitenkin antaa tilaa lapsen omalle leikin kehittämiselle. Aikuisten toiminta on sukupuolisensitiivistä.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.⁴⁷

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa ohjatun ja vapaan leikin merkitys korostuu pedagogiikassa. Aikuisen läsnäolo leikissä, sen rakentamisessa ja muussa toiminnassa on oleellista lapsen turvallisen ja kehittyvän leikin rakentumiselle. Toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelu ja rakentaminen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti ovat myös tärkeässä asemassa mäntyharjulaisessa varhaiskasvatuksen pedagogiikassa.

Mäntyharjulaisessa leikkipedagogiikassa hyödynnetään päiväkodin liikenneaiheista pihaa, luontoa, ja Mustikkatassun satumaailman inspiroivia hahmoja ja kielellistä leikkittelyä. Mielikuvitukselle ja leikin lapsilähtöiselle rakentamiselle annetaan sijaa, jota kasvattaja tukee antaen malleja, ideoita ja varmistaa leikin jatkuvuuden. Erilaiset projektiluonteiset leikit kasvavat, kehittyvät ja muuntuvat aikuisen rikastaessa leikkiä. Lapset saavat suunnitella erilaisia leikkejä ja leikkiympäristöjä sekä valmistaa leikkeihin tarvittavia välineitä ja tarvikkeita. Ymmärrys leikin laaja-alaisuuteen ja monipuolisuuteen lapsen kasvun ja kehityksen tukijana innostaa kasvattajia kehittymään ja kouluttautumaan työssään leikin lähettiläinä.

⁴⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 25

Kuvio 22 Leikki on lapsen työtä.

Leikki kehittyy lapsen kasvaessa. Ensimmäiset lapsen leikit ovat vuorovaikutus- kurkistus- ja taputusleikkejä. Mielikuvituksen kehittyessä lapsi kiinnostuu erilaisista mielikuvitus-, satuhahmo- ja roolileikeistä. Rakenteluleikki on lapselle luontainen yhteistyön muoto ja abstraktin ajattelun kehittäjä. Liikunta- ja sääntöleikeissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja pettymyksen sietokykyä. Omaehtoiset ja ohjatut odotusleikit antavat lapsille mahdollisuuden olla tasavertainen leikinohjaaja aikuisen kanssa.

Leikki on:

- lapsen tapa jäsentää, hahmottaa ja tutkia maailmaa
- hauskaa toimintaa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa
- iloa, mielihyvää, oivalluksia, onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä tuovaa
- mielikuvituksen ja luovuuden lähde
- haaveiden ja toiveiden mallintaja
- suunnitelmallisuuden ja ongelmanratkaisukyvyyn harjoittelua
- sääntöjen noudattamista ja ristiriitojen ratkaisemista
- tunteiden säätelijä
- itsetunnon ja identiteetin kasvattaja.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti.

Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Kuvio 23 Oppimisen alueet varhaiskasvatuksessa.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksellinen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutki-

misen. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.⁴⁸

4.5.1 Kielten rikas maailma

Kielen merkitys on keskeinen, kun lapsi rakentaa kuvaa itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Lapsi tarvitsee kieltä toiminnassaan. Kielen hallintaan liittyvät valmiudet ovat perustana oppimisvalmiuksille. Leikillä ja saduilla on keskeinen merkitys lapsen kielenkehitykselle ja maailmankuvan syntymiselle.

Kielen oppiminen on luova prosessi ja oppimisessa jäljittely on tärkeä oppimismalli. Aikuis- ja vertaisryhmän kanssa käydyt keskustelut ja äidinkielellä leikittelyt kehittävät lapsen ajattelua ja ilmaisu- ja kommunikaatiotaitoja, sosiaalisia ja kulttuurisia tapoja vahvistetaan silloin, kun kieli on mukana oppimisessa.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä.⁴⁹

Kuvio 24 Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa.

⁴⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 26

⁴⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 26

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on kyseisen oppimisalueen osalta määritelty seuraavasti:

KIELTEN RIKAS MAAILMA	
<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä.</p> <p>Vahvistaa lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin.</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Huomioidaan lasten erilaiset kielelliset ympäristöt. • Tiedostetaan eri vaiheet kielen kehityksen eri osa-alueilla riippumatta lasten iästä. • Lapset saavat uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. • Yhteistyö huoltajien kanssa. • Kannustava ja johdonmukainen palaute kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoista. • Ohjataan ja tuetaan kielen kehityksen keskeisillä osa-alueilla, jolloin kielelliset identiteetit kehittyvät. • Kasvattajalla on tietoisuus omasta kielellisestä mallistaan ja puhutusta kielestään.
<p>TAVOITE</p> <p>Vuorovaikutustaidot</p> <p>Lasten kuulluksi tuleminen, aloitteisiin vastaaminen.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lapsia kannustetaan kommunikointiin jo vauvana.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ eleet, ilmeet ja liikkeet ✓ vaipanvaihto, pukeminen <p>Kasvattajan sensitiivisyys ja reagointi myös non-verbaalisiin viesteihin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ mm. päivittäiset ruokailu-, pukemistilanteet toimivat hyvinä vuorovaikutushetkinä <p>Tutustutaan ryhmän lasten kieliin (monikulttuurisuus).</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ syntymäpäivälaulu lapsen äidinkielellä
<p>Kielen ymmärtämisen taidot</p>	<p>Runsas kielellinen mallintaminen, johdonmukainen sanallistaminen ja keskusteleminen.</p> <p>Kuvaileva ja tarkka kieli.</p> <p>Kuvat, esineet, tukiviittomat.</p> <p>Puheen rinnalle visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.</p>

<p>Puheen tuottamisen taidot</p>	<p>Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa.</p> <p>Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja –painoihin.</p>
<p>Kielen käyttötaidot Tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen.</p>	<p>Harjoitellaan tilannetietoista kielen käyttöä; kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kieltä käytetään kysymiseen, vastaamiseen, kommentointiin, tunteiden ilmaisuun, keskusteluun, kertomiseen <p>Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja kirjallisuuteen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vaihtelevat tekstit ✓ monipuolinen lastenkirjallisuus <p>Hyvät tavat.</p> <p>Eläytyminen ja huumori.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ riimittelyt ja hassut sanat
<p>Kielellinen muisti ja sanavaranto Kielellinen ilmaisu monipuolistuu ja laajenee.</p>	<p>Käytetään loruja, laululeikkejä, kielellä leikittelyä, nimeämistä ja kuvaavia sanoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lorujen kuvittaminen, dokumentointi <p>Kiireetön keskustelu, lukeminen ja tarinoiden kerronta.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lasten itse keksimät tarinat ✓ sadutus ✓ sadut, lorut, runot, sanaleikit, riimittely ✓ kirjastokäynnit ✓ teatteriesitykset; oman henkilöstön toteuttamat / vierailut (pöytä-, nukke-, varjoteatterit, näytelmät, pantomiimit, roolileikit) ✓ elokuvat ✓ satukasetit ✓ keskustelut
<p>Kielitietoisuus Tietoisuus kielen rakenteellisista ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista.</p>	<p>Eri kielten havainnointi ja tutkiminen.</p> <p>Kiinnostuksen herättäminen suullista ja kirjoitettua kieltä kohtaan.</p> <p>Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.</p>

Kasvattajana:

- kunnioitan, tuen ja vahvistan lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää
- varmistan rauhallisen ääniympäristön sekä virikkeellisen ja toiminnallisen kasvuympäristön
- pyrin ymmärtämään lapsen leikkimaailmaa ja siihen liittyvää kieltä
- huomioin kulttuuriset erot puhuttaessa lasten kanssa.

4.5.2 Ilmaisun monet muodot

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työpajoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen.

Perusta taiteellisista kokemuksista syntyy musiikkia, kuvallista ilmaisua, tanssia, draamallista toimintaa, kädentaitoja sekä lastenkirjallisuutta vaalivassa ympäristössä. Taiteissa lapsella on mahdollisuus kehittää mielikuvitusmaailmaa, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta.

Taiteelliset kokemukset ja taiteen avulla ilmaiseminen kehittävät lasta yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsuudessa saatujen taidekokemusten avulla lapsi muodostaa omat taidemielitymykset ja kiinnostuksen kulttuuriin.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.⁵⁰

Mäntyharjun kunnan kulttuuritoimen järjestämät konsertit ja teatteritapahtumat tuovat oman lisänsä varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatukseen. Myös kirjaston näyttelytoiminta ja muu monipuolinen tarjonta tukee lapsen tutustumista paikalliseen kulttuuriin mm. kuvataiteessa tutustumalla tilan näyttelyihin.

⁵⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 28

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on kyseisen oppimisalueen osalta määritelty seuraavasti:

ILMAISUN MONET MUODOT	
<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Tukea tavoitteellisesti lasten musiikillisen, kuvallisen ilmaisun, käsityöllisen toiminnan sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä.</p> <p>Tutustuttaa lapset eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön.</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja eri ilmaisumuotojen yhdisteleminen. • Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lapsen oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja, myönteistä minäkuvausta, valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. • Ajattelu ja oppimisen taidot kehittyvät, kyky kuvitella ja luoda mielikuvia edistävät eettistä ajattelua. • Lapsen osaaminen vahvistuu monilukutaidossa ja osallistumisessa sekä vaikuttamisessa.
<p>TAVOITE</p> <p>Musiikillinen ilmaisu</p> <p>Tarjota ja tuottaa lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lauetaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia, liikutaan sen tahdissa.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ laulut, laululeikit ✓ omatekemät soittimet ✓ kehosoittimet ✓ rytmisoittimet ✓ tutustuminen orkesterisoittimiin ✓ perussyke, sanarytmit <p>Kannustetaan lapsia ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita eri tavoin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ musiikkiliikunta ✓ tanssi ✓ musiikkimaalaus ✓ soittaminen ✓ puhuminen, saduttaminen ✓ esiintymistilanteet <p>Kannustetaan lasta elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ äänen lähde ✓ sointiväri ✓ harmonia ✓ melodia

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ muoto <p>Musiikin peruskäsitteet</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ rytmi, taso (korkea – matala) ✓ kesto, voima <p>Konserttikäynnit</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ konserttikäyttäytyminen
<p>Kuvallinen ilmaisu Kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön.</p> <p>Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä.</p>	<p>Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ itse tekemien kuvien havainnointi yhdessä muiden kanssa ✓ taidekuvat, analysointi ja kertominen näkemästä ✓ mediasisällöt, kertominen näkemästä, mediakriittisyyteen opettelu ✓ videointi, valokuvaus ✓ rakennettu ympäristö ja luonto <p>Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota väriin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ taidenäyttelyt; omien rakentaminen ja vierailut ✓ kuvallisen viestin tulkinta ✓ Taidekeskus Salmelan kanssa tehtävä yhteistyö <p>Erilaiset tekniikat kuvan tuottamisessa</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ väriliidut, huopakynät, puukynät, laveeraus, hiili, vesi- ja peitevärit, sormivärit ✓ leikkaaminen, rypistely, repiminen ✓ kierrätys- ja luonnonmateriaaliaskartelut ✓ kuvien tekeminen moniaistisesti
<p>Käsityöllinen ilmaisu Tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yksilöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät.</p>	<p>Teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla harjoitellaan suunnittelutaitoa, luovaa ongelmanratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ muovailu ✓ leikkaaminen ✓ naulaaminen ✓ sahaaminen

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ompelu <p>Käsityöllinen toiminta mahdollistaa kokeilla itse, tukia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pehmeiden ja kovien materiaalien yhdistäminen ✓ rakentelu ✓ perinnenikkarointi ✓ lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä ✓ lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.
<p>Sanallinen ja kehollinen ilmaisu Erilaiset harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään.</p>	<p>Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ draama ✓ tanssi ✓ leikki <p>Hyödynnetään lasten mielikuvituksesta nousevia ja heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ spontaani ilmaisu ✓ yhteisesti suunniteltu, toteutettu ja arvioitu luova prosessi <p>Hyödynnetään lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.</p>

<p>Kasvattajana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • annan lapselle mahdollisuuden tutustua ja kokeilla taiteen eri alueita • tarjoan lapselle käyttöön monipuolisen välineistön, tilan ja ajan erilaisten esteettisten elämysten luomiseen, havainnointiin, kuuntelemiseen, tuntemiseen ja kokemiseen • näytän lapselle arvostavansa lasten omaa kulttuuria ja yleistä kulttuuria • olen innostunut, kiinnostunut ja koen iloa yhdessä tekemisestä • korostan tekemisen iloa ja vahvistan luottamusta lapsen omiin taitoihin • tuon rohkeasti esille erilaisia ammatillisia taitoja, luovuutta, spontaanisuutta ja uskallusta improvisointiin • mahdollistan, että lapsen töissä näkyy lapsen kehitystasoa vastaava oman käden ja tuottamisen jälki.
--

4.5.3 Minä ja meidän yhteisömme

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on kyseisen oppimisalueen osalta määritelty seuraavasti:

MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME	
TEHTÄVÄ Kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista.	NÄKÖKULMA <ul style="list-style-type: none">• Lasten laajeneva elinpiiri.• Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomuksen lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia.• Yhteiskunnan monimuotoisuus ja siinä toimiminen.
TAVOITE Eettinen ajattelu Tuetaan eettisen ajattelun taitojen kehittymistä.	MITEN? Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Teemat: <ul style="list-style-type: none">✓ ystävyys✓ oikean ja väärän erottaminen✓ oikeudenmukaisuus✓ pelon, surun ja ilon aiheet✓ ryhmän säännöt ja niiden perusteet✓ tapakasvatus✓ pienet työtehtävät (omien jälkien siivoaminen, yhteisistä tavaroista ja tiloista huolehtiminen)✓ roolileikki (toisen asemaan eläytyminen)✓ toisen huomioonottaminen ja auttaminen✓ tunnetaidot✓ myönteisen suhtautumisen opettelu muihin ihmisiin ja eri kulttuureihin
Katsomuskasvatus Edistetään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tuetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Opetushallituksen ohjeistus katsomuskasvatuksen toteuttamisesta.	Uskonnot ja muut katsomukset, uskonnottoisuus. <ul style="list-style-type: none">✓ vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat✓ tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin✓ päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu✓ eri uskontojen tavat

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lasten virret ja muut hengelliset laulut ✓ juhlapyhien hengellinen sanoma ✓ seurakunnan järjestämät uskontotuokiot ✓ vierailut seurakuntakeskuksessa (esim. joulun- ja pääsiäistapahtumat) ✓ surun / kuoleman kohtaaminen ja lasta askarruttavien kysymysten pohtiminen yhdessä <p>Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aikuinen etsii vastauksia lasten kysymyksiin yhdessä lasten kanssa keskustellen
<p>Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus</p> <p>Suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen.</p> <p>Tarkastellaan kasvuympäristöjen moninaisuutta</p> <p>Kasvatetaan lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.</p>	<p>Menneisyyden tapahtumat ja tilanteet</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lähihistoria (lapsen oma henkilöhistoria, lähiyhteisön jäsenet) ✓ museotoiminta ✓ näyttelyt (esineet, taide, kansallispuvut) ✓ valokuvat, elokuvat / dokumentit ✓ tanhut, kansanmusiikki, soittimet (viulu, kannel, harmonikka, harmoni) ✓ seura- ja perinneleikit ✓ isovanhempien vierailut ja tarinatuokiot ✓ vierailut vanhusten luona ✓ työnäytökset (esim. kehrääminen, karsaaminen, puutyöt) ✓ keskustelua arjen käytänteistä (esimerkiksi miten ennen matkustettiin, sähköttömyys) ✓ rakennetut ympäristöt ennen ja nyt <p>Nykyhetken kiinnostavat ja askarruttavat asiat</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ajankohtaiset ja askarruttavat asiat ja tapahtumat ✓ retket lähiympäristön kohteisiin ja nähtävyyksiin (kirkko, siunauskappeli, veteraanipuisto, kotiseutumuseo, juoksuhaudat, Taidekeskus Salmela) ✓ perheet, yhteisöt ✓ lähiyhteisön ja perheiden moninaisuus ✓ kulttuuriperinne nyt <p>Tulevaisuuden rakentaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tulevaisuuden mielikuvitusmaailmat ✓ lapsia kiinnostavat ammatit

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ vierailut työpaikoilla ✓ kansainvälisyyskasvatus
<p>Mediakasvatus Harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä.</p>	<p>Tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ videot leikkitalanteissa ✓ piirtäminen ✓ draama ✓ leikki ✓ liikunta ✓ päiväkotitv ✓ lasten tekemä lehti vanhemmille ✓ monipuolinen teknologian käyttäminen (iPadiit, oppimispelipöytä, kamera ja muut tallennuslaitteet) ✓ mediakasvatusviikko ✓ lähde- ja mediakriittisyyteen opettaminen ✓ vastuullinen median käyttö

<p>Kasvattajana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • luon ympäristön, jossa lasta suojellaan • opetan vähitellen itsesuojeluun kuuluvia taitoja • tiedostan, että oma malli ja esimerkki lapselle ovat tärkeitä • keskustelen vanhempien kanssa perheen vakaumuksesta ja kunnioitan sitä työssäni • ilmoitan huoltajille uskontotuokiosta ja annan perheille mahdollisuuden valita osallistumisesta • suunnittelen ja toteutan oheistoimintaa niille lapsille, jotka eivät osallistu uskonto- tai katsomuskasvatuksen tuokiolle.
--

4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapsi on luontaisesti utelias ja tutkimalla hän tyydyttää uteliaisuuttaan. Lapsi oppii oivallusten, yrittysten ja erehdysten kautta.

Lähiympäristö ja luonto ovat oleellinen osa tutkimisen ympäristöä. Mäntyharjulla luonto mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineinä. Tavoitteena on tukea lapsen luontaista kiinnostusta luontoa ja sen ilmiöitä kohtaan. Lasta kannustetaan harjoittelemaan ottamaan vastuuta luonnon ja ympäristön hyvinvoinnista.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on kyseisen oppimisalueen osalta määritelty seuraavasti:

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI	
<p>TEHTÄVÄ Antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään.</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokemukset ja elämykset auttavat lasta ymmärtämään syys- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. • Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa. • Lasta ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä.
<p>TAVOITE Matemaattinen ajattelu Tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.</p>	<p>MITEN? Ohjataan lapsia kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pienet työtehtävät (kuinka monta lusikkaa saan kattaa) ✓ laskeminen perushoitotilanteissa (kuinka monta varvasta, kuinka monta perunaa) ✓ yksi palikka enemmän – vähemmän ✓ pyöreä lihapulla <p>Innostetaan lapsia pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kuvat ✓ pelit ✓ kehollinen ilmaisu ✓ oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytäminen, pohtiminen ja päättely ✓ ratkaisujen etsiminen <p>Luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen, säännönmukaisuuksien ja muutoksien tuottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ helmien pujottelu (sarjoittaminen) ✓ luokittelu: esim. hedelmät - kasvikset ✓ pelit (lautapelit, korttipelit, muistipelit) <p>Lukujonot ja nimeäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lorut, riimit ✓ liikunta- ja laululeikit (esimerkiksi viisi pientä ankkaa, kolme varista) <p>Mittaaminen</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lämpötila ✓ määrä ✓ laatu ✓ pituus <p>Sijainti- ja suhdekäsitteet</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ liikuntaleikit (edessä - takana, alla - päällä) ✓ piirtäminen ✓ matemaattisten peruskäsitteiden opettelu (enemmän - vähemmän, suurempi - pienempi) <p>Tilan ja tason hahmottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ kappaleiden ja muotojen tutkiminen ✓ rakentelu, askartelu, muovailu ✓ muodot askartelussa tai jumpassa <p>Aikakäsitteen avaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vuorokauden- ja vuodenaajat ✓ ajan käsittäminen päivärytmin avulla (kuvat)
<p>Ympäristökasvatus Vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa.</p> <p>Kolme ulottuvuutta: 1 Oppiminen ympäristössä 2 Oppiminen ympäristöstä 3 Toimiminen ympäristön puolesta</p>	<p>Retket luonnossa ja lähiympäristössä.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ liikennekasvatus ✓ rakennettu ja rakentamaton ympäristö oppimisen kohteena ja oppimisympäristönä ✓ jokamiehenoikeudet <p>Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein ja eri vuodenaikoina.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ sään ja vuodenaikojen seuraaminen (nimikkopuun "Tulevaisuuden kuusi" seuraaminen eri vuodenaikoina, lumen sulaminen, jään muodostuminen) ✓ kasvun ihme, kasvien istutus, siementen kylväminen (hyötykasvit) ✓ valon merkitys ✓ luonnonantimet (marjat, sienet) ✓ pihansiivoustalkoot <p>Tutkiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tutkimustilanteet ja havaintojen tekeminen (lumen sulaminen, veden haihtuminen) ✓ tutkimusvälineistö (luupit, suurennuslasit, ötökkäpurkit, haavit) ✓ tutustuminen luonnonmateriaaleihin ja -aineisiin

	<p>Ohjataan lapsia kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ eläin- ja kasvilajien tunnistaminen ✓ eläinten ja kasvien kunnioittaminen ✓ tiedon etsiminen mediasta ✓ luonnonilmiöiden esteettinen kokeminen ✓ luonto rauhoittumisen paikkana <p>Kestävä elämäntapa</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ roskaamaton retkeily ✓ luonnonsuojelu (oksien katkominen ei ole oikein) ✓ kohtuullisuus ja säästäväisyys ✓ vastuullinen ruokailu ✓ energian säästäminen ✓ jätteiden vähentäminen (kierrätys, lajittelu, uusiokäyttö, korjaaminen) ✓ aikuinen huolehtii, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä
<p>Teknologiakasvatus Tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan.</p>	<p>Ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ uusien keksintöjen rakentaminen eri materiaaleista ✓ iPadien käyttö ympäristön ja luonnon tutkimisessa ja dokumentoinnissa ✓ animaatiot ✓ lasten tekemät sähköiset kirjat ja pelit ✓ kysymykset ja vastausten etsiminen yhdessä, päätelmien tekeminen <p>Havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja soveluksiin ja niiden toimintaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ koneiden ja laitteiden turvallinen käyttö ✓ lähiympäristön teknologiset ratkaisut (lelut, pelit, laitteet) ja niiden toimintaperiaatteet

Kasvattajana:

- kannustan lasta omaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun sekä luon innostavan oppimisympäristön ja -ilmapiirin omilla asenteilla
- kannustan omaehtoiseen tutkimiseen ja syy-seuraussuhteiden tulkitsemiseen omalla asenteellani ja toiminnallani
- ohjaan luontoa kunnioittavaan elämänasenteeseen ja annan mahdollisuuden tutustua sekä luonnonvaraiseen että rakennettuun ympäristöön
- tarjoan lapselle välineitä ja tuen lasta omien aistien käyttämiseen
- havainnoin lapsen matemaattisten taitojen kehittymistä lapsen ikätason mukaisesti.

4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Terveen kasvun ja hyvinvoinnin perusta on päivittäinen liikkuminen. Se on luontainen tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Kasvattajayhteisön tehtävänä on suunnitella, ohjata ja havainnoida säännöllisesti lasten motorista kehittymistä. Toimintaympäristön tulisi olla innostava, turvallinen ja sen tulisi tarjota mahdollisuuksia harjoittaa sekä hieno- että karkeamotorisia taitoja.

Varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta henkilöstö voi suunnitella lasten liikunnan vuosisuunnitelman, johon kirjataan eri vuodenaikoina harjoitettavat liikuntataidot ikäkausittain. Suunnitelmassa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset.

Päiväkodin piha, lähiympäristö ja luonto antavat hyvät puitteet erilaiselle liikkumiselle. Tasapainoilu kivien ja kantojen päällä, epätasainen maasto ja vuodenaikojen tuomat muutokset luonnossa antavat mitä mainioimman temppuradan lasten käyttöön. Vastaavasti isompien lasten liikkumiselle ja taitojen oppimiselle luistinradan ja hiihtoladun läheisyys antaa hyvät lähtökohdat.

Päiväkodissa on monipuolinen liikuntavälineistö mm. puolapuut, renkaat, köydet, kiipeilyseinä, trampoliini, leikkivarjo, tasapainovälineet, sählypelivälineet, tunneli, luistelutuet ja muut perusliikuntaa tukevat välineet. Päiväkodin sali ja liikuntavälineistö on myös perhepäivähoidon käytettävissä.

Ruokakasvatus kuuluu kiinteänä osana varhaiskasvatuksen arkeen ja ruokailutilanteisiin ja on osa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen ruokailuhetket tukevat paitsi terveyttä ja hyvinvointia edistävien ruokatottumusten omaksumista, myös lasten sosiaalisten taitojen oppimista ja itseilmaisua. Ruokailuhetket välittävät ruokakulttuuria tuleville sukupolville sekä antavat kuvaa globaalista ruokakulttuurista.

Ruokakasvatuksessa tehdään yhteistyötä ateriapalveluita kuntaan tuottavan Järvi-Saimaan palvelut Oy:n kanssa. Ruokakasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa hyödynnetään mm. Makuakokset -diplomia®, arviota ruokailun nykytilasta (<https://nykytila.fi/>), lasten ruokailua koskevien asioiden käsittelyä osana lapsen vasua tai muita huoltajien tapaamisten sisältöjä sekä muita erilaisia kyselyjä.

Terveys ja turvallisuus -sisällön tarkoituksena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Sisältöä käsitellään päivittäin erilaisissa tilanteissa pohtimalla, opettelemalla, leikkimällä ja harjoittelemalla. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hy-

vinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan erilaisiin turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa niin päiväkodilla, perhepäivähoidossa kuin muuallakin ympäristöissä liikkues-
sa.⁵¹

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on kyseisen oppimisalueen osalta määritelty seuraavasti:

KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN	
<p>TEHTÄVÄ Luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa.</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista. • Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan.
<p>TAVOITE Liikkuminen Innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja.</p>	<p>MITEN? Tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot ohjatusti ja omaehtoisesti.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ arkiliikkuminen ✓ perusliikuntamuodot; juoksu, kävely, kiipeily, hyppiminen <p>Päivittäinen omaehtoinen liikunta sisällä ja ulkona</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ monipuolinen välineistö lasten saatavilla ✓ omat jumpparadat ✓ metsä <p>Ohjattu liikkuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ liikunta- ja pihaleikit ✓ satu- ja musiikkiliikunta ✓ tempuradat ✓ seikkailuliikunta ✓ välineistön suunnitelmallinen ja monipuolinen käyttö (mm. hernepussit, leikkivarjo, pallo) ✓ monipuolisuus ja lapsilähtöisyys huomioidaan ✓ liikkeet, joiden avulla lapsi käsittelee erilaisia välineitä (mm. pallon lyöminen, potku, pompotus, heittäminen, kiinniot-taminen) ✓ retkeily

⁵¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 32

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ vuodenaikojen mahdollistama liikkuminen (mäenlasku, luistelu, hiihtäminen, vesileikit) <p>Hienomotoriset taidot</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ napit, rusetit, vetoketjut ✓ askartelu
<p>Ruokakasvatus Edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia.</p>	<p>Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ruoasta keskusteleminen ✓ tarinat, lorut, laulut ✓ ruokakasvatuksen vuosikello ✓ vuodenaikojen mukaiset juhlat ja niihin liittyvät ruoat ✓ satokauden hyödyntäminen ✓ kestävä ruokatuotanto; ruoan alkuperä ja reittiin pellolta ruokalautaselle tutustutaan myös osana lasten ympäristökasvatusta ✓ lasten aktiivisuuden, osallisuuden ja itseilmaisun kehittäminen esim. aistilähtöisen ruokakasvatuksen avulla ✓ yhteistyö muiden toimijoiden kanssa (esim. tuottajat, Martat, 4H) ✓ Neuvokas perhe ✓ Terveyttä ja iloa ruoasta. Varhaiskasvatuksen ruokailusuositus. <p>Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ myönteinen ja tasapainoinen ruokasuhte ✓ miellyttävät, rauhalliset ateriahetket ✓ kiireetön ilmapiiri ✓ aikuisen malli ✓ omatoimisuuteen ja riittävään syömiseen opastaminen ✓ maistaminen
<p>Terveys ja turvallisuus Tuetaan lasta pitämään huolta terveydestään ja henkilökohtaisesta hygieniastaan.</p> <p>Opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa.</p>	<p>Liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle päivittäisissä tilanteissa</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pukeutumis-, ruokailu-, lepo-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. ✓ ihminen (oma keho, sen hyvinvointi, aistit) ✓ ohjataan kunnioittavasti lapsen ikätasois-

ta uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon

- ✓ kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen
- ✓ kehotunnekasvatus
- ✓ Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset

Lähiliikenteessä liikkuminen

- ✓ säännöt, liikennemerkkit
- ✓ turvavälineiden käytön opastaminen (heijastin, turvaliivi, turvaistuin, kypärä)
- ✓ avun pyytäminen ja hakeminen (mielikuvaoharjoitukset "mitä tekisit, jos eksyisit?")
- ✓ turvallinen toimiminen
- ✓ liikennekasvatuksen vuosikellon hyödyntäminen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- ✓ yhteistyö Liikenneturvan kanssa

Kasvattajana:

- havainnoin lapsen motorista kehittymistä
- kannustan kaikkia lapsia liikkumaan
- suunnittelen päivän rakenteen, tilojen käytön ja toiminnan sisällön liikkumista tukevaksi
- varmistan välineistön turvallisuuden ja saatavuuden
- varmistan ateriahetkien miellyttävyyden
- mahdollistan lasten osallistumisen ruokakasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin
- suojelen lasta kiusaamiselta, häirinnältä ja kaltoinkohtelulta
- kasvatan lasta arvostamaan itseään ja toisia juuri sellaisena kuin ovat
- opetan lapselle turvataitoja, kehonosien nimiä hänen ikätasollaan
- mahdollistan lapselle omaan seksuaalisuutensa tutustumisen ja sen ilmentämisen ikätasoisella tavalla, muita loukkaamatta tai häiritsemättä
- varmistan jokaisen lapsen kehoturvallisuuden
- suojaan lasta ikätasoon kuulumattomilta asioilta
- annan lapsen kehittyä lapsen omalla aikataulullaan.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet rikastuttavat yhteisöä myönteisellä tavalla. Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kieli- taidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea toisena kielenä erilaisissa kasvatus ja opetustilanteissa. Suomen kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto.⁵²

Mäntyharjulla eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään inklusiivisesti tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Lapsen suomen kielen vahvistamisesta vastaa koko kasvatushenkilöstö. Lapsen liittymistä ryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan tuetaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lasta autetaan ja ohjataan suomen kielen oppimiseen ja käyttämiseen. Lapsen myönteinen minäkuva rakentuu siitä, että hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan.

Huoltajien kanssa on tärkeää luoda luottamuksellinen suhde. Heidän kanssaan käydään aloituskeskustelu, jossa tutustutaan perheen kulttuuriin, tapoihin ja toiveisiin sekä sovitaan uskontokasvatuksen periaatteista ja käytännöistä perheen vakaumusta kunnioittaen. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys ja vanhemmilla on mahdollisuus kysyä ja saada tarkkaa tietoa mäntyharjulaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista, sisällöstä, käytännöistä, arvomaailmasta ja toiminnasta omalla kielellään.

Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Mäntyharjun kunnassa on laadittu Kotouttamisohjelma, jonka mukaisesti varhaiskasvatuksessa tuetaan perheiden ja lasten kotoutumista. Varhaiskasvatukseen on laadittu myös oma Monikulttuurisuus rikkautena - tukimateriaali ja keskustelulomake vieraskielisten perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla.⁵³

Puhumisen ja ymmärtämisen taidon kehittämiseksi toteutetaan päivittäin lapsen tarpeisiin sopivaa kielen opetusta koko ryhmän työskentelyssä (esim. aamupiirit, laulu- ja lorutuokiot, retket jne.) ja kaikkien arjessa toistuvien perustilanteiden avulla (päiväkotiin saapuminen ja lähteminen, ruokailu, pukeminen, ulkoilu, lepo, siirtymätilanteet, wc-käynnit). Lapsen kielellistä kehitystä tukee myös, kun hän saa toimia mahdollisimman paljon pienryhmässä (esim. askartelutuokiot, lukuhetket, s2-tuokiot ja KiLi-kerhot). Vapaissa leikitilanteissa aikuisen tuki ja ohjaus on tärkeää, jotta lapsi pääsee leikkiin mukaan.

Varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan myös valmiudet lukemisen ja kirjoittamisen taitoihin. Kielen oppimisen kaikkia osa-alueita kehitetään ja vahvistetaan. Kielen oppimista edistetään kuvien,

⁵² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 33

⁵³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 33

pikapiirtämisen, yksinkertaisen ja selkeän ohjeistuksen sekä laulujen ja leikkien avulla. Jos varhaiskasvatuksessa aloittava lapsi ei osaa lainkaan suomen kieltä, kuvien, eleiden ja ilmeiden käyttö korostuu hoitosuhteen alussa.

Vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä tukevat tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa	
Sanasto ja rakenne Puheen tuottaminen	<ul style="list-style-type: none"> ✓ esineiden, kuvien ja asioiden nimeäminen ✓ kuvasta kertominen ✓ rohkaiseminen lasta ilmaisemaan itseään puhe- en ✓ kuvat, pikapiirros ja viittomat ✓ suujumppa tukee äänteiden muodostamista
Arkipuheen ja käsitteellisen kielen ymmärtäminen	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lapsen reagointi kysymyksiin, ohjeisiin ja pyyntöihin ✓ kannustaminen vastaamaan sanallisesti kysymyksiin ✓ aikuinen puhuu selkeästi ja rauhallisesti ✓ yksi ohje kerrallaan, aikuinen pilkkoo ohjeita ja asioita pieniin osiin ✓ annetun ohjeen ymmärtäminen (tarvitseeko ohjeen toistamista) ✓ kannustaminen toimimaan annetun ohjeen mukaan ✓ toisten mallista oppiminen; vertaistuki ✓ pelien sääntöjen ja sanallisten ohjeiden seuraaminen ✓ aikuisten ja toisten lasten puheen ymmärtäminen ✓ lapsi kertoo omin sanoin ymmärtämänsä luetusta ja mahdollisesti jatkaa tarinaa ✓ kuinka nopeaa puhetta lapsi ymmärtää
Lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet	<ul style="list-style-type: none"> ✓ visuaalinen erottelukyky ✓ numeroiden ja kirjainten erottaminen toisistaan ✓ suomen kielen lukusuunnan hahmottaminen
Kuunteleminen	<ul style="list-style-type: none"> ✓ kasvattaja varmistaa, että lapsi kuuntelee ja sanoo lapsen nimen ennen ohjeen antamista ✓ kasvattaja voi varmistaa, että lapsi kuuntelee esim. kosketuksella

Mäntyharjun kunnan päiväkodissa ja perhepäivähoidossa toteutetaan KiLi -kerhoa (kieli- ja liikuntakerho) ja s2 -tuokioita, joiden avulla pyritään lisäämään lapsen sanavarastoa leikkien, laulujen avulla. S2 -tuokioilla tehdään myös erilaisia hahmotustehtäviä ja pelataan erilaisia pelejä, jotka osaltaan auttavat lasta kielen hahmottamisessa. Moomin Language School -oppimissovellus ja Roihusten perhe -materiaalit ovat osana suomen kielen oppimista lasta osallistavalla ja hausalla tavalla.

Lapsen suomen kielen kehittymistä seurataan kielitaidon eri osa-alueilla. Lapsen kieltä arvioidaan arkihavainnointina lapsen päivittäisissä toiminnoissa sekä erilaisten arviointimenetelmien kautta. Lapsen kielellistä edistymistä havainnoi ja dokumentoi oman ryhmän aikuisten lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tarvittaessa kasvattajat konsultoivat muita erityistyöntekijöitä kielen ja kulttuurin vahvistamiseksi ja ohjaavat huoltajat asianmukaisen palvelun piiriin. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen kieleen tutustumista ja opettelua ei kuitenkaan rinnasteta varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen.

Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö suunnittelee, toteuttaa ja arvioi lapsen kielen kehittymistä varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuella. Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja tekee lapselle kielen kartoitukset kaksi kertaa vuodessa.

Lasten kielen kehittymisen arviointiin suunnattuja menetelmiä ovat:

- ✓ Havainnointi ja dokumentointi
 - miten lapsi käyttää suomen kielen ilmaisuja
 - miten käyttää yksittäisiä sanoja tai lauseita
 - kysyykö lapsi ja millaisia kysymyksiä
 - onko puheessa eri sanaluokan sanoja
 - miten lapsi ääntää suomen kieltä
- ✓ Kettutesti
- ✓ Pienten Kielireppu esiopetusikäisille (Espoon kaupunki)
- ✓ Lumiukko -testi
- ✓ Repun takanassa. Maahanmuuttajalasten kielitason kartoitus (Tampereen kaupunki)

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhenteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.⁵⁴

Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Oman äidinkielen osaamisen tärkeyttä suomen kielen oppimisessa ei tule unohtaa, ja vanhemmille tulee korostaa, että äidinkielen ylläpitäminen kotona on tärkeää.⁵⁵

Kasvattajana:

- olen tietoinen omasta puheestani
- puhun selkeästi ja rauhallisesti
- en huomauta, jos lapsi sanoo sanan väärin, vaan korjaan hänen puheensa toistamalla sen itse oikeassa muodossa
- herätän lapsen kiinnostuksen lukemiseen ja kirjoittamiseen
- innostan ja osallistan lasta leikki- ja oppimisympäristöjen kehittämiseen ja rakentamiseen.

⁵⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 32–33

⁵⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 33

*Korentokoplan konsteja
on jännittävää seurata.
Konsti, huippukiitäjä,
lentää etunenässä,
muut muodostelmaryhmässä.
Suukin sulta auki jää
kun katsot tätä näytelmää.
Konsti ja Kikka sekä muut
rakentavat konstikkaat siipitikapuut.*

*Kun konstailaan ja kikkaillaan,
varvikkovarikkoa tarvitaan.
Kaikki kestää vain tovin,
mutta ilahduttaa kovin.*

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatustalain mukaisesti varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleis-
tä, tehostettua tai erityistä tukea. Oikea-aikaisella ja yksilöllisesti kohdennetulla tuella edistetään
lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja
monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.⁵⁶

Varhaiskasvatuksen järjestäjä on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päi-
väkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytykset-
tä.⁵⁷

Lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksen
tukitoimet ovat varhaiskasvatuksen tietoista tehostamista, suunnitelmallista päivittäisen ympäristön
ja toiminnan arviointia ja muokkaamista lasten tarpeiden mukaisesti. Ne eivät ole erillinen palvelu
eivätkä edellytä lapsen diagnosointia tai lausuntoa. Siksi varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lap-
sen tuen tarve ja pyritään tukemaan lasta tarkoituksenmukaisella tavalla, tarvittaessa monialaises-
sa yhteistyössä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja
esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen. Tuki sisältää lapsen kehitykseen,
oppimisen tukeen ja hyvinvointiin liittyvät vastuut, työnjaot, tukitoimenpiteet sekä niiden toteutta-
mistavan ja arvioinnin.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea toteutetaan inklusion periaatteiden
mukaisesti siten, että jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen omassa lapsiryhmässään.
Tuen tarpeiden mukaisesti lapsella on oikeus myös saada varhaiskasvatusta ja tukea pienryhmäs-
sä.

Mäntyharjulla palaveri- ja vastuukäytännöt sekä monialainen yhteistyö suunnitellaan aina lapsen
edun mukaisesti.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa huolehditaan:

- Kaikilla lapsilla on oikeus tulla hyväksytyksi sellaisina kuin he ovat
- Jokainen lapsi saa olla osa ryhmää
- Lapsen tuen tarpeet pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain ja niihin myös rea-
goidaan välittömästi
- Jokaisen lapsen ja myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvatus, opetus ja hoito on
tavoitteellista toiminnan sisällön suunnittelua ja jatkuvaa havainnointia sekä arviointia
- Lapselle järjestettävä tuki toteutetaan yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä in-
klusion periaatteiden mukaisesti.

⁵⁶ Varhaiskasvatustalain 15 a §

⁵⁷ Varhaiskasvatustalain 15 a §

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Lapsella voi olla erityisen tuen tarvetta fyysisen, tiedollisen, puheen ja kielen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueella. Tuen tarve voi olla lyhytaikaista tai pysyvämpää. Lapsen yksilölliset tarpeet ja tuen tarpeet muuttuvat harjaantumisen, oppimisen ja tukitoimien myötä. Lapsen vahvuudet huomioiva tuki vähenee tai kasvaa lapsen tilanteen mukaan.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista.⁵⁸

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen yleisenä tavoitteena on havaita lapsen tuen tarve mahdollisimman varhain, jolloin voidaan tarjota lapselle mahdollisimman hyvät kehityksen ja kasvun edellytykset. Varhaisen tuen tarpeen havaitsemiseksi kasvatushenkilöstö havainnoi säännöllisesti ja systemaattisesti lasta ja lapsiryhmää sekä kirjaa havaintojaan.

Kolmitasoinen tuki on osana laadukasta pedagogista toimintaa ja sitä annetaan Mäntyharjulla ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Päiväkoti on ensisijainen varhaiskasvatuspaikka, jos lapsi tarvitsee paljon erityispedagogista tukea.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa ja se kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Inklusion periaatteena on, että ihmisellä on oikeus kuulua tavalliseen yhteisöön. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Inklusiivinen toimintatapa tukee ja edistää lapsen täysimääräistä osallisuutta.

Inklusiivisen tuen toteutumisen perustana ovat lapsiryhmien muodostaminen ja henkilöstön osaaaminen ja sijoittaminen tiimeissä. Lisäksi lapsiryhmän sisällä ja lapsiryhmien välillä tehdään joustavia ryhmittelyjä lasten tarpeiden ja toiminnan tavoitteiden mukaan. Tiimien muodostumisen ja tuen tarpeen suunnittelun lähtökohtana ovat lasten havainnointi, mahdolliset tuen suunnitelmat, niiden vaikuttavuuden arvioinnit sekä tiimien ja henkilöstön oman toiminnan arviointi.

Tuen toteuttamisen varmistamiseksi on varhain keväällä tärkeää saada kuva kokonaistilanteesta seuraavaa toimintavuotta varten. Varhaiskasvatuksen avustaja- tai lastenhoitajaresurssien kohdentamisesta päätetään aina toimintavuosittain. Käytössä on resurssiesityslomake, jonka täyttää lapsen varhaiskasvatusryhmän henkilöstö keskusteltuaan asiasta ensin lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen johtajan kanssa. Esityksessä otetaan huomioon lasten tuen tarpeet, jotka on kirjattu lapsikohtaisiin tuen suunnitelmiin ja varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Tukipalveluna päiväkodissa ja perhepäivähoidossa on myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan (myöhemmin veon) konsultointi ja ohjauspalvelut. Palveluja ovat mm. lapsikohtainen tai ryhmäkohtainen opetus, samanaikaisopetus, yhteisopettajuus, henkilöstön ja huoltajien konsultointi.

⁵⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 36

Varhaisen tuen prosessi

KUN LAPSI TARVITSEE TUKEA

1

*Lapsen
havainnointi
ja
havaintojen
dokumen-
tointi*

Konsultointi

Keskustelu tiimissä ja / tai
varhaiskasvatuksen erityisopettajan
kanssa

*Keskustelu huoltajien
kanssa*

Yleinen tuki

- hyvin toimiva ja selkeä arki
- perustaitojen harjaannuttaminen
- leikin tukeminen
- pienryhmätoiminta
- ympäristön mukauttaminen
- toimiva yhteistyö

*Ar-
vioin-
ti ja
doku-
mentointi*

3

Lapsen vasu-
keskustelu tai
ylimääräinen palaveri

- tuen tarpeen loppuminen tai yleisen tuen jatkuminen

Veon konsultaatio lapsen asioista tai tuen tarpeen suunnitelmasta, jos yleinen tuki ei riitä

2

Yhteydenotto perhetermiin

Aina huoltajien suostumus

Hyvien tuen muotojen käyttö jatkuu varhaiskasvatuksessa

4

5

Tehostettu tuki

- yksilölliset tehtävät ja tukitoimet
- terapiat, kuntoutus
- moniammatillinen yhteistyö

Monialainen yhteistyö

- mukana ne tahot, jotka liittyvät sillä hetkellä lapsen tuen toteuttamiseen ja arviointiin

6

*Ar-
vioin-
ti ja
doku-
mentointi*

Lapsen vasu-
keskustelu tai
ylimääräinen palaveri

- tehostetun tuen loppuminen tai tuen tarpeen jatkoselvittely

7

Erityinen tuki

- kahden paikka/pienennetty lapsiryhmä
- avustajapalvelut
- yksilöllinen lapsen tukeminen

8

Tavoitteena tarjota lapselle mahdollisimman hyvät kehityksen ja kasvun edellytykset

Kuvio 25 Kolmitasoisien tuen prosessi Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa.

5.1.1 Tuen järjestämisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.⁵⁹

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta.⁶⁰ Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä.⁶¹

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.⁶²

Tuen järjestämisen vastuut Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa:

- Sivistysjohtaja
 - tekee erityisen tuen päätökset
 - keskustelee ja päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista ja päättää työnjaosta eri toimijoiden kanssa
 - vastaa, että lapsella oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja
 - vastaa, että lapsella on oikeus saada varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja sekä apuvälineitä.
- Varhaiskasvatuksen johtaja
 - tekee yleisen ja tehostetun tuen päätökset
 - päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja tuen arvioinnista
 - vastaa laadukkaasta tuesta ja sen toteutumisesta
 - seuraa ja arvioi tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä
 - vastaa, että lapsella on oikeus saada varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja sekä apuvälineitä
 - huolehtii henkilöstön osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla
 - huolehtii, että henkilöstö suunnittelee tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja arvioi sitä vähintään kerran vuodessa.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
 - osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteutumisen suunnitteluun ja arviointiin päiväkodissa ja perhepäivähoidossa
 - osallistuu lapsikohtaiseen tai ryhmäkohtaiseen opetukseen päiväkodissa ja perhepäivähoidossa
 - toimii asiantuntijana henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa päiväkodissa ja perhepäivähoidossa
 - huolehtii lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.
- Varhaiskasvatuksen opettaja
 - vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavista tuen suunnitelmista ja toteuttamisen arvioinnista
 - vastaa havainnoinnista ja dokumentoinnista erillisiin lapsen tuen suunnitelmiin
 - vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta, arvioinnista ja sen vaikuttavuudesta.

⁵⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 36

⁶⁰ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

⁶¹ Varhaiskasvatustalaki 15 b §

⁶² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37

- Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
 - vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavista tuen suunnitelmista ja toteuttamisen arvioinnista yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa
 - vastaa havainnoinnista ja dokumentoinnista erillisiin lapsen tuen suunnitelmiin
 - vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta ja arvioinnista.
- Perhepäivähoitaja
 - vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavista tuen suunnitelmista ja toteuttamisen arvioinnista yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
 - vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta ja arvioinnista.
- Ryhmä- tai lapsikohtainen avustaja
 - tukee lasta tai lapsia ryhmässä
 - mahdollistaa lasten osallistumisen toimintaan inklusiivisten periaatteiden mukaan.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatusta järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea.⁶³ Lapsen tuki edellyttää toimivia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.⁶⁴

5.2.1 Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.⁶⁵

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää.

Tuen tarpeen arvioinnissa tärkein lähtökohta on huoltajien ja kasvatushenkilöstön yhteinen näkemys. Huoltajiin ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.⁶⁶

Keskustelussa nostetaan huoltajien havainnot ja kokemukset esille. Yhdessä huoltajien kanssa sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista ja se kirjataan yhdessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsi osallistuu yhteistyöhön ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapselle annetaan hänen tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea lapsen edun mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisi yhteistyöhön. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia.

Huoltajien ja varhaiskasvattajien apuna tuen tarpeen arvioinnissa on tarvittaessa mukana myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jonka tehtävänä on tukea, neuvoa ja ohjata huoltajia ja var-

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁶⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37

⁶⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37

⁶⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37–38

haiskasvatuksen henkilöstöä lasten kehityksen, oppimisen ja kasvun, suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä arvioinnissa. Yhdessä huoltajien kanssa sovitaan myös, jos lapsi tarvitsee tarkempaa kehityksen arviointia tai jatkotutkimuksia.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen huoltajien ja lasten kanssa tehtävän yhteistyön periaatteet lapsen tuen järjestämisessä:

- huoltajien ja kasvatushenkilöstön välinen tiivis arjen yhteydenpito ja erilaiset palaverit
- avoin ja positiivinen vuorovaikutus huoltajien kanssa
- henkilöstö on aloitteellinen yhteistyössä ja huolen puheeksi otossa
- kasvatushenkilöstö kertoo huoltajille tarjolla olevista tuen menetelmistä ja paikallisista lasten ja perheiden palveluista
- keskusteluissa käytetään tarvittaessa tulkkia
- huoltajien osallisuus varmistetaan eri keinoin
- kasvatushenkilöstö mahdollistaa lapsen osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuden käyttämällä eri kommunikaatiota tukevia menetelmiä ja välineitä
- lapsella on oikeus saada tukea myös tilanteissa, jossa huoltaja vastustaa tuen antamista tai huoltaja ei sitoudu yhteistyöhön.

5.2.2 Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Monialainen yhteistyö toteutetaan huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä noudatetaan salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.⁶⁷

Mäntyharjulla monialaista yhteistyötä tehdään laajan lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa mm. Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän (vuodesta 2023 alkaen Etelä-Savon hyvinvointialue) toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

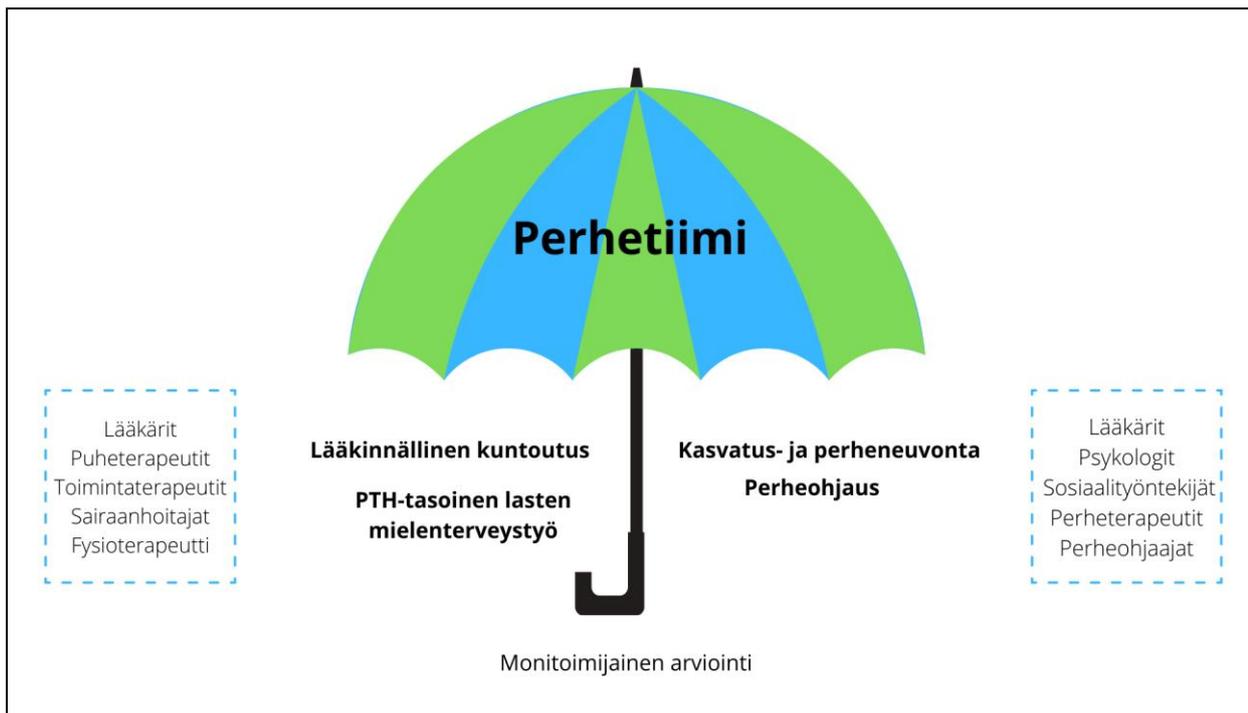
Monialaisessa yhteistyössä koollekutsujana toimii tilanteesta riippuen sosiaali- tai terveystalvelujen asiantuntija tai varhaiskasvatuksen edustaja. Varhaiskasvatuksen edustaja tekee kirjauksen monialaisesta yhteistyötapaamisesta ja liittää sen lapsen tietoihin ja jakaa huoltajille. Kirjauksessa ilmenevät mm. kokoontumisessa käsitellyt asiat, päivämäärä, kutsutut ja läsnäolijat.

Tervis -hankkeen (2015) Varhaisen tuen käsikirjan toimintamallit ja prosessin tarkistuslista sekä Varhaiskasvatuksen erityisen tuen käsikirja (2022) lomakkeineen tukevat kasvatushenkilöstön työskentelyä ja monialaisen yhteistyön etenemistä ja arviointia.

Perhetiimi

Mäntyharjulla sosiaali- ja terveystalvelujen perhetiimissä työskentelee kasvatustalvelu- ja perheneuvonnan (perheohjaaja, perheterapeutti, psykologi, lääkäri), lääkinällisen kuntoutuksen (toimintaterapeutti, puheterapeutti, fysioterapeutti, lääkäri) sekä lasten mielenterveystyön ammattilaisia (psykiatrinen sairaanhoitaja). Varhaiskasvatuksen työntekijät voivat konsultoida perhetiimin asiantuntijoita aina kun herää ajatus, että lapsi voisi hyötyä jonkinlaisesta lisätuesta.

⁶⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38

Kuvio 26 Perhetiimi (Essote, 2022).

Ennen konsultointia heränneestä ajatuksesta keskustellaan aina ensin vanhempien kanssa. Perhetiimiin ammatillaiset arvioivat lapsen ja perheen tuen tarpeita ja tekevät suunnitelman yhdessä perheen kanssa mahdollisista tukitoimista. Perheen suostumuksella varhaiskasvatus voidaan kutsua mukaan verkostoihin ja yhteisen suunnitelman tekoon. Luontevimmin asiat viedään perhetiimin arvioitavaksi varhaiskasvatuksen yhteydenottolomakkeella, jossa vanhemmat antavat suostumuksensa asian käsittelyyn perhetiimissä.

Kasvatushenkilöstö voi konsultoida perhetiimiä, jos:

- Herää huoli lapsen käyttäytymisestä tai kehityksestä
- Vanhempi kaipaa tukea arjessa jaksamiseen tai omaan vanhemmuuteen
- Perheessä on koettu menetyksiä tai suuria muutoksia
- Perheen vuorovaikutuksen vahvistamiseen tai arjen hallintaan tarvitaan tukea
- Perheen tukiverkoston tai sosiaalisten verkostojen laajentamiseen tarvitaan tukea.

Lastenneuvola

Varhaiskasvatushenkilöstö voi huoltajien suostumuksella olla yhteydessä neuvolan henkilökuntaan lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Näin voidaan yhdessä huoltajien kanssa seurata ja tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja tarvittaessa ohjata perhettä hakeutumaan eri palveluihin. Myös uuden hoitosuhteen alussa varhaiskasvatus saa tarvittaessa huoltajien suostumuksella tietoa lapsesta neuvolan terveydenhoitajilta, jotka ovat tunteneet lapsen ja perheen kauemmin. Neuvolan henkilöstö opastaa tarvittaessa huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Vuonna 2009 voimaan tulleen uuden neuvolatoiminnan asetuksen mukaan alle kouluikäiselle tehdään laajoja terveystarkastuksia 18 kuukauden ja neljän vuoden iässä. Osana 4 -vuotistarkastusta tehtävä leikki-ikäisen lapsen neurologisen kehityksen arvio eli ns. LENE voidaan toteuttaa myös siten, että lastenneuvolan terveydenhoitaja jalkautuu varhaiskasvatukseen tiloihin tekemään arvion. Arviosta sovitaan aina etukäteen vanhempien kanssa. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatukseen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Erityisesti varhaiskasvatukseen kirjallista arviota pyydetään 4-vuotiaan lapsen laajaan terveystarkastukseen. Terveystarkastuksen jälkeen varhaiskasvatukseen palautuu vanhempien kautta neuvolan kirjalliset terveiset. Varhaiskasvatukseen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Sosiaalipalvelujen lastensuojelu ja perhesosiaalityö

Varhaiskasvatus on monen muun viranomaisen kanssa velvollinen viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä lastensuojelulle tai poliisille, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Lastensuojelutyöstä suurin osa toteutetaan avohuollon lastensuojelutyönä. Ensisijaisena tavoitteena on tukea lapsia ja perheitä niin, että lasten myönteinen kasvu ja kehitys mahdollistuvat. Kun varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on myös lastensuojelun asiakkuus tai sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus, lastensuojelun sosiaalityöntekijän tai perhesosiaalityöntekijän vastuulla on huolehtia, että yhteistyössä vanhempien, varhaiskasvatukseen henkilöstön ja mahdollisesti muiden yhteistyötahojen kanssa järjestetään säännöllisesti tapaamisia ja neuvotteluja lapsen asioista. Näiden tapaamisten tarkoituksena on seurata lapsen kehityksen edistymistä ja laatia yhteisiä tavoitteita ja suunnitelmia varhaiskasvatuksessa toteutettavista lapsen ja perheen tukitoimista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaa myös lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta (*Yhteistyösuunnitelma avohuollon tukitoimena varhaiskasvatuksessa –lomake*), jonka laatimisessa voidaan tarvittaessa käyttää apuna lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatukseen henkilöstö varmistaa, että lomake on palaverissa käytettävissä. Lomake tallennetaan lapsen tietoihin ja annetaan huoltajille.

Muut yhteistyötahot

Muita yhteistyötahoja ovat mm. Mikkelin keskussairaalan lastenneurologian ja lastenpsykiatrian vastaanotto, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri sekä Vaalijalan osaamis- ja tukikeskus sekä yksityiset terapiapalvelut.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.⁶⁸

Mäntyharjulla lapsella voi olla oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen, joka alkaa 5- tai 6-vuotiaana. Päätös tehdään huoltajien suostumuksesta ja asiantuntijalausunnon perusteella. Tällöin

⁶⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38

lapsi suorittaa ensimmäisen vuoden oman ikäistensä ryhmässä varhaiskasvatuksessa ja toisen vuoden esiopetuksessa. Jos pidennetty oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana, lapsi voi osallistua esiopetukseen yhden tai kahden vuoden ajan. Tämän jälkeen lapsi siirtyy kouluun. Päätöksen pidentämisestä oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja. Erityisen tuen päätöksen tekee koulun rehtori. Erillinen kuntoutussuunnitelma (HOJKS) tehdään lapsille, joilla on erityisen tuen päätös. HOJKS:n laadinnasta vastaa erityisopettaja.

Sitoutunut yhteistyö varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen siirtymävaiheissa on olennaisen tärkeää, jotta tieto lapsen tuen tarpeesta siirtyy varhaiskasvatuksen ryhmästä tai toiminatamuodosta esiopetukseen ja huoltajat saavat tietoa tuen järjestämisestä ja siihen liittyvästä tietojen siirtymisen tärkeydestä. Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa nivelvaiheissa huolehditaan riittävästä tiedonsiirrosta, jotta tukitoimet voidaan aloittaa tehokkaasti jo esiopetusvuoden alussa. Varhaiskasvatus huolehtii siitä, että esiopetus kutsutaan mukaan palaveriin.

Varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tuleva esiluokanopettaja ja koulun erityisopettaja käyvät tiedonsiirtokeskustelun. Siirtokeskustelussa käytetään apuna varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajien täyttämää tiedonsiirtolomaketta sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tarvittaessa yksittäisten lasten asioista pidetään huoltajien, opettajien ja erityistyöntekijöiden kanssa tiedonsiirtopalaveri.

Vanhemmille kerrotaan, että varhaiskasvatustilain §41 mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle että esiopetuksen tai perusopetuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

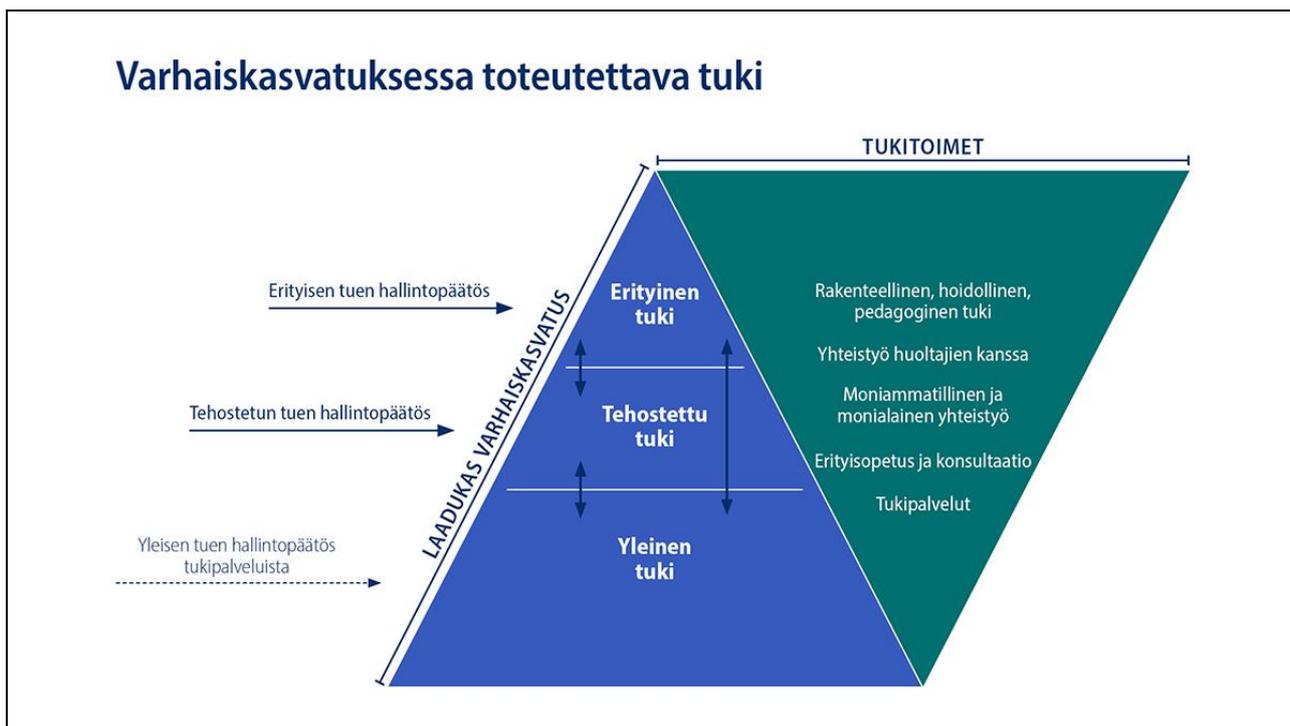
Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Erilaisiin työtapoihin kuuluvat myös muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen tarpeisiin ja lapsi tarvitsee tukea ryhmässä toimimiseen, määritellään lapselle sopivin tuen taso ja tuen muodot tuen antamisen periaatteiden mukaisesti.⁶⁹

Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia järjestelyjä. Lapsella on oikeus saada tukea kaikilla tuen tasoilla heti kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti.⁷⁰

⁶⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38

⁷⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38–39

Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki

Kuvio 27 Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki (Kirsi Alila, OKM 2022).

Mäntyharjulla lapsen tuki rakentuu kolmitasoisesti laadukkaan perustyon pohjalle. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Yleisen tuen toteuttaminen on suunnitelmallista ja tavoitteellista perustyon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti.

YLEINEN TUKI	TEHOSTETTU TUKI	ERITYINEN TUKI
Hallintopäätös tukipalveluista	Hallintopäätös	Hallintopäätös
Jokaisen lapsen oikeus, koskee kaikkia lapsia	Lapsi tarvitsee säännöllistä, tiiviimpää, yksilöllisempää ja monimuotoisempaa tukea	Lapsi tarvitsee yksilöllistä tukea, kun tehostettu tuki ei ole riittävä tai vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen
Yleinen tuki sisältää yksittäisiä tukimuotoja	Samanaikaisesti toteutettavat useat tukitoimet	Useat tukimuodot ja tukipalvelut
Toteutetaan osana perustoimintaa, annetaan heti tuen tarpeen ilmettyä	Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla	Vahvin tuen muoto, joka muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista
Tuen tarve vähäistä/ lyhytaikaista	Tuen tarve lyhytaikaista tai pidempään jatkuva tuki	Jatkuvaa ja kokoaikaista tukea

TUEN MUODOT <ul style="list-style-type: none"> • Turvallinen oppimisympäristö • Pedagogiset järjestelyt • Myönteinen vuorovaikutus • Toimiva kasvattajayhteisö • Erilaiset materiaalit, välineet, opetusohjelmat • Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva ja /tai osa-aikainen tuki • Tulkitsemis- ja avustamispalvelut 	TUEN MUODOT Yleisen tuen lisäksi <ul style="list-style-type: none"> • Lapsikohtainen ohjaaminen • Suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen • Säännölliset tukimuodot • Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva ja /tai jaksottainen tuki • Tulkitsemis- ja avustamispalvelut • Monialaisen yhteistyöryhmän antama konsultaatio ja tuki 	TUEN MUODOT Yleisen tuen lisäksi <ul style="list-style-type: none"> • Yksilölliset pedagogiset järjestelyt • Varhaiskasvatuksen erityisopettajan jaksottainen ja/ tai konsultoiva tuki • Tulkitsemis- ja avustamispalvelut • Monialaisen yhteistyöryhmän antama konsultaatio ja tuki
PEDAGOGINEN TUEN ARVIOINTI	PEDAGOGINEN TUEN ARVIOINTI	PEDAGOGINEN TUEN ARVIOINTI
VASTUU <ul style="list-style-type: none"> • Lapsen vasuun kirjattavista tuen järjestämisen käytännöistä vastaa päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja, tarvittaessa yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa • Koko varhaiskasvattajatiimi ja perhepäivähoitaja vastaa, että lapsen yksilöllinen tuki toteutuu suunnitellusti ja laadukkaasti • Tuen toteutumisen arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja koko varhaiskasvattajatiimi yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa • Huoltajien ja lapsen osallisuudesta tuen suunnitelman laatimiseen ja arviointiin vastaa koko varhaiskasvattajatiimi työkuvansa mukaisesti • Hallintopäätöksistä vastaa varhaiskasvatuksen johtaja ja sivistysjohtaja. 		

Kuvio 28 Kolmitasoinen tuki ja vastuut Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa.

5.3.1 Yleinen tuki

Kaikki lapset tarvitsevat kasvussaan ja oppimisessaan yksilöllistä tukea. Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille. Yleisen tuen pohjana on varhaiskasvatuksen laadukas perusta. Varhaiskasvatuksen laadukkaan perustan takaavat vahva perusosaamisen taso, henkilökunnan toimiva yhteistyö sekä lapsen kehityksen tuntemus.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja /tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.⁷¹

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmeessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä.

⁷¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 39

Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös.⁷²

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa lapsen tuen järjestäminen on kiinteä osa laadukasta varhaiskasvatustoimintaa. Yleinen tuki toteutetaan luonnollisena osana lapsen varhaiskasvatuspäivää hänen omassa lapsiryhmässään päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Yleisen tuen tehokkaalla ja oikea-aikaisella toteuttamisella voidaan ehkäistä tuen tarpeen lisääntyminen.

Lapsen tuen tarpeen havaitseminen käynnistää tukitoimien suunnittelun. Käytännössä yleinen tuki toteutetaan oppimisympäristön muokkaamisella lapsiryhmälle sopivaksi, toiminnan eriyttämisellä erilaisiin pienryhmiin ja toimivan, turvallisen ja motivoivan arjen rakentamisella lapselle. Lapsen saama tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukimuotoja, jotka auttavat edistämään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen kasvun ja oppimisen tilanteita suunnitellaan, arvioidaan ja dokumentoidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (lapsen vasu). Lapsen vasu laaditaan yhdessä huoltajien kanssa viimeistään kahden kuukauden kuluttua lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa ja sitä päivitetään vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa. Lapselta selvitetään hänen ikätasonsa huomioiden hänen mielenkiintonsa kohteita ja mieluisia leikkejä ja puuhia ja ne kirjataan vasuun.

Yleinen tuki, sen toteuttaminen, jatkuva seuranta ja riittävyyden sekä sopivuuden arviointi ovat ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan ja koko henkilöstön vastuulla. Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja seuraa ja arvioi yleistä tukea varhaiskasvatuksen erityisopettajan pedagogisella tuella.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita voidaan käyttää yhtenä yleisen tuen tukimuotona. Jos yleisen tuen tasolla olevalle lapselle on tarpeen järjestää kehityksensä tueksi lyhytkestoisia ja / tai intensiteetiltään matalampia tukipalveluita kuin tehostetun tai erityisen tasolla, palveluista tehdään hallintopäätös. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen johtaja. Yleisen tuen tukipalvelupäätöksessä mainitaan ja päätetään varhaiskasvatuksen toimipaikasta ja tukipalveluista. Hallintopäätös tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tukipalvelun tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Tärkeimpiä arvoja yleisen tuen toteuttamisessa Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa ovat:

- Turvallinen oppimisympäristö
- Pedagogiset järjestelyt
- Myönteinen vuorovaikutus
- Toimiva kasvattajayhteisö

⁷² Varhaiskasvatustilasto 15 c §

YLEISEN TUEN JÄRJESTELYT

TURVALLINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

- Ympäristön muokkaus lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden
 - ✓ omat naulakko-, istuma-, ruokailu- lepopaikat
 - ✓ paikka etukäteen nimetty / merkitty / kuvitettu
- Sovitut leikkipisteet
 - ✓ hiljaiset ja äänekkäät leikki- / työskentely-alueet erotettu toisistaan
- Erillinen rauhoittumistila / turva-alue
- Tavaroilla ja leluilla on yhteisesti sovitut paikat
 - ✓ kuvitus, siisteys, turvallisuus
- Lasten toiveiden kuuleminen ympäristön toteuttamisessa ja muutosten toteuttaminen yhdessä
 - ✓ leikit
 - ✓ piha-alue
 - ✓ lähiympäristö
- Yhteiset ja samat sopimukset toimintaympäristössä toimimiseen
 - ✓ liikkuminen, siirtymät, äänenkäyttö, toiminnallisuus, esteettömyys
- Kasvattajien sijoittuminen ja toiminta oppimisympäristössä
 - ✓ äänen käyttö, levollisuus, läsnäolo, kiireettömyys
 - ✓ siirtymien vähentäminen
 - ✓ odottamisen vähentäminen
- Pienryhmätoiminta
 - ✓ tutut aikuiset, lapset ja sovitut toimintatavat
- Ristiriita- ja kiusaamistilanteisiin välitön puuttuminen ja johdonmukainen ohjaaminen
 - ✓ rauhallisuus, kiireettömyys
 - ✓ vertaissovittelu
 - ✓ keskustelu
 - ✓ turvallinen leikki
- Lähiympäristön hyödyntäminen oppimisympäristönä
 - ✓ mielikuvituksen kehittyminen, luonnon arvostus ja rentouttava vaikutus
 - ✓ lapsella mahdollisuus liikkumiseen ja sitä kautta keskittymiseen

PEDAGOGISET JÄRJESTELYT

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat pohjana pedagogiselle työskentelylle
- Lasten säännöllinen ja jatkuva havainnointi sekä havaintojen dokumentointi ja toiminnan arviointi
- Lapsiryhmän tuntemus ja tarpeet sekä erilaisten oppimistapojen hyödyntäminen
- Lasten vahvuuksien huomioiminen
 - ✓ kehu, kiitos ja kannustus
- Lasten kiinnostuksen kohteiden hyödyntäminen

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lasten syttyminen spontaanisti • Lelut, pelit ja askartelutarvikkeet lasten saatavilla ikätaso huomioiden • Pienryhmätoiminta päivän eri tilanteissa, pois tuokiokeskeisyydestä <ul style="list-style-type: none"> ✓ kokopäiväpedagogiikka • Pienryhmätoiminnan muokkautuvuus, joustavat pienryhmät lasten tarpeiden mukaan • Kasvattajan mallinnus eri toiminnoissa <ul style="list-style-type: none"> ✓ puhe, katsekontakti, kehollinen ja toiminnallinen malli, toiminta lapsen tasolla, onnistumisten mallintaminen ja huomiointi • Selkeä päivästrukturi koko päivän ajan <ul style="list-style-type: none"> ✓ asioiden ennakointi, siirtymien suunnittelu ja porrastaminen, kasvattajien vastualueet päivittäisessä toiminnassa ✓ päivästruktuurin kertaaminen usein päivän aikana • Ohjeiden pilkkominen, kertaaminen ja yksinkertaistaminen <ul style="list-style-type: none"> ✓ apuna kuvat, piirtäminen, mallintaminen • Lisäaikaa toimimiseen, toiminnan tauotukset • Lasten ymmärtämisen varmistaminen ja työskentelyn aloittamisen tukeminen • Henkilökohtainen ohjaus ja tuki • Onnistumisten kokemuksen vahvistaminen monipuolisen toiminnan kautta <ul style="list-style-type: none"> ✓ eri aistikanavien hyödyntäminen oppimisessa • Leikin eri muodot vahvasti mukana pedagogisessa toiminnassa <ul style="list-style-type: none"> ✓ lasten ideat huomioon, leikkien rikastaminen sekä materiaalien että sisällöllisten ideoiden kautta ✓ ohjattu leikki, leikkiryhmä
<p>MYÖNTEINEN VUOROVAIKUTUS</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Myönteinen ilmapiiri • lämmin vastaanottaminen, hymy, peukku, kiittäminen • Lapsen yksilöllisyyden ja erilaisuuden arvostaminen • kasvattaja sopeuttaa esim. oman puheensa lapsen tarpeita vastaavaksi • Lapsen itsetunnon tukeminen • vahvuuksien näkeminen, kannustaminen, hyvän puhuminen ääneen • Lapsen osallisuuden tukeminen • kiinnostusten kohteet ja ideat • Kasvattajan kieli • kuvaileva puhe: tunteiden, leikin sanoittaminen • kertaaminen, papukaija-puhe • Ohjaava puhe • selkeä ja myönteinen, selkokielineen • Kasvattajat vuorovaikutuksen mallina: lapsi kuu-

	<p>lee, näkee, tuntee kasvattajien välisen vuorovaikutuksen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Positiivinen ja välitön palaute tavoitteen suunnasta toiminnasta lapsille • Yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa <ul style="list-style-type: none"> ✓ arvostaminen, uusien näkökulmien huomiointi • Tuetaan kaverisuhteita ja opetellaan kaveritaitoja <ul style="list-style-type: none"> ✓ ryhmäytyminen • Kaikkien lasten hyväksyvä huomiointi päivän aikana • Tunnetaitojen opettelu, tunteiden ilmaiseminen hyväksytyllä tavalla <ul style="list-style-type: none"> ✓ sallittu keino tai paikka purkaa vihaa, kiukua
<p>TOIMIVA KASVATTAJAYHTEISÖ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Työn kokonaisvaltainen suunnittelu yhdessä • Joustava asennoituminen muutokseen • Tiimityö ja säännölliset tiimipalaverit <ul style="list-style-type: none"> ✓ ryhmän tiimi ja isot tiimit ✓ suunnitelmallisuus, muistiot palavereista • Tiimisopimus <ul style="list-style-type: none"> ✓ yhteiset ja yhteisesti sovitut toimintatavat, vastuualueet ja pelisäännöt mm. vasujen laadinta • Sitoutuminen <ul style="list-style-type: none"> ✓ jokainen tiimin jäsen sitoutuu työskentelemään koko ryhmän parhaaksi • Moniammatillinen yhteistyö taustatukena • Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö <ul style="list-style-type: none"> ✓ avoimuus, myönteisyys, rehellisyys, osallisuus, välittäminen ✓ puheeksi otto • Toimiva tiedonkulku arjessa ja tiedonsiirto, kun lapsi siirtyy toiseen ryhmään tai tulee henkilökuntamuutoksia <ul style="list-style-type: none"> ✓ vuorohoitolasten huomiointi • Lapsiryhmän havainnointi, toimivuuden arviointi ja tarvittaessa joustava uudelleen ryhmittely pienryhmissä <ul style="list-style-type: none"> ✓ lapsen etu oppimisessa ja sosiaalisissa suhteissa • Rohkeus pyytää ja ottaa vastaan apua esimieheltä ja kollegoilta • Hyvän huomaaminen ja palautteen anto • Toisen arvostaminen ja kunnioittaminen erilaisine piirteineen • Muiden kollegoiden auttaminen ja tuki.

5.3.2 Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle annetaan tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on voimakkaampaa ja yksilöllisempää, jota annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee.⁷³

Tehostettuun tukeen liittyy ennaltaehkäisevä, lapsen kasvun ja kehityksen riskejä tunnistava näkökulma. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempien tuen haasteiden moninaistumista.⁷⁴

Tehostettu tuki rakentuu laadukkaan pedagogisen perustan eli yleisen tuen lisäksi lapselle järjestettävistä tehostetun tuen elementeistä. Lapsen saamaa tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä asteittain vahvistamalla. Tehostettu tuki aloitetaan lapselle, jos hänen tuen tarpeensa on säännöllistä ja se koostuu samanaikaisesti toteutettavista useista tukimuodoista.

Tehostetun tuen aloittaminen suunnitellaan yksilöllisesti ja sitä toteutetaan lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Yhdessä sovitut tukitoimet otetaan viivytyksettä käyttöön. Lapselle tulee tarjota omien tarpeidensa tasoista tukea mahdollisimman pian jo ennen hallintopäätöksen voimaantuloa.

Aloite tuen tehostamiseksi voi tulla huoltajalta tai kasvatushenkilöstöltä. Monipuolisen havainnoinnin pohjalta tehdään esitys tehostetun tuen tarpeesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, huoltajien ja tarvittavien muiden asiantuntijoiden kanssa.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa havainnot yleisen tuen toteutumisesta ja vaikuttavuudesta, tehostetun tuen aloittamisen, lapsen tarvitseman tehostetun tuen suunnitelman ja tukitoimenpiteet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen mielipiteitä ja toiveita tuen toteutuksesta kuullaan ja ne kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan lapsen ikätaso ja kehitys huomioiden. Lapsen vasun laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta.

Lapsen vasu tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa. Mikäli lapsella on vasun lisäksi kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Annetun tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti ja suunnitelmaa muutetaan tai täydennetään tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on tavoitteiden saavuttamisen kirjaaminen. Arvioinnissa tulee ilmetä, jos tehostetun tuen tarve päättyy ja siirrytään yleiseen tukeen tai vahvempaan tuen muotoon, erityiseen tukeen. Tuen muuttuessa lapsen kanssa keskustellaan hänen yksilöllisistä kokemuksistaan tuen onnistumisesta ja jatkosuunnitelmista, jotka kirjataan myös varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostetun tuen hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen johtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen opettajan esityksestä tuen suunnitelman ja vaikuttavuuden arvi-

⁷³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 39

⁷⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 39

oinnin sekä lapsen vasun perusteella. Myös huoltajat voivat hakea lapselleen tehostettua tukea vapaamuotoisella hakemuksella toimittamalla sen kunnan varhaiskasvatuksen johtajalle. Ennen päätöksen tekemistä päätöksen tekijä kuulee lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

Tehostetun tuen hallintopäätöksessä mainitaan ja päätetään tuen muodoista, varhaiskasvatuksen toimipaikasta ja tukipalveluista. Hallintopäätös tehostetusta tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.3.3 Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyemisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Tällöin kyseessä on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityisen tuen antaminen ei edellytä tehostetun tuen saamista. Mikäli tuen tarve vaatii erityisen tuen antamista, voi lapsi siirtyä suoraan yleisestä tuesta erityiseen tukeen. Erityinen tuki muodostuu useista tukimuodoista, tukipalveluista ja luonteeltaan se on jatkuvaa tai kokoaikaista.⁷⁵

Varhaiskasvatuksen erityisellä tuella tarkoitetaan vahvempien tukitoimien tarvetta ja käyttöönottoa. Erityisen tuen toteuttaminen edellyttää henkilöstöltä vahvan ja laadukkaan perusosaamisen lisäksi erityispedagogista osaamista. Erityinen tuki on suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja yksilöllistä lapsen tukemista. Työskentelyn luonne on tavoitteellista moniammatillista yhteistyötä. Tuen kannalta on tärkeää, että eri tahojen laatimat suunnitelmat sovitetaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa erityisen tuen suunnitteleminen, toteuttaminen ja arviointi kuuluu varhaiskasvatuksen opettajalle yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sekä koko kasvattajatiimille. Yhteistyöstä sovitaan tapauskohtaisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii, että havainnot ja tuen toteutuminen kirjataan säännöllisesti.

Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on koota mahdolliset aikaisemmat tuen suunnitelmat vaikuttavuuden arviointineen kuvaamaan lapsen tuen tarpeen edelleen vahvistamista tai muuttamista. Lapsen mielipiteitä ja toiveita tuen toteutuksesta kuullaan ja ne kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan lapsen ikätaso ja kehitys huomioiden.

Lapsen vasuun kirjataan tuen taso, tuen muodot, tuen edellyttämä monialainen yhteistyö, tuen vaikuttavuuden arviointi, mahdollinen kuntoutus ja muut tukipalvelut yhdessä huoltajien kanssa. Tuen tarvetta ja lapsen kehittymistä arvioidaan kokoaikaisesti ja tarpeen mukaan asiantuntijat voivat seurata lapsen opetusta ryhmässä. Asiantuntijalausuntoja hyödynnetään lapsen vasun laadinnassa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi antaa erityisopetusta suunnitellusti varhaiskasvatusryhmissä esim. samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena ryhmän opettajan kanssa. Erityisen tuen lasten varhaiskasvatus järjestetään päiväkodissa.

Annetun tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti ja suunnitelmaa muutetaan tai täydennetään tarpeen mukaan. Tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan vastaamaan tilan-

⁷⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 39–40

netta. Arvioinnissa tulee ilmetä, jos erityisen tuen tarve päättyy ja siirrytään yleiseen tukeen tai tehostettuun tukeen. Tuen muuttuessa lapsen kanssa keskustellaan hänen yksilöllisistä kokemuksistaan tuen onnistumisesta ja jatkosuunnitelmista, jotka kirjataan myös varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Erityisen tuen hallintopäätöksen tekee sivistysjohtaja varhaiskasvatuksen johtajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen opettajan esityksestä tuen suunnitelman ja vaikuttavuuden arvioinnin sekä lapsen vasun perusteella. Myös huoltajat voivat hakea lapselleen erityistä tukea vapaamuotoisella hakemuksella toimittamalla sen kunnan varhaiskasvatuksen johtajalle tai sivistysjohtajalle. Ennen päätöksen tekemistä päätöksen tekijä kuulee lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

Erityisen tuen hallintopäätöksessä mainitaan ja päätetään tuen muodoista, varhaiskasvatuksen toimipaikasta ja tukipalveluista. Hallintopäätös erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.3.4 Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti. Tuen muotoja voi saada samanaikaisesti, heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan.⁷⁶

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.⁷⁷

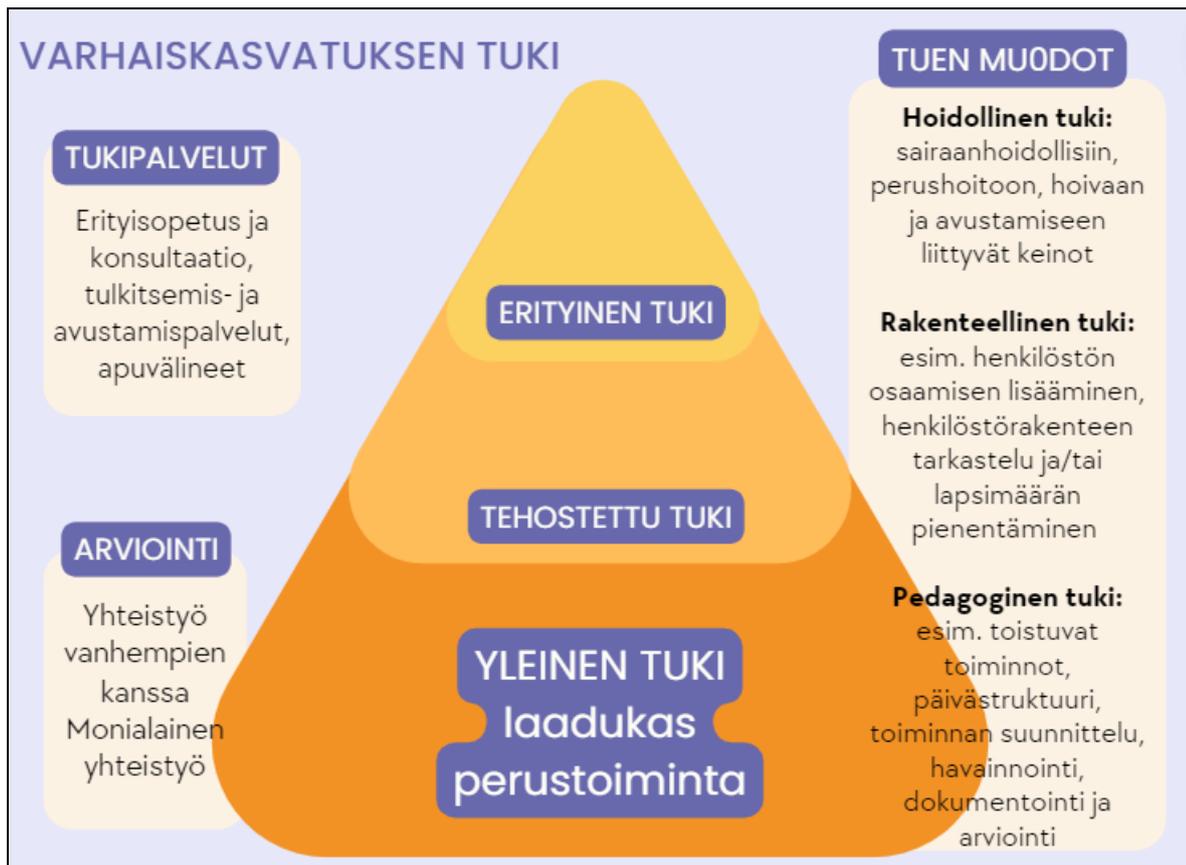
Kasvattajana varmistan inklusiivisen arvoperustan mukaisesti, että

- tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tarpeen mukaisia
- pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa käytän ensisijaisesti toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää
- apuvälineiden käyttö ja avustaminen mahdollistaa lapsen mukana olemisen samassa tilassa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

⁷⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40

⁷⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40

Lapsen saama tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukimuotoja.

Kuvio 29 Tuen muodot osana varhaiskasvatuksen tukijärjestelmää.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen voi kuulua sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten esimerkiksi viittomien, kuvien tai erilaisten teknologisten ratkaisujen käyttö. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tukimuotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Kaikille lapsiryhmän lapsille kohdistettavaa pedagogista toimintaa suunnitellaan, sovelletaan ja suunnataan yksittäisen lapsen tai lasten tarpeiden mukaisesti. Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.⁷⁸

⁷⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40

PEDAGOGISET TUEN MUODOT

Selkeä päivästrukturi	<ul style="list-style-type: none"> • toistuvat rutiinit • kuvitettu päiväjärjestys eri vaiheessa päivää • vuorolasten iltahoito ja viikonloppu kuvina • ennakointi kuvien avulla siirtymissä.
Päivittäisten toimintojen rytmittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnan porrastus • pienryhmätoiminta • tauotus • ruokailu- ja lepoaika • suunnitellut ja porrastetut siirtymätilanteet • ryhmien joustava muuntelu • oppimisympäristöjen muokkaaminen ja monipuolinen käyttö koko päivän ajan.
Pienryhmätoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • S2 -toiminta • KiLi-kerho • toimintaterapia • satuhieronta • leikkiryhmä • ohjattu toiminta.
Lapsikohtainen ohjaaminen	<ul style="list-style-type: none"> • lapsikohtaiset kuvat • lapsi mukana yleisessä toiminnassa • lapsen huomion kiinnittäminen koskettamalla tai mainitsemalla lapsen nimi • sensitiivinen ja saavutettava vuorovaikutus • ajan antaminen lapselle ja lapsen tehtäville • ennakointi • rentoutusharjoitukset.
Toiminnan eriyttäminen	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnan soveltaminen lapsen taitojen mukaisesti • tehtävien sopeuttaminen lapsen taitojen mukaiseksi • joustavat pienryhmät • tilojen muokkaaminen tarpeen mukaiseksi • välineet oppimisen tukena • luonto oppimisympäristönä.
Materiaalit ja välineet	<ul style="list-style-type: none"> • aikaa ilmaisevat välineet (esim. Time Timer, munakello, tiimalasi, ajastin) • keskittymistä tukevat materiaalit (esim. istuintyyny, jumppapallot, sermit, kuulosuojaimet, kuminauhat tuolin jaloissa, keskittymis- ja hypistelylelut) • rauhoittumista tukevat välineet (esim. pai-

	<p>notyynyt, -peitot, -lelut ja –liivit, tunto- ja aistilelut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • omatoimisuutta tukevat välineet (esim. wc -istuimen pienennin, nousukorokkeet, paikamerkit) • liikkumista helpottavat välineet ja materiaalit (esim. luistelutuki, tarranauhamerkinnot, matot) • hienomotoriikkaa tukevat välineet (esim. kynätuet) • Papunetin kuvat • Roihusten perhe –materiaali • erilaiset pallot (isot jumppapallot, nystyräpallot, kulkuspallo) • tunnekuvat ja muut tunnekasvatusmateriaalit • eroauttamisen salkku ja muut ero-ohjauksen menetelmät.
Viittomien ja kuvien käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • ilmaisun tuki ja mahdollistaja • päivärytmi • ruoka-aineet • lorut • laulut • sadut.
Muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • esinekommunikointi • pikapiirtäminen • eleet ja ilmeet • katsekontakti • koskettaminen • satuhieronta.
Tieto- ja viestintäteknologian käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • opetuspelit • etäpalaverit (esim. teams-yhteys) • lapsen omat ohjelmat (esim. etäpuheterapia) • kommunikaattori • kuvaaminen lapsen arjen tilanteista / kuvalla kommunikointi • havainnointi, dokumentointi, arviointi erilaisten laitteiden ja ohjelmien avulla.
Pedagoginen toiminta	<ul style="list-style-type: none"> • laadukas toiminnan suunnittelu (myös eriliset tuen suunnitelmat) • havainnointi • dokumentointi eri keinoin • arviointi • sovitut ryhmän käytännöt; lapsi pääsee

	osalliseksi ryhmän toimintaan <ul style="list-style-type: none"> • henkilöstön yhteisesti sovitut ja johdonmukaiset pedagogiset ja erityispedagogiset työtavat ja menetelmät • koulutukset.
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki ja konsultaatio	<ul style="list-style-type: none"> • varhaiskasvatustoiminnan konsultoiva tuki arjen tilanteissa • materiaalivinkit • palaverit • yhteyshenkilö monialaisessa yhteistyössä • havainnointi • kartoitukset ja arviot (mm. Kettu, Lumiukko) • pienryhmätoiminnan suunnittelun tuki.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen.⁷⁹

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen oman täydennyskoulutuksen lisäksi on mahdollista hakeutua omaehtoiseen täydennyskoulutukseen. Koulutustiedot tallentuvat henkilöstöohjelmaan ja koulutustarpeista ja -toiveista keskustellaan varhaiskasvatuksen johtajan kanssa pidettävissä kehityskeskusteluissa.

RAKENTEELLISET TUEN MUODOT	
Oppimisympäristön järjestäminen ja muokkaaminen, esteettömyys	<ul style="list-style-type: none"> • tunnustelupinnat • matot tai muut materiaalit merkitsemässä eri toimintoa • liiat ärsykkeet pois, rauhallinen ja selkeä ympäristö (esim. seinillä kuvat, ohjeet) • melua vaimentavat apuvälineet • tilan jakaminen sermeillä • inva-wc, leveät ovet, ei kynnyksiä tai portaita • toiminnan suunnittelu esteettömiin ympäristöihin • paikkajärjestelyt, jotka tukevat lapsen osallistumista, omatoimisuutta, keskittymistä ja oppimista • esteettömät ja selkeät paikat mm. eteisessä, ruokailussa.
Ryhmän lapsimäärän pienentäminen	<ul style="list-style-type: none"> • lisäkerroin • pidennetyssä oppivelvollisuudessa 20 lasta ryhmässä.

⁷⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40

Henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut	<ul style="list-style-type: none"> • henkilöstömitoituksen muuttaminen tarpeen mukaan • varhaiskasvatuksen erityisopettajan jaksotainen tuki ja opetus.
Tulkitsemis- ja avustamispalvelut	<ul style="list-style-type: none"> • tulkkipalvelu vieraskielisten lasten perheille esim. vasukeskustelussa tulkkipuhelimen avulla • tukiviittomat • ryhmäavustaja • henkilökohtainen avustaja.
Apuvälineet	<ul style="list-style-type: none"> • kuuloa tukevat apuvälineet • motoriikkaa tukevat apuvälineet (esim. erilaiset tuolit ja vaunut) • näkövammaisen oppimista tukevat apuvälineet (esim. pistekirjoituskone) • omatoimisuutta tukevat apuvälineet • vuorovaikutusta tukevat apuvälineet (esim. kommunikaattori tai esinekommunikaatio).

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet.

Varhaiskasvatuksessa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.⁸⁰

HOIDOLLISET TUEN MUODOT	
Terveydenhoidollinen osaaminen ja sen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> • diabetes- tai epilepsiahoitajan koulutus lapsiryhmän kasvattajille ennen hoitosuhteen alkua ja tarvittaessa lääkehoidon toteuttamista varten • ensiapukoulutukset • ajantasainen lääkehoitosuunnitelma; lääkehoitoon perehtyminen ja sen toteuttaminen • ruokavaliot; koulutus • muu tarvittava täydennyskoulutus.
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio	<ul style="list-style-type: none"> • terapiapalvelut • vammaispalvelu

⁸⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40–41

	<ul style="list-style-type: none"> • lapsiperhepalvelut • lastensuojelu ja perhetyö • Vaalijalan osaamis- ja tukikeskus • Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri • yksityiset palveluntuottajat.
Apuvälineet	<ul style="list-style-type: none"> • lääkitykseen, ruokavalioon ja perushoitoon liittyvät apuvälineet • henkilöstön koulutus apuvälineiden käyttöön.

<p>Kasvattajana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • varmistan lapsen kuulumisen ryhmään • pyrin toiminnallani harjaannuttamaan lapsen perustaitoja • vahvistan lapsen itsetuntoa • vahvistan hyvää vuorovaikutusta aikuisten ja lasten välillä • varmistan lapselle vertaistuen • pyrin selkiyttämään toiminnan rakenteen ajan, tilan, ihmisten ja toimintojen suhteen • järjestän oppimisympäristön tarkoituksenmukaiseksi • huolehdin myönteisestä ja turvallisesta oppimisympäristöstä • käytän kuvia kaikissa arjen tilanteissa • havainnoin ja arvioin lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia • huolehdin, että lapsella on käytössään tarkoituksenmukaiset opetus-, leikki- ja kuntoutusmateriaalit sekä apuvälineet.
--

5.4 Lapsen tuen arviointi

Lapsen tuen antaminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia. Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.⁸¹

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa tuen antamista arvioidaan säännöllisesti tiimipalaverissa. Arvioinnin tavoitteena on selkiyttää tuen vaikuttavuus sekä arvioinnin pohjalta tapahtuvan jatkosuunnitelman laatiminen tai päivittäminen. Jatkosuunnitelmassa todetaan käytettävät tuen

⁸¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41

taso, tukimuodot ja vastuuhenkilöt. Tiimeissä tapahtuvissa arvioinneissa sovitaan tai päivitetään käytännöt, joiden avulla lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Oppimisympäristöjen suunnittelua, muokkausta ja arviointia tehdään koko ajan tuen tarpeita vastaavaksi. Tarvittaessa fyysisten oppimisympäristöjen muokkaamisessa tehdään yhteistyötä kunnan teknisen toimen kanssa.

Arvioinnin tukena ovat erilaiset tuen prosessin lomakkeet, tuen suunnitelmat, kasvattajien monipuoliset havainnot, pienryhmätoiminnan arvioinnit sekä yleisen tuen arviointikaavake. Tuen antamisen säännöllisestä arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja tiimivastaava.

Huoltajien ja lasten osallisuus arvioinnissa varmistetaan alku- ja vasukeskustelussa, yhteistyöpala-vereissa ja päivittäisissä kohtaamisissa. Lapsen vasussa sovitaan, millä aikataululla, miten ja millä ryhmällä arviointi tullaan toteuttamaan. Kuitenkin arviointi tapahtuu vähintään kerran toimintavuoden aikana. Lisäksi tuen antamisen kokonaisuutta arvioidaan huomioidaan lapsen mielipide ja toivomukset lapsen ikätaso ja kehitys huomioiden.

Monialaista yhteistyötä ja arviointia tehdään yksilöllisesti yksittäisen lapsen tuen antamisen kohdalla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu monialaisen tuen antamisen arviointiin.

Lisäksi monialainen lapsen tuen tiimi kokoontuu kaksi kertaa vuodessa keskustelemaan ja arvioimaan hyvinvointialueen ja kunnan lapsi- ja perhepalvelujen vaikuttavuutta. Yhteistyötä tehdään myös kunnan hyvinvointityöryhmän, oppilashuoltotyöryhmän ja perheneuvon kanssa.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako ja muut tukeen vaikuttavat asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (myöhemmin lapsen vasu). Lapsen vasun laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa.

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.⁸²

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa lapselle annetun tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti ja lapsen sähköistä varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteet ja niiden saavuttaminen kirjataan lapsen vasuun, ja tavoitteita muutetaan aina tarvittaessa vastaamaan uutta tarvetta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan myös kirjataan, jos tuen tarve ja toimenpiteet päättyvät. Tuen tarve arvioidaan lapsen siirtyessä esiopetuksen. Siirtopalaverit järjestetään keväisin ja ne ovat tarvittaessa monialaiset.

⁸² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.⁸³

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- ✓ varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- ✓ oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- ✓ tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- ✓ vuorovaikutus ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- ✓ käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- ✓ tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- ✓ henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- ✓ lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- ✓ tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- ✓ pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- ✓ varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- ✓ perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- ✓ terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- ✓ yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- ✓ lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- ✓ erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- ✓ sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- ✓ mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- ✓ tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- ✓ tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

⁸³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41–42

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.⁸⁴

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin⁸⁵.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen hallintopäätösperiaatteet ja -menettelyt:

- Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia.
- Ennen päätöksen tekemistä päätöksen tekijä kuulee lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa⁸⁶
- Huoltaja voi myös hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle
- Hallintopäätös on toistaiseksi voimassa oleva
- Hallintopäätös on aina perusteltu⁸⁷
- Hallintopäätöksen liitteenä on valitusosoitus ja muutoksenhakuohje⁸⁸
- Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvet, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista. Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan.⁸⁹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.⁹⁰

⁸⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 42

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁸⁷ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 62 §

⁸⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 43

⁹⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 42

Hallintopäätöksen tekoon kuuluu hallintolain mukaan yhtenä osana kuuleminen. Huoltajien tulee tietää, mistä asiasta heitä kuullaan. Kirjallisessa kutsussa suulliseen kuulemiseen tai kirjallisessa kuulemisessa tulee käydä selkeästi ilmi, että lapselle harkitaan tehostetun tuen, erityisen tuen tai varhaiskasvatustuksen mukaisten tukipalveluiden päätöksen tekemistä tai päivittämistä. Jos tukipäätöksen tekemiseksi on hankittu tai tehty myös muu selvitys, se tulee toimittaa huoltajille hyvissä ajoin ennen kuulemistä.

Kuuleminen voi tapahtua henkilökohtaisena tapaamisena, jolloin suullisessa kuulemisessa lapsen ja huoltajan esille tuomat näkemykset kirjataan muistioon. Muistio kuulemistilaisuudesta voidaan sisällyttää varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi. Kuulemisen toteuttaa ja päätösesityksen valmistelee varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kuulemistilaisuuden jälkeen varhaiskasvatuksen opettaja lähettää sähköisesti tai antaa paperilla kirjatut näkemykset päätöksentekijälle.

Mikäli yksittäinen lapsi tarvitsee yleisen tuen tasolla lyhytkestoisia ja / tai intensiteetiltään matalampia yksilöityjä tukipalveluita, tehdään näistä hallintopäätös.

- Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekevät yhteistyössä huoltajien kanssa esityksen tukipalvelusta varhaiskasvatuksen johtajalle, joka tekee asiasta viranhaltijapäätöksen.
- Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa huoltajien kuulemisesta sekä kuulemistilaisuudesta kirjattun dokumentin toimittamisesta hallintopäätösesityksen liitteeksi.
- Esityksessä ja päätöksessä mainitaan tukipalvelut ja varhaiskasvatuspaikka.
- Kirjallinen päätös lähetetään huoltajille. Hallintopäätökseen liitetään myös muutoksenhakuohjeet.
- Päätös tukipalveluista liitetään lapsen vasuun. Lapsen vasu päivitetään aina päätöksen mukaiseksi.
- Lapsen tukipalvelut tulee aloittaa jo ennen hallintopäätöksen voimaantuloa.
- Yleisen tuen tukipalvelupäätös on voimassa toistaiseksi ja se kumotaan varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä, mikäli tukipalvelun tarve muuttuu lapsen vasun tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.
- Päätöksentekijä arkistoi päätöksen kunnan arkistonmuodostussuunnitelman (AMS) mukaisesti.

Mikäli varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella ilmenee tehostetun tai erityisen tuen tarvetta, hänelle tulee järjestää hänen tarpeidensa tasoista tukea mahdollisimman pian. Olennaista lapsen tuen tarpeen määrittämisessä on henkilöstön ammattitaito, lapsen systemaattinen havainnointi, tuen tarpeen dokumentointi ja arviointi, tuen vaikuttavuuden arviointi sekä yhteistyö huoltajien ja mahdollisesti muiden ammattilaisten kanssa. Tehostetusta tai erityisestä tuesta tehdään aina hallintopäätös.

- Varhaiskasvatuksenopettaja kutsuu koolle huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa monialaisen asiantuntijaryhmän. Yhteistyöpalaverissa keskustellaan lapsen tuen tarpeista, lapsen jo saamasta tuesta ja sen vaikuttavuudesta sekä tehostetun tai erityisen tuen aloittamisesta. Palaverissa tehdään esitys tuen tasosta ja muodoista sekä tukipalveluista.
- Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa huoltajien kuulemisesta sekä kuulemistilaisuudesta kirjattun dokumentin toimittamisesta tuen esityksen liitteeksi.

- Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee esityksen varhaiskasvatusjohtajalle lapsen tehostetun tai erityisen tuen aloittamisesta. Esitykseen liitetään mahdollinen tuen suunnitelma, vaikuttavuuden arviointi, lapsen vasu ja huoltajien kuulemisesta kirjattu dokumentti.
- Tehostetun ja erityisen tuen esityksessä ja päätöksessä mainitaan ja päätetään tuen muodoista, tukipalveluista ja varhaiskasvatuspaikka.
- Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen tehostetun tuen aloittamisesta esityksen ja muiden liitteiden perusteella.
- Sivistysjohtaja tekee päätöksen erityisen tuen aloittamisesta esityksen ja muiden liitteiden perusteella.
- Tehostetun ja erityisen tuen päätös on voimassa toistaiseksi ja se kumotaan varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen vasun tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.
- Kirjallinen päätös lähetetään huoltajille. Hallintopäätökseen liitetään myös muutoksenhakuohteet.
- Tuen taso, tuen päätös ja / tai sen kumoaminen kirjataan lapsen vasuun. Lapsen vasu päivitetään aina päätöksen mukaiseksi.
- Hallintopäätös liitetään lapsen vasuun.
- Lapsen tarvitsema tuki tulee aloittaa jo ennen hallintopäätöksen voimaantuloa.
- Päätöksentekijä arkistoi päätöksen kunnan arkistonmuodostussuunnitelman (AMS) mukaisesti.

Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus:

- Lapsen siirtyä esiopetukseen tulee rakentaa mahdollisimman joustavaksi ja niin, että lapsen tarvitsema tuki jatkuu saumattomasti.
- Varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii siitä, että esiopetus kutsutaan mukaan yhteistyöpalaveriin. Palaveri järjestetään yhteistyössä huoltajien kanssa ja niihin voidaan kutsua myös muita lapsen ja hänen perheensä kanssa työskenteleviä asiantuntijoita.
- Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheessa on tärkeää, että huoltajat saavat tietoa tuen järjestämisestä ja tuen antamiseen vaikuttavien tietojen siirtymisen tärkeydestä.
- Esiopetuksessa yleisen tuen tukipalveluista ja tehostetusta tuesta ei tehdä hallintopäätöstä. Mikäli esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa oleva lapsi tarvitsee yksilöityjä tukipalveluita tai tehostettua tukea, tehdään arvioinnin perusteella varhaiskasvatuksessa oma hallintopäätös.
- Erityisen tuen tulee olla esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarpeita vastaavaa ja mahdollisimman samanlaista.
- Esiopetuksessa tehdään erityisen tuen päätös. Mikäli lapsi on esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen piirissä ja tarvitsee erityistä tukea, tehdään arvioinnin perusteella varhaiskasvatuksessa oma hallintopäätös, ellei esiopetuksessa sitä tehdä.

*Hiiriväen piirissä
pyörii mahtihiiri Roima.
Sillä on hallussaan häntätaikavoima.
Häntäänsä kun kieputtaa,
joka pulma ratkeaa.*

*Ilohiiri Virne käyttää toisenlaista mahtia.
Silloin pitää hiljentää
vilistyksen tahtia.
Luodaan silmään ilonpilkahdus,
näin saadaan uusi oivallus.
Ja kun hymyssä on suu,
kaikki aina onnistuu.*

6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.⁹¹

Toiminnan arvioinnin tarkoitus on:

- varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehittäminen
- lapsen kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen
- lain tarkoituksen toteutumisen turvaaminen
- mahdollistaa lapsesta lähtevän varhaiskasvatuksen suunnittelun
- tukea huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämistä
- tiedon tuottaminen paikallisen varhaiskasvatuksen kehittämiseksi ja poliittisen päätöksenteon pohjaksi.

Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat tarpeen mukaan päättäjät, varhaiskasvatuksen johtaja, varhaiskasvattajat, huoltajat sekä lapset.

Arviointi perustuu varhaiskasvatussuunnitelmaan, lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, tiimien ja perhepäivähoidon ryhmävasuihin, varhaiskasvatusympäristön analysointiin, päiväkotien ja perhepäivähoidon toimintasuunnitelmien arviointiin sekä asiakastyytyväisyys- ja henkilöstökyselyihin ja yksilö- ja ryhmäkohtaisiin kehityskeskusteluihin.

6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen Mäntyharjulla

Mäntyharjulla kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat perustana pedagogisen toiminnan suunnittelulle, arvioinnille ja kehittämiselle.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa kansallisen tason varhaiskasvatuksen kehittämistä ja lapsen kehityksen ja oppimisen edellytysten parantamista.

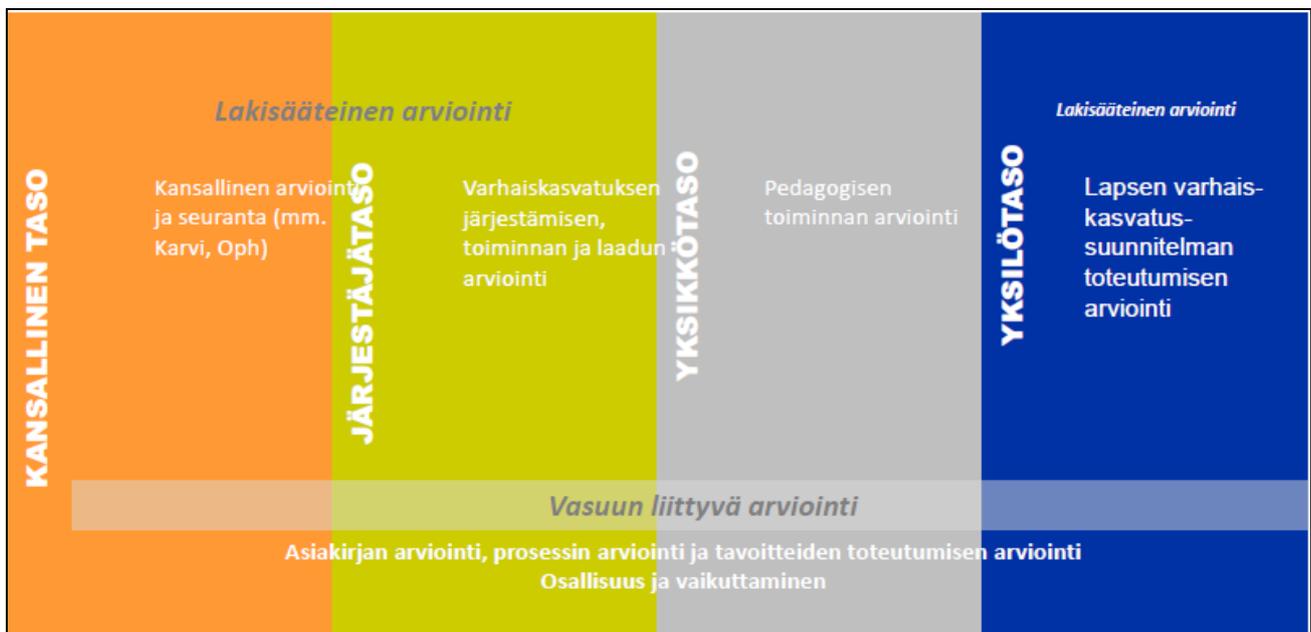
Arvioinnin tehtävänä on systemaattisesti tarkastella toteutuvatko varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut asiat lapsen arjessa. Varhaiskasvatuksen laadun ja arvioinnin johtamista ja kehittämistä tukee varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelma.

⁹¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 47

Mitä arvioidaan	Arviointimenetelmät, dokumentointi	Milloin arviointi toteutetaan?	Osallistujat	Tulosten hyödyntäminen	Vastuu
Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma; Linjaukset, painopisteet, laatu	Kyselylomake. Karvin, OPH:n, OKM:n tmv. tekemät kansalliset kyselyt.	Tarvittaessa. Vähintään kerran kahdessa vuodessa.	Henkilöstö, huoltajat, kuntapäätäjät	Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen kansallisella tasolla. Kuntavasun päivittäminen vastaamaan senhetkistä tilannetta.	Kansalliset tahot Varhaiskasvatuksen johtaja
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Havainnointi, kirjaaminen sähköiseen vasuun, vasukeskustelut	Jatkuvaa. Huoltajien kanssa arviointikeskustelu keväällä.	Huoltajat, henkilöstö	Lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen tukeminen	Varhaiskasvatuksen opettaja
Ryhmävasu ja tiimisopimus; Arvot, yleiset periaatteet, vastuut ja odotukset	Tiimipalaverit, tiimikehityskeskustelu	Jatkuvaa. Vähintään kerran vuodessa.	Henkilöstö, Varhaiskasvatuksen johtaja	Tiimikohtaisen työskentelyn parantaminen, omien vahvuuksien esille tuominen, pienryhmätoiminnan kehittäminen	Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi, tiimivastava. Varhaiskasvatuksen johtaja
Lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen; Vuorovaikutus, mielekäs ja kehittävä toiminta	Lasten tähtihetket, osallisuuden puu, lasten kokoukset, vasukeskustelut, oven-suukuulumiset, vanhempainillat ja muut toiminnalliset tapahtumat.	Jatkuvaa. Tiimissä sovitun aikataulun mukaisesti. Vähintään kerran vuodessa.	Lapset, huoltajat	Lapsilähtöinen ja osallistava toiminta inklusiivisten periaatteiden mukaan.	Varhaiskasvatushenkilöstö
Toimintasuunnitelma; Pedagogisen toiminnan arviointi, työtavat, oppimisympäristöt, kokopäiväpedagogiikka, oppimisen	Havainnot, toiminnan kuvaukset pienryhmissä, tiimikansiot, pedagogiset iltapäivät, toimintakertomus	Jatkuvaa. Toimintakertomus kesällä ennen uuden toimintavuoden alkua.	Tiimi	Pedagogiikan yhtenäistäminen, kehittämistoimenpiteet seuraavalle toimintavuodelle	Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi, tiimivastava

osa-alueet ja laaja-alainen osaaminen					
Oman työn arviointi; Oman ammatillisuuden vahvistaminen	Työyhteisöillat, kehityskeskustelut, oman työn arviointilomake mm. Socratic -kyselynä. Kuntavasun "kasvattajana" -laatikot.	Jatkuvaa. Erillisten painotusten mukaisesti	Varhaiskasvatushenkilöstö	Varhaiskasvattajan toiminnan, toimintakulttuurin, oppimisympäristön, osallisuuden, inklusiivisuuden ja tiimin pedagogisen toiminnan kehittäminen.	Varhaiskasvatuksen johtaja

Kuvio 30 Arviointisuunnitelma Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa.

Kuvio 31 Arviointi varhaiskasvatuksessa (OPH:n materiaali 2017).

1 Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea kuntaa arvioinnin ja laadunhallinnan toteutuksessa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti.⁹²

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) on esitellyt suomalaiset varhaiskasvatuksen laadun indikaattorit. Varhaiskasvatuksen laadun arviointimallissa laatua tarkastellaan sekä rakennetta prosessilaatuna. Rakennelaadulla tarkoitetaan niitä reunaehtoja, lakeja ja säädöksiä, jotka säätelevät niitä puitteita, missä ja millä ehdoilla varhaiskasvatusta toteutetaan. Prosessilaadulla tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jonka lapsi kohtaa varhaiskasvatuksessa ollessaan.

⁹² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 47

2 Järjestäjätason arviointi ja toiminnan kehittäminen

Järjestäjätason arviointi on varhaiskasvatuksen järjestämisen, toiminnan ja laadun arviointia. Varhaiskasvatuksen järjestäjänä kunta seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista.

Mäntyharjulaiset varhaiskasvatuspalveluja käyttävät huoltajat arvioivat saamaansa palvelua ja toiminnan laatua mm. sähköisellä kyselyllä. Asiakaskysely toteutetaan joka toinen vuosi. Sen avulla lasten huoltajat voivat arvioida toteutettavaa varhaiskasvatusta, saatavuutta ja palvelukykyä. Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä. Tulokset julkaistaan vanhemmille esimerkiksi vanhempainilloissa tai tiedotteella.

Mäntyharjulla varhaiskasvatuksessa järjestäjätason arvioinnista ja kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen johtaja. Pedagogisen johtamisen työvälineitä kehitetään ja otetaan johdonmukaisesti käyttöön.

3 Yksikkö- ja ryhmätason arviointi ja kehittäminen

Yksikötason arviointi on pedagogisen toiminnan arviointia. Pedagogisen toiminnan arvioinnille varataan aikaa. Varhaiskasvatus on jatkuvaa arjen sujuvuuden, pedagogiikan ja lasten toiminnan havainnointia. Kasvattajat havainnoivat ja dokumentoivat yksittäisten lasten sekä lapsiryhmän toimintaa ja suunnittelevat toimintaa arvioinnin pohjalta. Myös oman toiminnan ja tiimin toiminnan arviointi on osa jokaisen varhaiskasvattajan vastuulla.

Toimintaa kehitetään tehtyjen havaintojen pohjalta. Työyhteisöissä kehittäminen tapahtuu muun muassa erilaisten ammatillisten työyhteisöiltojen kautta. Päiväkodissa pedagogisen toiminnan suunnittelua ja arviointia tehdään ryhmäkohtaisesti tiimipalaverissa, kuukausittain kokoontuvissa pedagogisissa iltapäivissä ja ammattiryhmien kehittämispalaverissa. Perhepäivähoitajilla on säännöllisesti varhaiskasvatuksen johtajan koolle kutsumat työkokoukset. Kokoukset toimivat koulutuksena sekä keskustelu- ja vertaistukiryhmänä.

Kunkin päättyvän toimintavuoden toimintasuunnitelman, tiimisopimuksen ja ryhmävasun toteutuminen arvioidaan toimintakertomuksessa kesäkuun aikana. Arvioinnin pohjalta saatujen tulosten perusteella voidaan laatia vastaavat asiakirjat seuraavaksi toimintavuodeksi.

Tiimitason arvioinnista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi.

4 Yksilötason arviointi ja kehittäminen

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatukseen ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen vasun arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohjivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Vuosittain tehtävässä arvioinnissa kuullaan myös perheiden näkemyksiä varhaiskasvatuksen laadusta.

Lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti. Arvioinnin tukena on mm. yleisen tuen arviointilomake. Lisäksi tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti tiimipalaverissa, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, huoltajien ja mahdollisen monialaisen työryhmän kanssa. Arviointi kirjataan lapsen tuen suunnitelmaan.

Lapsille järjestetään myös mahdollisuus ikätasonsa mukaisesti osallistua säännöllisesti varhaiskasvatuksen arviointiin esimerkiksi viikon tähtihetken valinnalla tai hymynaama-arvioinnin avulla. Arviointiin voi osallistua tarvittaessa huoltaja.

Kehittäminen on toiminnan laadun kehittymisen kannalta erittäin tärkeää ja perustuu aina arvioinnin kautta saatuun tietoon. Arvioinnin tarkoituksena on saadun tiedon ja palautteen pohjalta edesauttaa päivittäisten varhaiskasvatustoimintojen ja kasvatusta- ja yhteistyökäytäntöjen kehittämistä. Näin arviointi ja kehittäminen kietoutuvat yhteen.

Jokaisen työntekijän vastuulla on jatkuva oman ammatillisuuden ja osaamisen arviointi ja kehittäminen yhteisten tavoitteiden suuntaisesti. Henkilöstön toiminnan arviointi jakaantuu työyhteisön ja kasvattajan oman työn arviointiin. Mäntyharjulla varhaiskasvatuksessa toteutetaan toiminnan itsearviointia, joka perustuu varhaiskasvatussuunnitelmaan. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Kunkin työntekijän henkilökohtaisen ammatillisen kasvun tukemiseksi on tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisuus muun muassa osallistua koulutuksiin ja seurata uutta tutkimustietoa sekä tutustua ammattikirjallisuuteen. Myös moniammatillisen asiantuntijuuden ja konsultaatioiden sisällyttäminen työhön tukevat arjen työskentelyn kehittämistä. Lisäksi oman työn arviointia ja kehittämistä pohditaan vuosittain joko yksilö- ja ryhmäkohtaisissa kehityskeskusteluissa.

Mäntyharjulla toimintaa arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti ja pienin askelin, osista kokonaisuuksiin ja yhdessä sovittuja tavoitteita kohti. Tiimien toimintaa havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan sähköisen työkalun avulla ja yhteisesti sovituin keinoin. Varhaiskasvatuksen kehittämisen keskipisteessä ovat lasten omaehtoisuuden oppimisen ja osallisuuden lisääminen nykytekniikan avulla ja henkilöstön monialaisen osaamisen vahvistaminen sekä itsearviointi. Arviointisuunnitelmassa hyödynnetään Karvin laatimia laadun indikaattoreita.

TUKIMATERIAALIA:

Toimintaa ohjaavat lait ja asetukset:

<http://www.finlex.fi/fi/>

Varhaiskasvatustilaki (540/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Valtioneuvoston asetusvarhaiskasvatuksesta (753/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>

Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Hallintolaki (434/2003)

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005)

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015)

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

Lastensuojelulaki (417/2007 ja 1302/2014)

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996)

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011)

Muut ohjaavat asiakirjat ja julkaisut:

Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf

Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

<https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset 2018. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Julkaisut 24:2018

https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/10/KARVI_Perusteet-ja-suositukset_web.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 toimeenpanon arviointi. Varhaiskasvatussuunnitelmien käyttöönotto ja sisällöt 2018. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Julkaisut 16:2018.

https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/08/Varhaiskasvatussuunnitelman-toimeenpanon-arviointi_2018.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2016 (27/2016)
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Muut varhaiskasvatustoimintaa tukevat materiaalit ja ohjeet:

Haltijan kuiskaus –toimintakortit monilukutaitoon 2017. Monilukutaitoa Opitaan Ilolla (MOI) -kehittämishjelma. Helsingin yliopisto.
<file:///C:/Users/mmok/Downloads/HaltijanKuiskaus.pdf>

Harjoituksia kehotunnekasvatukseen. Väestöliitto.
<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/b2b6d365-stea-harjoitukset-valmis.pdf>

Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä 2016. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1>

Karvinen 2020. Luonnonystävän vuosi. 100 tapaa uppoutua luontoon eri vuodenaikoina. Luontotalo ry.
<http://www.luontotaito.fi/wp-content/uploads/2021/02/Luonnonysta%CC%88va%CC%88n-vuosi-web.pdf>

Kehotunnekasvatus
<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/mita-on-kehotunnekasvatus/>

Kielitietoinen varhaiskasvatus. Sukella kieleen ja kulttuuriin. Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.
<https://dived.fi/kielitietoinen-varhaiskasvatus/>

Kierrätyskaverit. Opetusmateriaali kiertotaloudesta.
<https://kierratyskaverit.fi/>

Kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa. MLL –sivusto 2017.
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/kiusaaminen-paivakodissa/>

Kolehmainen, Korpilahti, Somerkoski 2016. Turvallisuuden edistäminen ja tapaturmien ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://docplayer.fi/54169903-Turvallisuuden-edistaminen-ja-tapaturmien-ehkaisy-varhaiskasvatuksessa.html>

Lajunen, Andell, Ylenius-Lehtonen 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Leikin aika. Lastentarhanopettajaliiton julkaisu.

<https://docplayer.fi/16073760-Leikin-aika-mika-on-leikkia-leikin-kehitys-ja-aikuisen-tehtavat-lasten-ohjauksessa-leikkikalun-arvo-on-siina-mita-lapsi-loihtii-siihen-itsestaan.html>

Liikenneturvallisuus varhaiskasvatuksessa. Liikennekasvatus 0–7-vuotiaille. Liikenneturva

<https://www.liikenneturva.fi/fi/opettajille/varhaiskasvatus-0-7-v>

Liikkuva varhaiskasvatus

<https://www.liikkuvavarhaiskasvatus.fi/fi>

Lukuja liikkuen, tavuja touhuten -hanke 2017. Vinkkejä ja välineitä siihen, miten varhaisia oppimisvalmiuksia sekä esi- ja alkuopetuksen äidinkieltä ja matematiikkaa voidaan opettaa ja oppia liikkumalla. OKM ja ELY-keskus.

<http://lukujaliikkuen.fi/varhaiskasvatus/>

Luontoaskel hyvinvointiin — toimintamalli varhaiskasvatukseen 2020 (toim. Koskela, Aulake).

Luontoaskel hyvinvointiin -hanke.

https://issuu.com/suomenymparistokeskus/docs/luontoaskel_hyvinvointiin

Lämsä, Tiina (2021). Kokopäiväpedagogiikka ja sen kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Kasvatus ja aika. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.

<https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/102527>

Makuaakkoset -diplomi 2017. Ammattikeittiöosaajat ry ja Maa- ja metsätalousministeriö.

<http://www.makuaakkosetdiplomi.fi/>

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. MLL –sivusto 2019.

<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/mediakasvatus-varhaiskasvatuksessa/>

Motoriikan haasteet varhaiskasvatuksessa 2018. Innostun liikkumaan –hanke.

<https://innostunliikkumaan.fi/>

Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018. OPH

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisista-tilaisuuksista.pdf

Työn tueksi varhaiskasvatuksessa. Opetushallituksen tukimateriaalit.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-tueksi>

Ota koppi -ohjelma. Monikulttuurisuus Helsingissä.

<http://www.otakoppi-ohjelma.fi/sites/default/files/inline-files/ota-koppi-tutkimus-3-12-2012.pdf>

Pienen kielipolku. Vinkkejä pienen lapsen kielenkehityksen tueksi. 2012. Aivoliitto ry.

https://issuu.com/strokery/docs/aivoliitto_pienen_kielipolku_web?e=0http%3A%2F%2F

Ruokakasvatus. Neuvokas perhe.

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/menetelma/ruokakasvatus/>

Saarsalmi, O. (toim.) Päivähoidon turvallisuussuunnittelu 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71936/URN%3aNBN%3afi-fe201504226169.pdf?sequence=1>

Skillilataamo. Innostun liikkumaan –hanke.

<https://www.skillilataamo.fi/>

Syödään yhdessä. Ruokasuositukset lapsiperheille 2019. THL ja Valtion ravitsemusneuvottelukunta.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137459/URN_ISBN_978-952-343-254-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tahvanainen, I. ja Turunen, S. (toim.) 2016. Leikki astuu varpaille.

Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan työpapereita 2016:1

http://www.socca.fi/files/5553/Leikki_astuu_varpaille_-julkaisu.pdf

Tarinasta leikiksi – tarinallisen leikin käsikirja 2017. Erasmus+ -rahoitus.

https://leikkipaiva.fi/wp-content/uploads/LEIKKI-KA_SIKIRJA-FI-2017.pdf

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hankkeen sivusto. Naisasialiitto ry ja OKM.

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/>

*Mustikkatassu, kuningas,
on varvikon valtias.
Kämmenensä sininen
on merkki marja-aateluuden.
Kuningas Mustikkatassu
osaa olla myös hassu.
Kaikenlainen hupsuttelu,
joka korren tupsuttelu,
antaa mielen virkeän
ja olotilan pirteän.*

*Tervetuloa Kämpälämäkeen
tutustumaan Mustikkatassuun -
ja sen väkeen.*

*Tämä pikku-varpukansa
löytyy täältä koloistansa;
Mukula-Muksu suku
Touhu-Toukka tiimi
Kelpo-Keiju klaani
Sammalisto -seurue
Mahti-Hiiri piiri
Konsti-Korento kopla.*